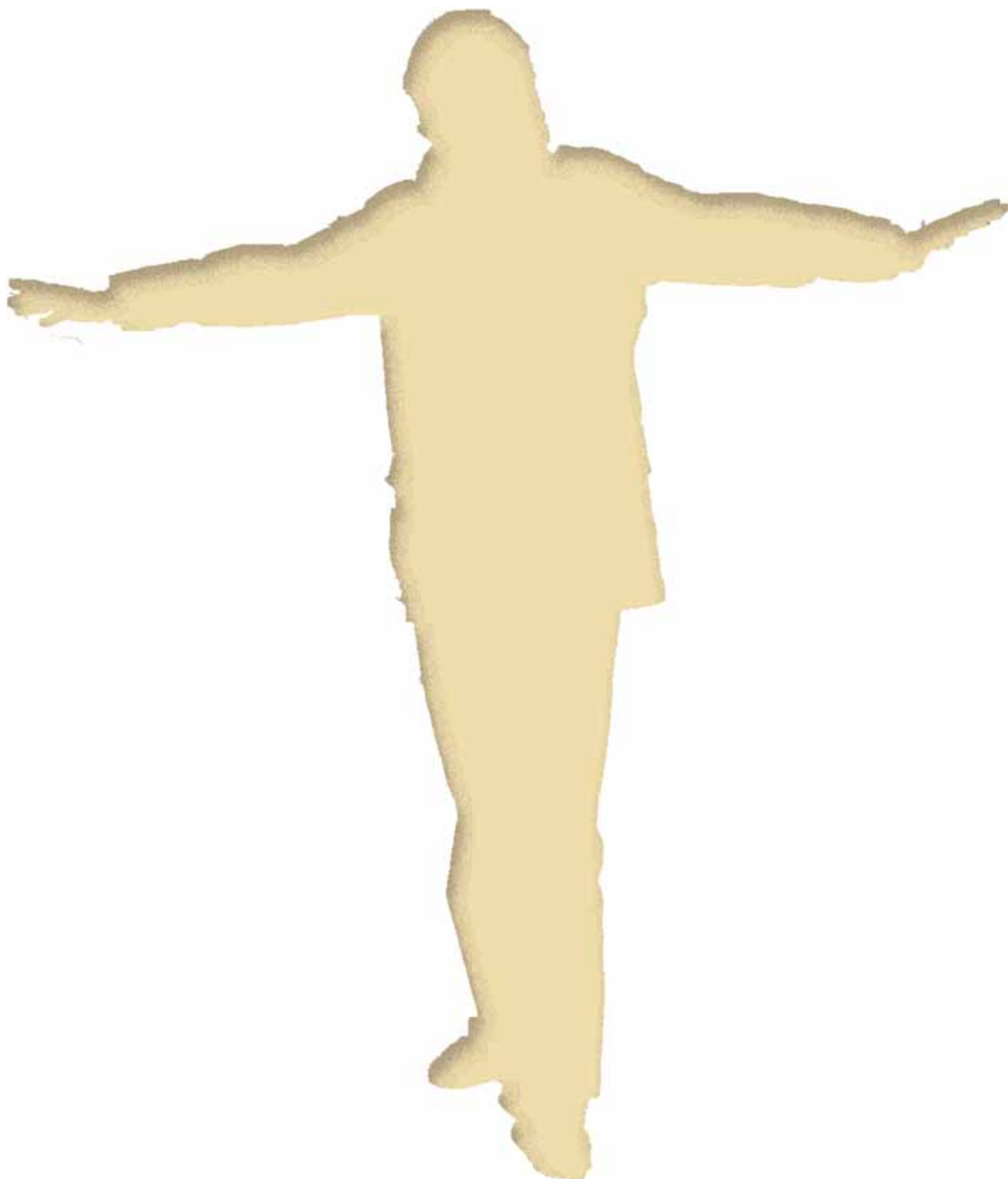

Sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna õpetajad vägivalla vastu

Õpetaja käsiraamat

Mary Allen
Hilde Hellbernd
Silke Huschka
Sabine Jenner
Sirkka Perttu
Tiina Savola

Kujundus
Leila Raninen
Helsingi Ülikooli Palmenia Täienduskoolitus Keskus 2010

ISBN 978-952-10-6212-4

<http://www.helsinki.fi/palmenia/>

Sisukord

Sissejuhatus	4
Pedagoogiline ja metodoloogiline lähenemine	6
Kuidas käsiraamatut kasutada	7
OSA 1 ÖPPEKAVA	9
Moodul A LSV tulemuslik õpetamine	9
OSA 2 MOODULID	13
Moodul B LSV taustinfo	13
Moodul C LSV arusaamine	15
Moodul D Identifitseerimine, sekkumine ja toetamine	17
Moodul E Seaduslik võrgustik ja multiinstitutsionaalne koostöö	19
OSA 3 MEETODID	20
Meetod nr. 1 (a) Õpipäevik	20
Meetod nr. 1 (b) Õpipäevik	21
Meetod nr. 1 (c) Õpipäevik	21
Meetod nr. 1 (d) Õpipäevik	22
Meetod nr. 1 (e) Dialoogi kirjutamine	22
Meetod nr. 2 Mägironimine	23
Meetod nr. 3 Ajurünnak	26
Meetod nr. 4 Sõnade kooslus	26
Meetod nr. 5 Etüüd	27
Meetod nr. 6 Nelja nurga harjutus	29
Meetod nr. 7 (a) Audiovisuaalne	30
Meetod nr. 7 (b) Audiovisuaalne	31
Meetod nr. 8 Õige või vale?	31
Meetod nr. 9 Võimu ja kontrolli ratas	35
Meetod nr. 10 Audiovisuaalne	36
Meetod nr. 11 (a) Probleemõpe	36
Meetod nr. 11 (b) Probleemõpe	38
Meetod nr. 11 (c) Probleemõpe	38
Meetod nr. 12 Õpikohvik	39
Meetod nr. 13 Rollimäng	39
Meetod nr. 14 Ajurünnak	42
Meetod nr. 15 Grupitöö	42
Meetod nr. 16 Rollimäng standardiseeritud kliendiga	43
Meetod nr. 17 Vigastuste pildistamine	45
Meetod nr. 18 Rollimäng	46
Meetod nr. 19 Juhtumi kirjeldus	48
Meetod nr. 20 Juhtumi kirjeldus	50
Meetod nr. 21 Rollimäng	52
Meetod nr. 22 Multiprofessionaalne paneeldiskussioon	53
Meetod nr. 23 Rollimäng	54
Kasutatud kirjandus	56
Lisa nr. 1 Inimõiguste Deklaratsioon	64
Lisa nr. 2 Võimu ja kontrolli ratas	65
Lisa nr. 3 Võrdsuse ratas	66
Lisa nr. 4 Mitmetasemeline hindamise võrgustik	67

Sissejuhatus

Lähisuhte vägivald (LSV) on Euroopas ja kogu maailmas hästi tuntud probleem. Maailma Tervishoiu Organisatsiooni (MTO) uuringud näitavad, et 1-44 aastaste inimeste seas on vigastused ja vägivald peamised surma põhjustajad. Hinnanguliselt moodustavad kulutused vigastustele ja surmaga lõppevatele juhtudele tervishoius kokku vähemalt 81 miljardit Eurot. Erinevates Euroopa Liidu riikides läbi viidud uuringud näitavad, et 5-45% naistest on elu jooksul kannatanud seksuaalpartneri poolt põhjustatud vägivalda. Suurima vägivalla riski naistele moodustavad nende meespartnerid. (WHO Multicountry Study, 2005)

Sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna töötajate ülesandeks on olla enam kursis ja teadlik LSV-st. Näiteks sisaldavad MTO soovitusel riigi osatähtsuse tõusu nende küsimuste käsitlemisel ning tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande sektori töötajate vastutuse suurendamist. Resolutsioon nr RC55/R9 "Prevention of Injuries in The European Region" (2005) soovib tugevdada riiklikku pädevust ja võtta kasutusele teiste maade häid kogemusi. LSV ennetamiseks on vajadus nii globaalses mõttes kui ka Euroopa tasemel võrgustike järele. (WHO, Europe)

Paljudes Euroopa riikides on LSV ennetus lisatud osana poliitilistesse programmidesse. Alustatud on LSV vastaseid kampaaniaid nii riiklikul kui ka kohalike omavalitsuste tasandil. Eelpool nimetatud teenuste osutajad ja organisatsioonid tegelevad probleemi tagajärgedega, valdkonna spetsialistid on saanud täienduskoolitust probleemiga tegelemiseks ning abi pakkumiseks ohvritele ja nende peredele. Siiski peab märkima, et kutsehariduse eest vastutavad ametkonnad ei ole lülitanud LSV probleeme kutsehariduse riiklikesse strateegiatesse, samuti ei ole sotsiaal- ja tervishoiu valdkondades õpetavad institutsioonid lülitanud LSV teemat kohustuslikuna oma õppekavadesse. Seetõttu ei ole sotsiaaltöö ja õenduse eriala üliõpilastel võimalik omandada LSV käsitlemiseks vajalikul tasemel teadmisi ja oskusi.

Projekti "Social and Health Care Teachers against Violence, HEVI 2008-2010" algatamise põhjuseks oli sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna õpetajate vajadus LSV õpetamise ja praktika juhendamise materjalide järele. Enamikus Euroopa riikides on LSV koolituse tarbeks olemas algmaterjalid, aga puuduvad materjalid spetsialistide õpetamise ja juhendamise meetodikate osas.

Euroopa Komisjon töötab tihedas koostöös liikmesriikidega, et aidata neil arendada ja moderniseerida oma haridust ja koolituspoliitika. Seda tehakse lähtuvalt uuendatud Lissaboni Strateegiast programmi "Education and Training 2010" kaasabil, mis hõlbustab informatsiooni, teabe ja parimate praktikate vahetust läbi vastastikuse õppimise. (COM 2007, 392 final.) Üks projekti peamisi elemente on võtta arvesse Kopenhaageni deklaratsiooni vastavaid eesmärke. Käesoleval hetkel töötavad Euroopa haridussüsteemid eraldi. 1999. aastal algatatud Bologna protsessi eesmärgiks oli muuta akadeemiliste kraadide ja kvaliteedi kindlustamise standardid võrreldavaks ja sarnaseks üle kogu Euroopa. See protsess käib siiani. Kopenhaageni protsessi eesmärkideks on tähelepanu pööramine õpetajate ja koolitajate endi õppimisvajadustele ning koostöö edendamisele kvaliteedi kindlustamise vallas, s.t kasutusel olevate mudelite ja pedagoogiliste meetodite vahendamist ja kasutusele võtmist. (Copenhagen Declaration, 2002)

HEVI uuringu tulemused

Projekt "HEVI 2008-2010" esimene tegevus, LSV koolitusevajaduse ja õppekava arenduse uuring seitsmes erinevas Euroopa riigis (vastas 104 kõrgkooli õppejõudu) viidi läbi eesmärgiga selgitada välja täienduskoolituse ja -õppekava arendamise vajadus. Uuringu tulemused näitasid, et õppekavades on LSV teemale pööratud vähe tähelepanu ja õppejõud vajavad LSV alast täienduskoolitust. 47%-l õenduseriala õpetajate ja 25%-l sotsiaalala õpetajate õppekavades puudus LSV teema. Samuti oli sotsiaalala õpetajate vajadus suurem koolituse järele: 67% sotsiaalala õppejõududest ja 59% õenduse õppejõududest leidsid, et koolitus on väga vajalik.

Vaid 13% vastanutest leidsid, et nad on valmis LSV valdkonna õpetamiseks, samal ajal kui 30% vastanutest leidsid, et nad ei ole absoluutselt valmis LSV õpetamiseks. Materjalidest vajati kõige enam käsiraamatut koolitajale (79%), audiovisuaalset materjali (78%), voldikuid (73%), juhendamise käsiraamatut (72%),

kirjandust (71%), juhendeid (67%) ja soovitusi (62%). Õpetamismetoodikatest sooviti juhendamist (eelistusjärjekorras): audiovisuaalsete materjalide kasutamiseks, probleempõhise õppe läbiviimiseks, juhendamismetoodikaid, üksikjuhtumi näiteid, grupidööd ja rollimänge. 67% osalejatest olid huvitatud võimalusest osaleda täiendkoolitusel. Rumeenia ja Bulgaaria õpetajad eelistasid kolme-päevast kursust, samas kui Iirimaa ja Saksamaa õpetajad eelistasid poole- kuni ühepäevast koolitust. Läbi viidud uuringu tulemused on mõjutanud projekti käigus välja töötatud õppejõule mõeldud käsiraamatu formaati ja sisu.

HEVI 2008-2010 projekti eesmärgid

- *Toetada õpetajaid oma teadmiste täiendamises infoga LSV valdkonna kohta, kaasa arvatud kaasaegse Euroopas läbiviidud uuringute tulemustega, sealhulgas ka uute põhimõtete ja metoodikatega vägivalla ennetamiseks.*
- *Parandada õpetajate valmisolekut uuteks väljakutseteks LSV preventtsioonis, mis põhineb praktikute parimal kogemusel nii oma riigi sotsiaal- ja tervishoiusektorites kui ka regionaalsel koostööl Euroopa tasemel.*
- *Edendada õpetajate osalust õppekava arenduses LSV valdkonnas institutsionaalsel ja riiklikul tasandil.*
- *Anda edasi innovatiivseid ja parimaid praktikaid kutse- ja tasemeõppes ning täienduskoolituses läbi võrgustike ja haridusinstituutide vahelise koostöö Euroopas.*

Eelnevast tulenevalt on käesoleva käsiraamatu eesmärk valmistada ette õpetajaid, kes õpetavad sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna õppekavadel, ja anda neile vajalikku informatsiooni, õppekava juhendeid ja õpetamismeetodeid, et nad saaksid seda rasket ja tundlikku teemat oma üliõpilastele professionaalsel tasemel edastada.

“HEVI 2008-2010” läheneb LSV probleemile kui inimõiguste rikkumisele ja kuriteole, mistõttu aktsepteerib järgnevat definitsiooni selle vägivallaliigi kohta: “Lähisuhte vägivald on mistahes käitumine omavahel lähisuhtes olevate partnerite vahel, mis põhjustab füüsilisi, psühholoogilisi või seksuaalset kahju suhtes olija(te)le. Selline käitumine hõlmab

- *füüsilise agressiooni akte – löögid, hoobi andmine, löömine ja peksmine*
- *psühholoogilist kuritarvitamist – hirmutamine, pidev halvustamine ja alandamine*
- *sunnitud vahekorda ja muud seksuaalse sunduse vorme*
- *erinevad kontrollivad käitumisviisid – isiku isoleerimist perest ja sõpradest, liikumiste jälgimist, informatsioonile või abile juurdepääsu tõkestamist*

(World Health Organization, 2002)

Terminit “lähisuhte vägivald” kasutatakse kogu selle materjali ulatuses, kuna see väljendab kõige selgemini käsitletavate teemade olemust. Kuna terminoloogiat “koduvägivald” kasutatakse sagedamini kirjanduses, on käesoleva töö fookuses isiku(te) kuritarvitamine täiskasvanute lähisuhtes. See ei viita kallaletungidele või laste seksuaalsele ärakasutamisele (kuigi osaliselt kattub käsitletav LSV ja laste kuritarvitamine) või võõraste vahel toimunud kuritarvitusele. Kasutades sooliselt neutraalset terminit, käsitleb käsiraamat siiski esmajooneliste naiste kuritarvitamist lähisuhtes. Käsiraamatus käsitletavad juriidilised olukorrad ja sekkumise strateegiad on rakendatavad nii kuritarvitatud naiste kui ka meeste puhul.

Käsiraamatu ülesehitus

Käsiraamat pakub õppekava lähisuhte vägivallast koos näidetega õppemetoodikate valikust ja õpetamiseks vajalikest ressurssidest nagu soovituslik kirjandus ja veebiaadressid. Loodame, et see õppekava on edasiarenev allikas sotsiaal- ja tervishoiu õpetajate ettevalmistamisel, LSV valdkonna probleemide uurimisel ja aitab neil tagada parima ettevalmistuse õppijatele, kes oma tegevuse vältel puutuvad kokku kuritarvitatud naistega.

Käesoleva käsiraamatu sisu, metodoloogia ja teoreetilise osa eest vastutavad “HEVI 2008-2010” programmis osalenud seitsmest riigist pärit kogemustega spetsialistid. See õppekava pakub õpetajatele

mitte ainult LSV-ga seonduvat informatsiooni ja õpetamise metoodikat, vaid valmistab neid ette ka selle väga tundliku teema õpetaja rolliks. Käsiraamat on koostatud selliselt, et õpetajale, kes on alguses ise õppija rollis, antakse laiaulatuslikke teadmisi ja fakte LSV teema kohta ning julgustatakse neid peegeldama oma rolli juhendaja/õpetajana.

Käsiraamat on jagatud kolmeks osaks: esimene osa kirjeldab moodulit, mida saab kasutada õpetajate ja tuutorite endi ettevalmistuses, et õppida üliõpilaste juhendamise dünaamikat, seadusandlust ja sekkumismeetodeid, mis vastavad asukohamaa riiklikule ja kohalikule regulatsioonile (Moodul A). Teine osa toob välja järgmised neli moodulit (Moodulid B, C, D ja E), millest igaühe võib lisada Moodul A-le. Nende nelja mooduli sisu võib abistada tulevase õpetajaid koostama oma õppekava, juurutamaks seda institutsioonis, milles ta töötab. Käsiraamatu esimest ja teist osa esitletakse ja näidatakse kui viit vastastikusel seoses olevat moodulit.

Moodul A

Keskendub õpetaja valmisolekule LSV valdkonna õpetamisel. Selles moodulis arutletakse kursuse peamiste eesmärkide üle ja moodulites pakutakse välja juhised õppetöö planeerimiseks, läbiviimiseks ja peegeldamisprotsesside koostamiseks.

Moodul B

Selgitab LSV valdkonna tausta, vorme, mida see vägivald võib võtta ja selle mõju.

Moodul C

Tõstab esile LSV dünaamikat, kuritarvitatud naiste vajadusi ning LSV mõju lastele, naiste reaktsioone kuritarvitustele, ohvrite ja süüdlaste tuvastamise ees seisvaid barjääre, samuti takistusi vägivaldsetest suhetest välja astumisel.

Moodul D

Keskendub riski hindamisele, sekkumistele, turvalisuse planeerimisele ja takistustele sekkumistel.

Moodul E

Annab ülevaate juriidilisest raamistikust ja multidistsiplinaarse koostöö tähtsusest ja väljakutsetest.

Pedagoogiline ja metodoloogiline lähenemine

Kuigi kirjeldatakse LSV esinemise regionaalseid erinevusi, saab paralleele tõmmata LSV dünaamika, mõjude ja reageeringute osas LSV-le. LSV sarnasuste ja erinevuste tundmine on tulevasele LSV-d õpetavale õpetajale väga oluline. Käesoleva kursuse koostamisel lepid kokku ühised eesmärgid nii sotsiaal- kui ka õenduse erialal õppijatele.

Arvestatud on erinevate õppijate eelteadmistega nagu teadmine – mõistmine/arusaamine – rakendamine, samuti on arvestatud enamikes Euroopa riikides kehtestatud üldiste kompetentsidega:

Viitamine Euroopa Kvaliteedikindlustamise Võrgustikule jätkukoolituses ja kõrghariduses põhineb õpiväljundite kirjeldustele (EQF, p 38).

Võtmekompetentside edendamine toetab õppijaid nende püüdlustes elukestvas õppes.

Võtmekompetentsid on üks suundi üldeesmärkides ja koostöömeetodites (EQF, p 39).

Õppekavas kasutatakse erinevaid didaktilis/metodoloogilisi lähenemisi. Esiteks struktuur, mida näeb ka esitatud eesmärkidest, järgib pedagoogilist lähenemist, mille järgi tuleb esmaselt keskenduda üliõpilase kompetentside saavutamisele ja seejärel konstruktivistlikule õppimise sisust arusaamisele. Vastavalt sellele lähenemisele õppimisel toimub teadmiste omandamine õppija “sees”. Teadmisi ei saa edasi

anda, vaid ainult soodustada nende omandamist. Õppimisprotsessi ajal peaks keskenduma sellise atmosfääri loomisele, mis toetab konstruktiivset õppimist ja inspireerib õppijat iseseisvalt avastama uusi teadmisi.

Pedagoogide debatid keskenduvad indiviidile, mida mainib Gillen (2007), viidates samas Dehnbostel'le (2001):

“Kompetents on kategooria indiviidis, mida saab arendada ainult indiviid ise, hõlmates oskusi, teadmisi, kvalifikatsiooni ja väärtusi. Need arenevad kogu indiviidi elu jooksul. Kompetentsi võib mõista kui potentsiaali tegevuseks indiviidi sees, ning kui võimet ja soovi tegutseda omal vastutusel.”

See aga vajab muutust metodoloogilises lähenemises õpetamisele. Lisaks juba üsna konventsionaalsetele kognitiivsusele orienteeritud meetoditele nagu loeng, peaks neile lisatama ka kogemusele ja indiviidile orienteeritud meetodid, näiteks rollimängud ja probleemipõhine õpe.

Teine keskne didaktilis-metoodiline põhimõte õppekursuses on tegevusele baseeruv õpe, mis julgustab tegutsema ja seda võib tõlgendada kui

“... iga indiviidi soovi ja võimet vastata tööalastele, sotsiaalsetele ja isiklikele sündmustele läbimõeldud ja sobivas maneeris, ja edasi juba tegutseda sotsiaalselt vastutustundlikul viisil”.
(EQR, 2006)

Tegevusele orienteeritud loeng seondub tähenduslike professionaalsete olukordadega; õppekavaga seoses tähendab see, et tegevusi peab ise algatama ja selgeks saama. Tegevused peaksid olema õppijate poolt planeeritud, täide viidud, hiljem üle vaadatud ja hinnatud iseseisvalt. Samuti peaksid tegevused toetama holistlikku arusaamist LSV probleemidest. Tegevused peaksid integreerima õppijate kogemusi ja peegeldama tegevusi selliselt, et neis kajastuksid ka sotsiaalsed protsessid. Näiteks võiks metoodiline fookus olla kujutlemisel, grupitööl, rollimängudel ja multiprofessionaalsetel juhtumil käsituskonverentsidel.

LSV-ga seonduv tabu on üldine probleem, millele didaktilis-metoodilise lähenemise kohaselt võiks vastandada indiviidi (kas siis õpetaja või üliõpilase) enda LSV-ga seonduvaid kogemusi. See lähenemine keskendub sotsiaalsete ja intrapersonaalsete kompetentside edendamisele, mis selgitavad õigeid LSV ohvritega töötamise viise. Õppijate isiklikud kogemused saavad loengu aluspunktiks. Metoodilises plaanis tõstab see esile lavastatud rollimängu kaudu õppimise. Lavastatud rollimängude kaudu julgustatakse õppijaid aru saama hoiakutest ja kaitsemehhanismidest ning peegeldama enda käitumist ja selle mõju kaasõppijatele ja nende enda edasisele tegevusele. (Oelke, Scheller, Ruwe, 2000)

Käesoleva õppekursuse metoodika on valitud nii, et see aitaks õppijatel saada paremat ülevaadet LSV teemast, õpetaks neid tegema järeltõlget ja arendama oma suhtumist LSV suhtes. Meetodid lähtuvad osalevate riikide ametialastest kontseptsioonidest ning neid on testitud ja hinnatud elukestva õppe põhimõtteid järgivates õppeprotsessides, mille kohaselt nii õppuritel kui ka õpetajatel on elav huvi oma teadmiste laiendamiseks ja mitmekesistamiseks. Õpetajad/tuutorid saavad kasutada pakutavaid metodoloogilisi soovitusi oma igapäevatöös, anda nende kohta tagasisidet ja sellesama tagasiside alusel neid meetodeid edasi arendada ja paremaks muuta.

Kuidas käsiraamatut kasutada

Käsiraamatut võib kasutada kui vundamenti sotsiaal- ning tervishoiu valdkonna erialade õppekavadel õpetavate õpetajate täienduskoolituseks. Õpe peaks toimuma selliselt, et õpetajad omandaksid teadmised ja lähenemisviisid samadel meetoditel, mida nad kasutavad hiljem oma üliõpilastele seda teemat õpetades.

Nagu eespool öeldud, jaguneb käsiraamat kolmeks osaks

Esimene osa on koolitusmoodul tulevastele õpetajatele ning võib sisaldada lisaks Moodulile A teisigi materjale kõikidest edaspidi kirjeldatud neljast moodulist. Esimene osa lõpeb mõne juhendiga nendel pedagoogilistel teemadel, mis võivad olla stressiallikaks nii mõnelegi üliõpilasele.

Teine osa sisaldab nelja erineva sisuga moodulit (B, C, D ja E). Iga neist neljast moodulist kirjeldab õpetamise ja õppimise kompetentse (vt Tabel 1) ning õppimise eesmärgid, millele mooduli sisu vastab. Samuti soovitatakse sobivaid õpetamismeetodeid, õppevahendeid ja juhtumi käsitlusi, mida õpetajad võivad oma äranägemisel kasutada, unustamata samas ära ajalisi raame ja spetsiifilisi erialase õppe eesmärgid. Iga moodul sisaldab ka rahvusvaheliste ja riiklike veebilehtede nimekirja koos soovitusliku lugemismaterjaliga, mida saab kasutada ajakohastatud allikatena statistiliste, juriidiliste, sotsiaalsete ja meditsiiniliste andmete uuendamisel. Kõik viis moodulit katavad vajalikud temaatikad, mida õpetajaskond vajab selleks, et olla informeeritud, saavutamaks õppijate ettevalmistuse nende tööks vägivalla all kannatanud naistega. Kuna käsiraamat on koostatud rahuldama nii sotsiaal- kui ka tervishoiu valdkonna spetsialistide vajadusi, sisaldavad osa mooduleid ühe eriala kohta rohkem informatsiooni kui teise eriala kohta. Igas moodulis toodud metodoloogia on käsitletav soovituslikuna ja on asendatav õppejõu poolt mistahes meetodiga, mis on konkreetse õpetaja arvates efektiivne antud küsimuse õppimisel.

Kompetentsid Tabel 1.

Professionaalne kompetents

Professionaalset kompetentsi määratletakse kui konkreetseks professionaalseks tegevuseks vajaliku teabe ja oskuste kompleksi, mis põhineb kaasaegsetel uuringutulemustel ning mis tagab kõrgeima tasemega kvaliteetse hoolduse ja tegevuse efektiivsuse.

Kommunikatiivne kompetents

See kompetents sisaldab vastastikust austust ja lugupidamist patsientide, klientide, kaastöötajate ja teiste isikute vastu. See kompetents sisaldab võimet märgata ja vastu astuda erinevustele ja konfliktolukordadele rahulikult ja enesekriitiliselt, samuti võimet leida konsensus või kompromiss. Selle kompetentsi harjutamisel on vajalikud kuulamise ja empaatia võime.

Metodoloogiline kompetents

See kompetents sisaldab kiirete ja täpsete hinnangute andmist kõikides olukordades, demonstreerides võimet teha korrektseid ja sobilikke hinnanguid. See hõlmab samuti ka võimet rakendada süstemaatilist mõtlemist, kaasa arvatud teadlikkust laiematest koostöö võrgustikest ja suhetest. See kompetents hõlmab oskuse teha kiireid ja õigeid otsuseid ja osaleda tegevustes mingi probleemi lahendamisel, teadmiste ja professionaalsete kompetentside sobilikku kasutamist.

Personaalne kompetents

Personaalne kompetents sisaldab võimet võtta vastutus nii enda kui teiste eest. See hõlmab oskust ja soovi oma tegevust analüüsida ja vajadusel võtta eetilise seisukoht, hoolitseda nii enda kui teiste eest ja tulla toime stressiga, et täita oma ametialased kohustused. Personaalse kompetentsiga nähakse ette ka uute ideede ja initsiatiivide arendamist ning avatust uutele olukordadele ja kogemustele.

Käsiraamatu kolmandas osas kirjeldatakse detailselt õpetamismeetodeid, mida saab ühes või mitmes moodulis kasutada. Osade meetodite juurde on toodud ka sobivad juhtumikäsitlused, mida on võimalik

õpetaja poolt täiendada või asendada. Õpetamismeetodi valik sõltub õpetaja poolt seatud õppe eesmärkidest, samuti üliõpilaste vajadustest, ametialasest vastutusest ja olemasolevast ajast mooduli läbimiseks. Õpetajaid julgustatakse kasutama meetodeid, mis kõige paremini sobivad nende üliõpilaste ametialaste õppimisvajadustega, samuti nende eelnevate õpingute ja kogemustega.

Eelnevast tulenevalt täiendavad käsiraamatu kolm osa üksteist ning neid peaks lugema ja kasutama kui tervikut. Käsiraamat annab nii sotsiaal- kui tervishoiu valdkonna töötajatele vajaliku informatsiooni ja õpetamisstrateegiaid, mis võimaldaksid üliõpilastel ära tunda, aru saada ja leida sobilikud lahendused LSV käes kannatavate naistega töötamisel. Seetõttu annab raamat võimaluse, et iga õpetaja saab kasutada käsiraamatut viisil, mis vastaks õppe eesmärkidele, pidades silmas oma rahvuslikku, juriidilist ja teenuse pakkumise konteksti.

OSA 1 ÕPPEKAVA

Moodul A LSV tulemuslik õpetamine

Meeskondlik õpetamine on soovitatav kõikide moodulite puhul ja väljastpoolt kaasatavate spetsialistide kasutamine annab lisaväärtust ja rikastab õppimiskogemust.

1. Õppe üldeesmärgid õpetajatele

Õppe eesmärgid

Professionaalne kompetents

Õpetajad

- saavad aru õpetajale vajalikest teadmiste ja oskuste tasemest
- teavad/mõistavad LSV valdkonna õpetamise väljakutseid
- suudavad toetada õppekava arendustööd LSV ning koduvägivalla valdkonnas nende enda õppeasutuses

Kommunikatiivne kompetents

Õpetajad

- oskavad anda hinnangut ja tagasisidet koolitusmoodulites osalenud üliõpilastele nende kompetentside kohta

Metodoloogiline kompetents

Õpetajad

- oskavad kohandada erinevaid õpetamise ja juhendamise meetodeid LSV õpetamiseks ja suudavad toime tulla võimalike keeruliste olukordadega LSV õpetamisel klassis

Personaalne kompetents

Õpetaja

- on teadlik oma seisukohtadest/veendumustest LSV suhtes ja nende mõjudest tema õpetamisele
- kasutab õpipäevikut õpetajate õppekursuse vältel
- oskab analüüsida endapoolset õpetamist/juhendamist

2. Sissejuhatus

Õpetajate koolitusmoodulit võiks alustada nn grupilepingu sõlmimisega korraldaja/koolitaja ja osalejate vahel. Korraldaja teeb ettepaneku osalejatel välja pakkuda kursuse põhireeglid, mis aitavad osalejate seas luua usaldust ja kindlustunnet. Ettepanekud trükitakse paberile ja kinnitatakse seina peale, kus kõik võivad neid koolituse ajal näha. Soovituks võib olla näiteks: vastastikune austus/teadlikkus, et teema võib olla mõnedele osavõtjatele tundlik, et kõik panustavad koolituse õnnestumiseks ja annavad teistele võimaluse sedasama teha, konfidentsiaalsus. Välja võiks panna ka abiliini telefoni numbri juhuks, kui kellelgi tekib vajadus pärast koolitust oma stressi leevendada.

3. Rollimäng

Õpetajate ettevalmistamiseks võimalike pingeliste olukordade vastu LSV õpetamise või juhendamise ajal võib alljärgnev rollimäng anda ettekujutuse sellest, milline olukord võib klassiruumis tekkida õpetamise ajal:

Kujutage ette olukorda, kus teie klassis on rohkem kui 20 üliõpilast, te olete hakanud rääkima vägivaldast ning te olete esitanud järgneva küsimuse: "Miks on nii raske lahkuda vägivaldsest suhtest?". Järsku üks üliõpilastest kargab püsti ja hakkab teie peale karjuma: "Ma vihkan neid naisi, nad on nii rumalad, ma ei ole kunagi aru saanud, miks nad ei jäta oma kuritarvitavat partnerit maha!"

Mida te vastate – kuidas reageerite?

Viige see olukord oma klassi. Leppige kokku, et keegi reageerib samamoodi, nagu eelpool kirjeldatud, samal ajal kui teie õpetate ja räägite barjääridest vägivaldse suhte mahajätmisel. Õelge "näitlejale", et te vastate talle midagi taolist nagu "Sinu reaktsioon ei ole nüüd küll väga professionaalne...", seejärel üliõpilane kordab oma lauset ja siis palub õpetaja tal lahkuda klassist.

Seejärel oodake mõni hetk ja vaadake teiste reaktsioone. Teie "näitleja" siseneb seejärel klassi ja te mõlemad muigate teineteisele. Nüüd saavad kõik aru, et tegemist oli rollimängu olukorraga. Rääkige üliõpilastega nende reaktsioonidest. See on väga huvitav meetod koolituse alguses kasutamiseks. See äratav üliõpilased üles ja loob väga tundliku atmosfääri klassis.

4. Teadlikkus üliõpilaste endi kogemustega

LSV-ga võib olla kokku puutunud nii mõnigi kursusel osaleja. Nad võisid üles kasvada kriminaalses keskkonnas, võisid kogeda vägivalda või kestab siiani vägivald nende poiss- või tüdruksõbralt, või neil on sõbrad, kes selle all kannatavad. Seetõttu võib vägivalda all kannatanud/kannatavatel inimestel olla raske osaleda efektiivselt harjutustes või aruteludes selle vägivaldavormi kohta, mille all nad on kannatanud/kannatavad. Aruteludes võivad nad näida kurvana, tagasitõmbunud või ka väga vihased. Seetõttu on oluline, et õpetaja oleks valmis taolisteks reaktsioonideks õppijate poolt. LSV koolituse algul on oluline teavitada sellistest olukordadest õppijaid, samas pakkuda neile privaatset arutelu neil teemadel ja teavitada vastavatest abitelefoni numbritest.

5. "Vaja vastata" leht

Kuna koolituse ajal võib esile kerkida eri laadi küsimusi, oleks kasulik võtta leht paberit ja kasutada seda nn "Vaja vastata" lehena. See võimaldab korraldajal üles kirjutada need küsimused või teemad, mida ei saa lahendada koolituse ajal, kuid mis peaks olema lahendatud enne koolitustsükli lõppu. Mooduli lõpus on oluline veel kord üle kontrollida, kas kõik teemad "Vaja vastata" lehel on lahendatud.

6. Grupitöö: õpetajate võimestamine

Koolitusel osalevad õpetajad jaotatakse nelja–viie inimeselisesse gruppidesse. Iga grupp valib liikme, kes teeb märkmeid. Grupi ülesanne on mõelda ja arutleda oma kogemuste põhjal, milline on õpetaja roll LSV teemade õpetamisel. Grupid töötavad umbes 20 minutit.

Rollid võivad olla: ekspert, küsitletav, ohver, kurjategija esindaja, rolli mudel suhtumises ohvritesse või kurjategijatesse, vahendaja, arvamusiider, toetaja/julgustaja, protsessi algataja/promootor, erinevate lähenemiste tutvustaja, juhendaja infoallikate juurde, seikluste organisaator, turvalisuse organisaator klassiruumi olukordades, motivaator, kogemuste peegeldaja, tõendite koguja (miks arutelud LSV-st on olulised), sotsiaalse kriitika katalüsaator jms.

20 minuti pärast kogunevad grupid kokkuvõtete tegemiseks. Koolitaja võrdleb ja kirjutab kõik rollid kaardile. Seejärel antakse 1 punkt igale identifitseeritud rollile. Võtmerollideks saavad need rollid, mis saavad kõige rohkem punkte (s.o 3 võtmerolli ja võib-olla 1-2 lisarolli).

Pärast nende võtmerollide väljaselgitamist aitab koolitaja õpetajatel mõelda nende endi kogemustele, iga rolli võimalikest ressursidest ja väljakutsetest; milliseid aspekte igas rollis olen suuteline käsitlema? Millistes aspektides tunnen end ebaturvaliselt/ebakindlalt? Millised rollid on mulle kõige lähedasemad?

See grupitöö aitab õpetajaid tuvastada nende professionaalse arengu vajadusi, väljakutseid ja ressursse.

7. Moodul A lisakomponendid

Tulevased õpetajad saavad omandada teadmisi ja kompetentse LSV kohta, kasutades samu meetodeid (vt käsiraamatu Osa 3), mida nad hiljem kasutavad oma üliõpilastega. Kursuse korraldajad saavad valida, milliseid neist meetoditest kasutada sissejuhatavas õpetajate moodulis, unustamata ära ajalisi piiranguid ja osalejate õpivajadusi.

Iga mooduli peegeldavate küsimuste järgimine aitab õpetajal peegeldada nende endi õpetamismeetodeid, nende efektiivsust õpetajatena ja esitatud materjali ja arutelude mõju neile endile. Järgneb võimalike peegeldavate küsimuste loetelu iga nelja kompetentsi kohta ning neid võib õpetaja kasutada omal vabal valikul.

8. Küsimused peegeldamiseks

Professionaalsed kompetentsid

- *Kas sisu on edasi antud arusaadavalt, põhjalikult ja motiveerivalt?*
- *Kas on läinud korda muuta hoiakuid ja arvamusi LSV kohta?*
- *Kas on vajadus täiendada selgituse või teavituse järele?*
- *Kas koolituse läbiviimisel on arvestatud soolisi aspekte?*
- *Kas on arvestatud erinevate õppijate tüüpidega?*
- *Kas aeg ja korraldus on olnud küllaldased kompetentside saavutamiseks?*

Sotsiaalsed ja kommunikatiivsed kompetentsid

- *Kas õppeatmosfäär oli kujundatud interaktiivselt ja dünaamiliselt?*
- *Kas teema vajalikud aspektid olid ühendatud läbi juhendamise/modereerimise ja visualiseerimise?*
- *Kas olemasolevaid vahendeid kasutati õppijate aktiveerimiseks ja jõustamiseks?*
- *Kas konflikte käsitleti konstruktiivselt?*
- *Kas rasked olukorrad (näit eitamine/agressioon) lahendati sobilikult?*
- *Kas emotsioonide väljendamiseks oli piisavalt ruumi ja avatust?*
- *Kas neid osavõtjaid, kelle jaoks sisu oli valulik ja raske, toetati adekvaatselt?*

Metodoloogilised kompetentsid

- *Kas harjutused/ülesanded olid arusaadavad ja konkreetsed?*
- *Kas kasutatud meetodid olid eesmärgipärased ja selged?*
- *Kas rõhutati mõistmist ja empaatiat?*
- *Kas tegevusi tagasisidestati ja arendati eelnevast tulenevalt?*

Personaalsed kompetentsid

- *Kas õpetaja suutis jääda erapooletuks ja objektiivseks?*
- *Kas õpetajal õnnestus jääda ennast jälgivaks ja enesesse vaatavaks?*
- *Milliseid oskusi on kasutatud koolituse hindamisel?*
- *Kas õpetaja jäi professionaalseks ja produktiivseks kriitiliste märkuste puhul?*

9. Juhised õpetajale

Soovitused

- *Kus võimalik, kasutage meeskondlikku õpet.*
- *Leidke tasakaal teoreetilise osa ja interaktiivsete harjutuste vahel ning andke piisavalt aega vahelduseks ja aruteluks.*
- *Rääkige ohvritest ja kurjategijatest lugupidaval toonil.*
- *Kui üliõpilane reageerib vihaselt arutelu teemale, küsige avalikult, kes ja miks on talle liiga teinud.*
- *Küsige lisaküsimusi, et saada aru, mis põhjustas vihapurske või kommentaari.*
- *Kommenteerige tänulikult igasuguseid sekkumisi, küsides, kas rääkija sooviks teemat arutleda klassis või hiljem eraviisiliselt.*
- *Andke igale üliõpilasele juhuslik "seminari partner" kui isik, kellega saab arutleda mistahes häiriva materjali üle.*
- *Andke voldikuid ja brošüüre telefoninumbriga sobilikest teenustepakkujatest, kuhu õppijad saavad pöörduda, kui neil on tekkinud mure.*

Keelud

- *Ärge kasutage ega lubage ka teistel kasutada mistahes rassistlikke, seksistlikke või homofoobilisi väljendeid.*
- *Ärge kasutage mingeid stereotüüpseid näiteid rahvusvähemuste või puuetega inimeste kohta.*
- *Ärge vastake agressiivselt vihastele sekkumistele.*
- *Ärge töötage selle valdkonna õpetajana, kui olete lähedalt kokku puutunud LSV-ga.*

Õpetajate omavaheline arutelu pärast sellise keerulise materjali õpetamist võib olla efektiivne viis, kuidas välistada omaenda emotsioone mõjutamast klassisiseseid materjali arutelusid. Õpetajad peavad hoidma distantsi ja eralduma isiksuslikult sellest teemast, kui soovitakse lugupidavalt nende teemadega tegeleda.

OSA 2 MOODULID

Moodul B LSV taustinfo

Õppeeesmärgid

Professionaalne kompetents

Õppijad

- saavad aru, et LSV on inimõiguste rikkumine ja mitte isiklik probleem
- teavad LSV üldist levikut ja sagedust
- teavad LSV soolisi erinevusi
- teavad LSV/koduvägivalla erinevaid definitsioone
- teavad, et LSV esineb kõigis ühiskonna kihtides, etnilistes gruppides, usundite esindajatel jne
- saavad hakkama LSV kohta käivate müütide ümberlukkamisega
- teavad LSV tervislikke ja sotsiaalseid tagajärgi ja saavad aru selle teema tähtsusest sotsiaal- ja tervishoiu eriala spetsialistidele

Sotsiaalkommunikatiivne kompetents

Õppijad

- tahavad rääkida LSV-st õpperühmades ja selle läbi panustada LSV kohta käivate tabude kaotamisse
- saavad vabaks hirmudest ja barjäärist LSV ja koduvägivalla käsitlemisel

Metodoloogiline kompetents

Õppijad

- tunnistavad LSV sotsiaal- ja tervishoiu valdkonda kuuluvaks probleemiks
- tunnistavad oma soovi hoolitseda inimeste eest, kes on saanud LSV läbi kannatada, kui oma elukutse olulist osa

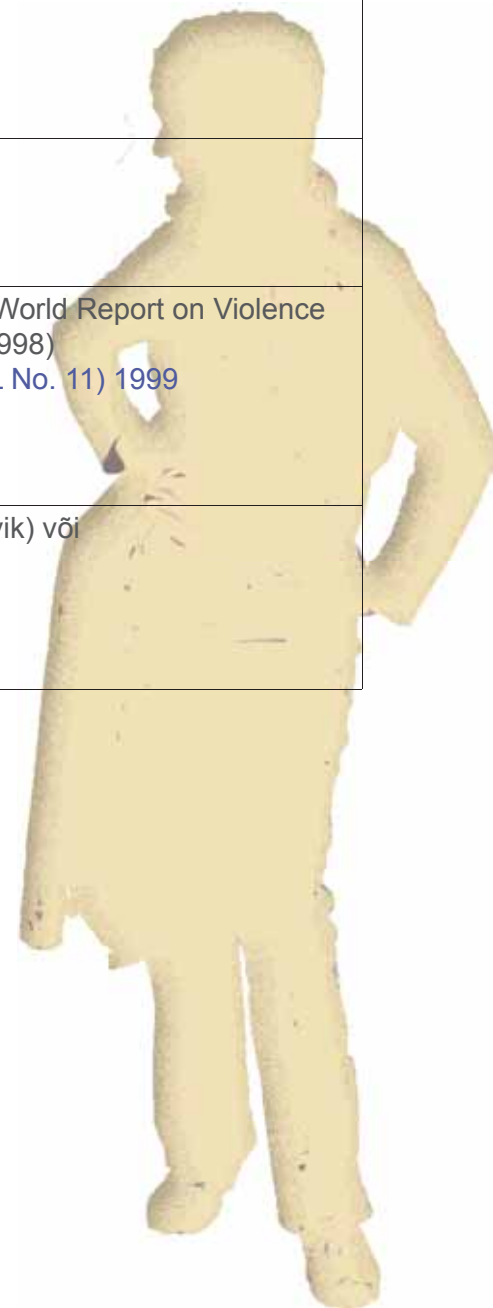
Personaalne kompetents

Õppijad

- saavad peegeldada oma isiklike kogemusi LSV-ga
- on suutelised ümber hindama oma suhtumist LSV-sse
- hindavad oma suhtumisi seoses LSV kohta käivate eelarvamuste ja müütidega
- on sensibiliseerunud asjasse seotud inimeste ja nende isikliku olukorra suhtes

Teema	Soovitavad meetodid
Inimõiguste rikkumine	<ul style="list-style-type: none"> Sisend kirjandusest ja uuringutest (Vaata: Kirjandus ja Webi materjale) Riigi seadusandlus LSV kohta Meetod nr. 2 (Mägironimine) ja/või Tsepeliini harjutus Pro Train programmist http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/
Lähisuhte vägivalda definitsioon (LSV) Esinemissagedus LSV vormid	<ul style="list-style-type: none"> Sisend kirjandusest ja uuringutest (rahvusvahelised andmed, Vaata: Kirjandus ja Webi materjale) Meetod nr. 3 (Ajurünnak) Meetod nr. 4 (Sõnade kooslus) Meetod nr. 5 (Etüüd) Meetod nr. 6 (Nelja nurga harjutus) Meetod nr. 7 (a) (Audiovisuaalne) (Meetod nr. 3 võib adapteerida selle teema omandamiseks) (Vaata: Kirjandus ja Õpetaja käsiraamat)
Soolised iseärasused Samasooliste vägivaldne suhe	<ul style="list-style-type: none"> Sisend (Vaata: Kirjandus ja Õpetaja käsiraamat)
Müüdid LSV kohta	<ul style="list-style-type: none"> Meetod nr. 8 (Õige või vale)
Multifaktoriaalne mudel LSV-st arusaamiseks	<ul style="list-style-type: none"> Sisend: (Vaata lehekülgi 12/13, World Report on Violence and Health (2002) and Heise (1998) www.genderhealth.org (Series L No. 11) 1999)
Tagasisidestamine	<ul style="list-style-type: none"> Vaata meetod nr. 1 (a) (Õpipäevik) või 1 (e) (Dialogi kirjutamine)

Moodul C LSV arusaamine

Õppimise eesmärgid

Professionaalne kompetents

Õppija

- saab aru vägivaldse suhte arengust
- teab vägivaldsesse suhtesse jäämise põhjusi
- teab, et vägivaldsest suhtest lahkumine on protsess
- teab erinevatel tasanditel LSV-ga seotud inimeste muresid
- saab aru LSV mõjudest lapse arengule
- saab aru, et LSV haarab tihti ka lapsi
- tunneb riskifaktoreid ja on võimeline ära tundma LSV sümptomeid
- tunneb vägivaldsete tegevuste motiive ja strateegiaid

Sotsiaalkommunikatiivne kompetents

Õppija

- soovib arutada eesmärgistatult LSV-l põhinevaid olukordi ja nende arenguid
- annab oma panuse tabude kõrvaldamiseks LSV käsitlemisel
- võtab arvesse LSV-d kogunud indiviidi abistamisel tema individuaalsuse, sotsiaalse ja perekondliku fooni

Metodoloogiline kompetents

Õppija

- distantseerib ennast stereotüüpidest ja kasutab multidimensionaalset lähenemist LSV käsitlemisel

Personaalne kompetents

Õppija

- peab lugu LSV kannatanutest, olles vastutustundlik ja arvestades autonoomia printsiipi ja elukogemusi
- hindab LSV situatsiooni ja austab indiviidi otsuseid (kliendi enesemääramise õigus)

Teema	Soovitavad meetodid
Kuritarvituse dünaamika ja muster	<ul style="list-style-type: none"> Sisend: Dünaamika ja mustrid (Vaata: Kirjandus: Võim ja kontrolli dünaamika) Meetod nr. 9 (Võimu ja kontrolli ratas)
Barjäärid vägivaldse partneri juurest lahkumisel	<ul style="list-style-type: none"> Sisend: Muutuste astmed ja/või Liz Kelly' "Crisis Intervention Model". (Vaata: Kirjandus ja Õpetaja käsiraamat) Vaata: WAVE harjutus: www.wave-network.org/ Üliõpilased võivad viia läbi ajurünnaku teemal: "Mis takistab naisi lahkumast suhtest kohe, kui see soov tekib?" (Meetodit nr. 3 saab kasutada sellel eesmärgil) Informatsioon Õpetaja käsiraamatust ja Webi materjalid ja Kirjanduse ülevaated kasulikud antud teema kokkuvõtmisel
Kuritarvitamine raseduse ajal	<ul style="list-style-type: none"> Sisend: Kirjandus Metoodilised juhendid (Perttu/Kaselitz, 2006)
LSV mõju lastele <ul style="list-style-type: none"> LSV ja lastevastase vägivalda/ nende väärkasutamise koosinemine 	<ul style="list-style-type: none"> Meetod nr. 10 (Audiovisuaalne materjal) Sisend: Kirjandus ja Õpetaja käsiraamat
Naiste strateegiad ja vastused LSV-le	<ul style="list-style-type: none"> Meetod nr. 7 (b) (Audiovisuaalne) Sisend: Kirjandus
LSV-d kogunud naiste tugiteenuste vajadused Erinevate gruppide vastandlikud vajadused/ Spetsiifilise grupi vajadused <ul style="list-style-type: none"> migrantidest naiste vajadused (põgenikud, ilma dokumentideta naised) eakad puuetega isikud alkoholi või narkootilisi aineid tarvitajad vaimse tervise probleemidega isikud 	<ul style="list-style-type: none"> Meetod nr. 11 (b) (Probleemõpe) Meetod nr. 12 (Õpikohvik) Vaata: Train Module 2 Multiprofessionaalsus (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/Main/)
Vägivallatseja käitumismudelid <ul style="list-style-type: none"> Motiivid ja strateegiad 	<ul style="list-style-type: none"> Meetod nr. 13 (Rollimäng) Harjutus: Kuidas teha selgeks, kes on kannataja ja kes vägivallatseja Vaata: Pro Train Module 2 Multiprofessionaalsus (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/Main/)
Tagasisidestav praktika	<ul style="list-style-type: none"> Vaata meetodit nr 1 (b) (Õpipäevik) või 1 (e) (Dialogi kirjutamine)

Moodul D Identifitseerimine, sekkumine ja toetamine

Õppimise eesmärgid

Professionaalne kompetents

Õppija

- tunneb LSV indikaatoreid ja ohumärke
- tunneb sõeluuringuid ning hindamisvahendeid LSV kannatanu äratundmiseks
- teab õigeid vahelesegamise samme ja strateegiaid
- teab turvalisuse planeerimise meetodeid
- tunneb ametlikku võrgustikku ja abiprogramme, mis on välja töötatud LSV all kannatanute abistamiseks, sh ka laste abistamiseks
- tunneb dokumentatsiooni ja teab korraliku dokumenteerimise vajadust LSV all kannatanute abistamisel

Sotsiaalkommunikatiivne kompetents

Õppija

- on võimeline pidama läbirääkimisi ja tegutsema konsultandina praktikas
- tunneb LSV ohvrite erinevaid vajadusi, mis on tingitud nende erinevast kultuurilisest ja sotsiaalsest taustast
- on võimeline suhtlema LSV all kannatanutega ning arutama nende tundeid ja emotsioone ning võimalusi ja vahendeid nende kaitseks

Metodoloogiline kompetents

Õppija

- suudab ära tunda LSV all kannatanu ja hinnata tema seisundit, kasutades selleks vastavaid küsitlemise tehnikaid
- oskab planeerida ja juhtida vajalikku sekkumist
- tunneb ära erakorralised situatsioonid, kus on vajalik kiire ohutuse tagamine ja abi korraldamine ning oskab seda planeerida ja korraldada
- suudab täita kõiki vajalikke dokumente nõuete kohaselt

Personaalne kompetents

Õppija

- saab aru, miks peab olema LSV dokumenteeritud patsiendi haiguslukku
- oskab pöörata tähelepanu enda turvalisusele LSV all kannatajate ja nende kuritarvitajatega tegeledes
- oskab hoida professionaalset distantsi enda ja isikute vahel, kes on kannatanud LSV all, samuti ka nendega, kes on kurjategijad, enda ohutuse ja heaolu tagamiseks

Teemad	Soovitavad meetodid
LSV äratundmine LSV hindamine meditsiinasutuses, kasutades küsitlust	<ul style="list-style-type: none"> • Vaata: Meetod nr. 14 (Ajurünnak) • Meetod nr. 15 (Grupitöö) • Meetod nr 16 (Rollimäng standardiseeritud kliendiga)
Sõeluuringu instrumendid <ul style="list-style-type: none"> • Sõeluuring/rutiinne küsitlus • Multikulturaalsus 	<ul style="list-style-type: none"> • Sisend: Vaata Perttu/Kaselitz (Sõeluuringute olemus ja väärtus meditsiinilistes ja õendusasutustes) • Vaata: ProTrain Module 2 (HC) (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/TrainingProgram/MultiProfessional?userlang=en)
Seadusandlus/Vigastuste dokumentatsioon <ul style="list-style-type: none"> • Dokumenteerimine • Kindlustamine, et kõik vajalikud dokumendid on lisatud 	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 17 (Vigastuste pildistamine) • Sisend: Vaata "Keha kaardi kasutamine sissekannete tegemiseks", samuti Perttu/Kaselitz (Sõeluuringute olemus ja väärtus meditsiinilistes ja õendusasutustes)
LSV all kannatanute nõustamine <ul style="list-style-type: none"> • Psühholoogiline esmaabi 	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 18 (Rollimäng) • Vaata: Õpetaja käsiraamat • Vaata: ProTraini moodul 4 (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/TrainingProgram/MultiProfessional?userlang=en)
Riskihindamine	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 19 (Juhtumi kirjeldus) • Meetod nr. 20 (Juhtumi kirjeldus) • Vaata: Õpetaja käsiraamat ja ProTrain Moodul 3 (Multiprofessionaalsus) (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/Main/)
Ohutuse planeerimine <ul style="list-style-type: none"> • Konfidentsiaalsus ja informatsioon jagamiseks Abisüsteemide poole pöördumine	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 11 (a) (Probleemõpe) • Vaata: (http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/Main/) (Module 4 MP) • Meetod nr. 11 (b) (Probleemõpe) • Sisend: Õpetaja käsiraamat
Vägivallatsejatega tegelemine	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 21 (Rollimäng)
Professionaalsus, ennetus ja sekundaarse traumatiseerimise ennetamine	<ul style="list-style-type: none"> • Sisend: Perttu/Kaselitz (2006) (How to Stay Supportive)
Tagasiside praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 1 (c) Õpipäevik või 1 (e) (Dialogi kirjutamine)

Moodul E Seaduslik võrgustik ja multiinstitutsionaalne koostöö

Õppimise eesmärgid

Professionaalne kompetents

Õppija

- teab LSV-ga seotud probleemistiku seaduslike regulatsioone
- teab, kes on õiged kontaktisikud tugisüsteemides
- teab LSV interdistsiplinaarse ja multiprofessionaalse lähenemise tähtsust
- teab LSV multiprofessionaalse lähenemise standardeid
- teab partnerite vastutust LSV multiprofessionaalse lähenemise korral, kaasa arvatud võimalusi ja piiranguid

Sotsiaalkommunikatiivne kompetents

Õppija

- on võimeline suhtlema kohalike teenistuste ja programmide esindajatega erinevates situatsioonides

Metodoloogiline kompetents

Õppija

- on võimeline integreerima olemasolevaid teenuseid ja programme oma töös LSV all kannatanute abistamiseks

Personaalne kompetents

Õppija

- saab aru, et ta on osaks interdistsiplinaarsest meeskonnast, teab oma rolli ja vastutust

Teemad	Soovitavad meetodid
Seaduslikud võrgustikud/ rahvusvahelised seaduslikud meetmed Informatsioon seadusandlikest ja tervishoiu alastest õigustest	<ul style="list-style-type: none"> • Sisend: Vaata: Kirjandus ja Webi lehekülg ning kohaliku seadusandlust ja tervishoiu süsteemi korraldust • Meetod nr. 11 (c) (Probleemõpe)
Erinevate elukutsete esindajate roll sekkumises, nende ülesanded ja piirangud Teenuse pakkumise, osutamise juhtimise süsteemid	<ul style="list-style-type: none"> • Meetod nr. 12 (Õpikohvik) • Meetod nr. 22 (Multiprofessionaalne paneeldiskussioon) • Meetod nr. 23 (Rollimäng) • Ajurünnak kohaliku teenuse osas • Sisend kohaliku teenistusse • Õppekäik kohaliku teenuse osutaja juurde (võimalusel)
Tagasiside praktika	<ul style="list-style-type: none"> • Vaata meetodit nr.1 (d) (Õpipäevik) või 1 (e) (Dialogi kirjutamine)

OSA 3 MEETODID

Meetod nr. 1 (a) Õpipäevik

TEEMA	LSV peegeldus
Eesmärgid ja sisu	Julgustada õppijat, saamaks praktikuks, kes analüüsib oma tegevust, suhtumist, reaktsioone, tundeid ajal, mil töötab LSV all kannatanutega.
Aeg	Individuaalne sõltuvalt üliõpilasest.
Vajalikud materjalid	Individuaalne õpipäevik/märkmik. Otsesed küsimused õpetajalt õppijale, et leida õppija peegeldused oma tegevustele.
Harjutus	Moodul B ettevalmistamisel võib paluda õppijatel kirjeldada oma suhtumist naiste LSV-sse. Neil võib paluda kirjutada oma suhtumisest õpipäevikus. Juhul, kui nad oma igapäevases õppes ei kasuta õpipäevikut, palutakse neil selles aines see luua, et korjata informatsiooni oma mõtete ja tunnete kohta erinevates situatsioonides.

Alljärgnevad küsimused võivad olla abiks eelneva harjutuse tegemisel

Mis sinu arvates põhjustab lähisuhtes vägivalda naiste vastu?

Kui laialdane on sinu arvates LSV naiste vastu?

Kas sinu arvates provotseerivad naised ise endavastast vägivalda?

Milline on LSV toime naistele ja lastele?

Kas sinu arvates kannatavad mehed koduvägivalla all samuti kui naised?

Kas mehed kannatavad samade füüsiliste ja psühholoogiliste ilmingute tõttu nagu naised?

Kas te tunnete naist, kes on kannatanud oma partneri poolt LSV-d?

Kui te tunnete, kas teil on olnud võimalust arutada temaga seda kogemust?

Missuguseid tundeid see teis esile kutsus?

Kas teid ennast on kunagi kuritarvitatud teie seksuaalpartneri poolt?

Kas te tunnete ennast mugavalt seda tüüpi vägivallaküsimuste arutamisel?

Kui te tunnete ennast ebamugavalt seda tüüpi küsimuste arutamisel, mis aitaks teil ennast paremini tunda?

Küsimused (Moodul B lõpus). Oluline on julgustada üliõpilasi, kes kuulevad LSV probleemidest esimest korda, et nad mõtleks oma tunnete üle ja leida aega nendega sellest rääkimiseks ja nende tunnete kuulamiseks. Alljärgnevad küsimused võivad aidata tagasisidestada seda informatsiooni.

Kas te olete kuulnud sellisest vägivallast ja kontrollist lähisuhtes?

Missuguseid tundeid kutsus teis esile teadmine, et mõni naine kannatab lähisuhtes vägivalla ja kontrolli all oma partneri poolt?

Kas see paneb teid muretsema teie enda suhte või teie sõprade suhte üle?

Mida te teeksite, kui te ise leiaksite ennast järsku sellisest suhtest?

Kui te kannataksite kuritarvitamise all, kas teil oleks raske sellest probleemist teistele rääkida?

Kas teil on keegi, kellele te suudaksite nendest asjadest rääkida?

Õpetajale

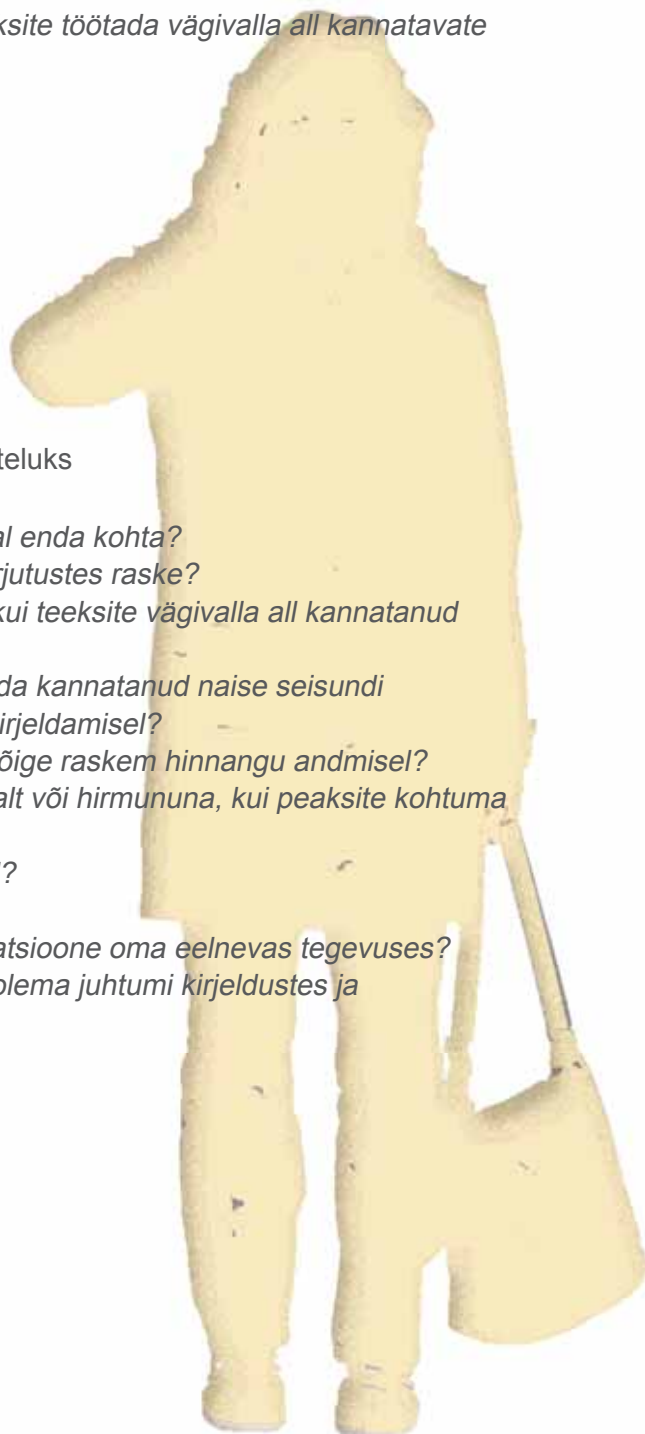
On parem, kui õpetaja ei loe üliõpilaste õpipäevikut, kuna selles on iga inimese isiklikud mõtted ja tunded. Õppijad ei pruugi olla lõpuni ausad kui nad teavad, et veel keegi loeb nende mõtteid.

Meetod nr. 1 (b) Õpipäevik

TEEMA	Mooduli C analüüs
Aeg	Individuaalne
Vajalikud materjalid	Individuaalne õpipäevik või märkmik Õppejõu poolt antud küsimused analüüsimiseks
Harjutus	<i>Kas te olete kuulnud lastevastasest vägivallast seoses LSV-ga? Missuguseid tundeid kutsub teis esile teadmine, et mõned lapsed kannatavad oma vanemate või kasuvanemate poolse vägivalla all? Kas antud teemal arutlemine tekitab teis ebameeldivaid tundeid? Missuguseid tundeid kutsub teis esile teadmine, et paljud vägivalla juhtumid saavad alguse raseduse ajal? Kas teie arvates oleks teil raske arutada seksuaalse vägivalla küsimusi puudega, eaka või rahvusvähemust esindava naisega? Mis oli selles moodulis teile kõige enam stressi tekitav? Mida oleks teil vaja selleks, et te saaksite töötada vägivalla all kannatavate naiste ja lastega?</i>

Meetod nr. 1 (c) Õpipäevik

TEEMA	Moodul D tagasiside
Aeg	Individuaalne
Vajalikud materjalid	Individuaalne õpipäevik või märkmik Õppejõu küsimused üliõpilastele aruteluks
Harjutus	<i>Mida te õppisite nende harjutuste ajal enda kohta? Mis tundus teile rollimängudes ja harjutustes raske? Kas te tunneksite ennast mugavalt, kui teeksite vägivalla all kannatanud naise seisundi hindamist? Mis oleks teile raske füüsilist vägivalda kannatanud naise seisundi hindamisel ja füüsiliste kahjustuste kirjeldamisel? Mis oleks teile kui sotsiaaltöötajale kõige raskem hinnangu andmisel? Kas te tunneksite ennast ebamugavalt või hirmununa, kui peaksite kohtuma ja rääkima kannatanu partneriga? Kas te tundsite, et midagi ärritas teid? Kui see oli nii, siis mis teid ärritas? Kas te olete kogenud sarnaseid situatsioone oma eelnevas tegevuses? Mis oleks teie arvates veel pidanud olema juhtumi kirjeldustes ja harjutustes?</i>

Meetod nr. 1 (d) Õpipäevik

TEEMA	Mooduli E analüüs
Aeg	Individuaalne
Vajalikud materjalid	Individuaalne õpipäevik või märkmik Küsimused õppijatele esitamiseks
Harjutus	<p><i>Mida olete õppinud nendest harjutustest enda ja enda võimete kohta töötamiseks koos teiste elukutsete esindajatega?</i></p> <p><i>Mis tundub teile väljakutsena töötamisel multidistsiplinaarse meeskonna liikmena?</i></p> <p><i>Millised teised professionaalsed tegevused soodustaksid teie tööd LSV all kannatanud naistega?</i></p> <p><i>Millised professionaalsed vahelesegamised häirivad teie tööd LSV all kannatanud naistega?</i></p> <p><i>Kuidas te ise kaitseksite ennast töötamisel sellisel väljakutseid esitaval ja stressirohkete situatsioonidega tööl?</i></p> <p><i>Kust te leiate endale vajaminevat toetust?</i></p> <p><i>Kas te olete kohanud oma endises tegevuses situatsioone, kus te vajaksite abi?</i></p> <p><i>Kui jah, siis mis see oli?</i></p> <p><i>Mida oleks teil veel vaja teada aga mis puudub antud materjalides?</i></p>

Meetod nr. 1 (e) Dialoogi kirjutamine

TEEMA	LSV tagasiside
Eesmärgid	Julgustada õppijat enda kohta midagi uut teada saama. Julgustada üliõpilast kontsentreeruma ja endasse vaatama, saamaks enam informatsiooni oma tõelise mina kohta.
Aeg	Individuaalne
Vajalikud materjalid	Individuaalne õpipäevik, märkmik
Harjutus	Juhendid dialoogi kirjutamiseks Sissejuhatuseks sobib lühike mediteerimine/maharahunemine. Formuleerige küsimused ja kirjutage need päevikusse. Küsimuste motiiv peab olema positiivne. Mõelge, mis on teie jaoks oluline just praegu? Tuletage meelde, et kirjutamisega te arendate ennast. Te võite küsida ka raskeid küsimusi, kuid tehke seda konstruktiivsel moel. Vastake nendele küsimustele oma intuitsiooni kasutades. Vältige õpitud definitsioone. Vastused võivad tihti olla ootamatud ja üllatavad. Vastus kirjutage kohe, kui see tuleb teile pähe, oma päevikusse. Mõelge oma vastuse üle ja formuleerige sellest tulenevalt uus küsimus. Kirjutage ka teine vastus päevikusse ja arendage sealt edasi järgmine küsimus. Jätkake sellist tegevust seni kuni teil on olemas ammendav vastus kõige esimesena esitatud küsimusele. Lugege üle kirjutatu ja leidke, mis on teie jaoks uus ja millest teil on õppida.

Õpetajale

See on alternatiivne lähenemine õpipäevikule. Dialoogi kirjutamine kujutab endast sisediaaloo autoriga, oma nn sisemise minaga. Tihti ei leita vastuseid küsimustele teoreetilistest õpingutest, vaid individuaalsest intuitsioonist. Kirjutamine ei ole valmisoleva teadmise kopeerimine, vaid on õpisündmus, mis võimaldab anda nn sisevaadet ja uusi loomingulisi ideid. Kirjutamine võib olla ideede ümbersõnastamise kohaks. Julgus seista endaga vastamisi ongi dialoogi kirjutamise aluseks. See on väga hea meetod nende jaoks, kes tahavad selgeks saada enda väärtushinnanguid ja suhtumisi ning selgitada välja nende enda eluga seotud probleeme. See on soodne meetod, mis aitab leida uusi ressursse iseendas.

Üliõpilased saavad kasu kirjutamise protsessist. See aitab minna sügavamalt ainesse ja teha selle õppimisest protsess. Kui õppijad arutavad LSV all kannatanud naise abistamise võimalusi, võivad nad küsida endalt oma suhtumiste kohta. Õpetaja võib paluda kirjutada seda protsessi pärast igat kogemust. Tulemuseks on õpipäevik, mis võib olla üliõpilaste grupi- või individuaalse juhendamise allikaks.

See meetod töötab paremini grupijuhendamise korral, kus kirjutamine ja arutelu on mõlemad avalikud. Jagatud diskussioon aitab üliõpilasel saada teadlikuks enda ja teiste arusaamadest antud küsimuse kohta.

Dialoogi võib kirjutada ka individuaalselt. Sellisel juhul on dialoogi kirjutamine individuaalse õppimise meetod ja võimaldab õppijal arendada oma kreatiivset mõtlemist ja artikulatsiooni oskusi.

Vastavalt Jorma ja Kristiina Heikkilä (2001) ideele, vajame me häid küsimusi heade vastuste asemel. Me tunnetame dialoogi vormi jõudu, kui koostame küsimusi, millel ei ole valmis vastuseid. Dialoog kui õppemeetod võib julgustada inimesi esitama küsimusi, mis on antud valdkonna kohta olulise tähtsusega. Dialoogi teemad ja küsimused tulenevad meie igapäeva elust. Dialoogi kasutamise oskus on meetod, mis aitab fokuseerida mõtteid ja küsimusi vajaliku valdkonna uurimiseks.

Meetod nr. 2 Mägironimine

TEEMA	Inimõigused ja LSV (Inimõiguste Deklaratsioon)
Eesmärgid	Sensibiliseerida õppijad LSV teemade suhtes. Saada teadlikuks, et naistevastane LSV on inimõiguste rikkumine. Teha kindlaks, et kõikidel osavõtjatel on ühine arusaam inimõigustest. Tuua arusaamine inimõigustest kõikidele, et kõik saaksid aru, et LSV all kannatav naine ei pea kauplema endale inimõigust, vaid see on nende igapäeva elu osa.
Aeg	10 minutiline diskussioon ja 30 minutiline harjutus inimõigustest arusaamiseks
Vajalikud materjalid	Inimõiguste Deklaratsioon või nimekiri inimõigustest, jaotusmaterjal Pabertahvel ja paberid, mida on võimalik kinnitada tahvlile Tahvel või sein, kuhu võib pabereid kinnitada

Harjutus

Jagage üliõpilased 4-5 inimesest koosnevaks rühmaks. Andke igale rühmale inimõigusi kirjeldav leht, mis on lõigatud tükkideks, kus iga tükk sisaldab ühe inimõiguse kirjeldust (30 pabeririba). (Vaata lisa nr. 1)

Andke üliõpilastele 5 minutit Inimõiguste Deklaratsiooni läbilugemiseks.

Alustage ronimise harjutust, rääkides üliõpilastele, et nad kujutleksid, et neil on seljakott, milles on 30 inimõigusi käsitlevat artiklit. Teekonna alul on üliõpilased täis energiat ja seljakotti on kerge kanda. Ilm on päikesepaisteline ja maastik on imeline.

Kõrgemale ronimisel hakkavad ronijad higistama ja peavad peatuma ja koormat kergendama. Iga grupp peab ära viskama kümme inimõigust. Nad peavad omavahel selgeks rääkima, millistest õigustest nad tahaksid loobuda ja miks. Äravisatud õigused kogub õppejõud kokku ja paneb tahvlile.

Üliõpilased jätkavad matka. Teekond kulgeb järjest kõrgemale ja kõrgemale ning tekib uuesti väsimus. Jälle on vaja saada lahti kümnest inimõigusest. Rühmal tuleb kokku leppida, millistest inimõigustest ja miks nad loobuvad. Loobutud õigused lisatakse tahvlile.

Nüüdseks on alles jäänud 10 inimõigust. Mäe tipp paistab juba, kuid jälle on vaja kergendada koormat ja seekord vabaneda viiest inimõigusest. Rühmal tuleb otsustada ja säilitada viis inimõigust ja loovutada viis, mis lisatakse tahvliil olevatel.

Kahe grupi tahvlite näidised

Grupp 1	Grupp 2
Artiklite numbrid	Artiklite numbrid
1	1
2	2
3	3
...	...
30	30

Õpetaja aitab arutada alljärgnevat küsimusi:

- *Kuidas te otsustasite, millised inimõigused säilitada ja millistest loobuda?*
- *Kas oli kerge või raske leida ühist kokkulepet?*
- *Kas oli selliseid arutelusid, kus ei leitudki üksmeelt?*
- *Millised faktorid võivad mõjutada inimese valikuid? Kui õpetaja leidis, et rühma arutelul tekkis lahkhelisid, võib ta sellekohaseid küsimusi esitada ja seletada, et on raske panna paika prioriteete, mis on seotud inimõigustega.*
- *Lõpu küsimus: Kas teie arvates on olemas inimeste gruppe või situatsioone, mille korral tuleb teha samalaadset inimõiguste prioriteetide paikapanemist?*

Grupid võivad valida lühema või pikema aja arutlemiseks teemal, millised inimõigused jäid alles ja miks ja kas leidub inimgrupe, kelle prioriteedid on erinevad.

Oluline on pöörata tähelepanu faktile, et LSV all kannatavad naised saavad kasutada vähemaid inimõigusi või on nende inimõigusi piiratud.

Õpetajale

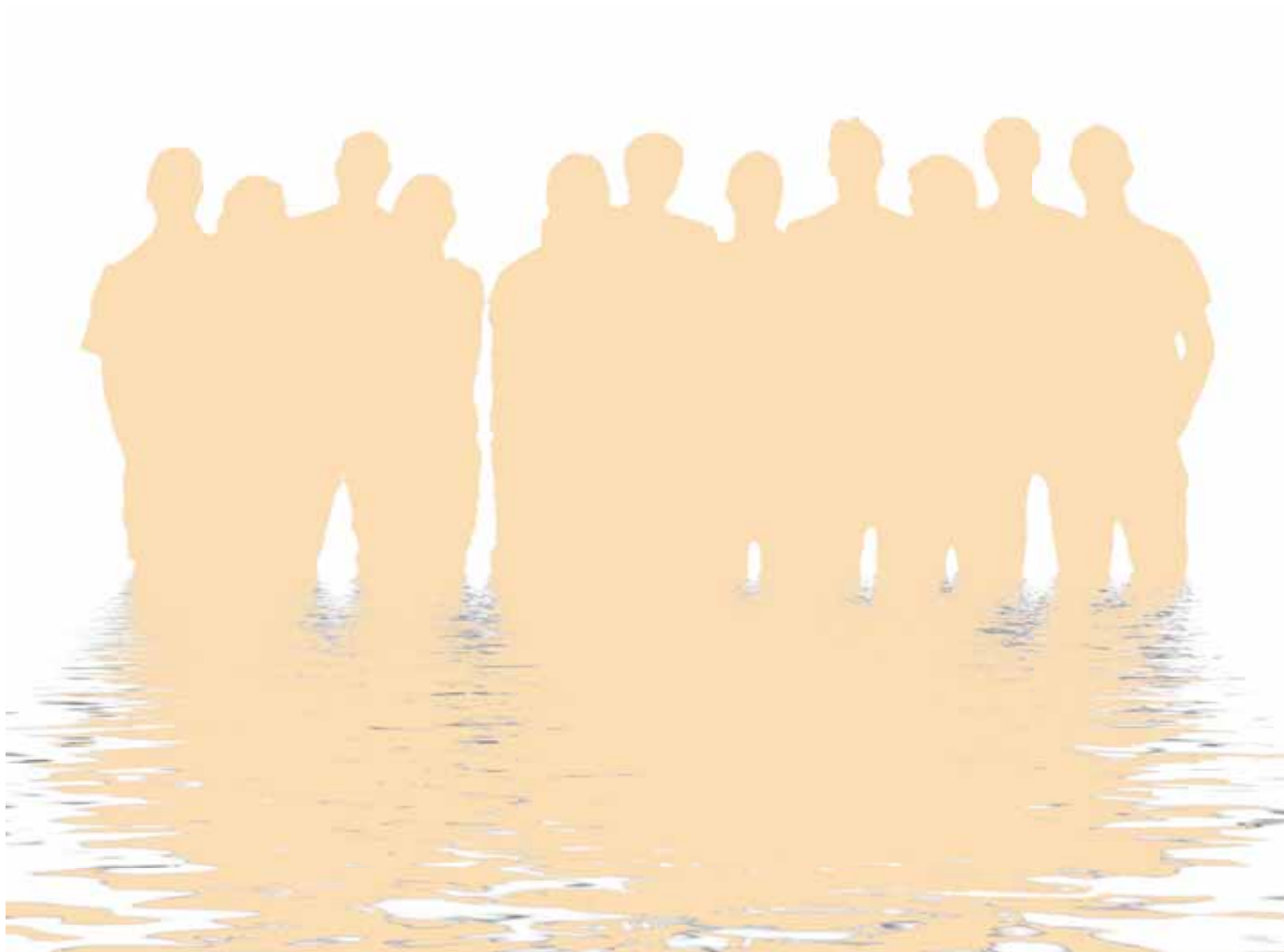
Vaata Lisa nr. 1

Ettekanded naistevastase vägivalla kohta erinevates maades (juhul kui need on olemas): kohtu juhtumite kirjeldused, uuringud koduvägivalla suhtes, vägistamised, seksuaalse kuritarvitamise andmed jm.

Rahvusvahelised dokumendid: CEDAW, Case of M.C. v. Bulgaria before the European Court of Human Rights in 2003. [application no. 39272/98]

Zeppelin Meetodi kohandus: ProTrain: Multi Professional and Health Care Training Programme on domestic Violence (2007-2009)

<http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/index.php/Main/AboutTheProject>

Meetod nr. 3 Ajurünnak

Neid harjutusi võib teha kohe pärast meetodi nr. 9 kasutamist, mis juhatab sisse Võimu ja kontrolli ratta.

TEEMA	LSV vormide identifitseerimine
Eesmärgid	Õppijad oskavad nimetada ja omavad selget arusaama vägivalla mitmekesisustest ja taktikatest, mida naised võivad kogeda.
Aeg	Umbes 10 minutit
Vajalikud materjalid	Tahvel/paberid
Harjutus	<p>Õpetaja julgustab üliõpilaste ajurünnakut erinevate vägivalla meetodite nimetamisel, mida võib kogeda naine kui LSV ohver.</p> <p>Selle ajurünnaku eesmärgiks on erinevate vägivalla vormide (füüsiline, emotsionaalne, psühholoogiline, seksuaalne ja finantsiline) detailne kirjeldamine.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Füüsiline vägivald võib esineda rusikahoobina, lahtise käega löömisena, löikamise või hammustamisena jne. • Seksuaalne vägivald võib sisaldada vägistamist, pornograafia vägivaldset kasutamist jne. • Emotsionaalne/psühholoogiline vägivald sisaldab erinevate nimede andmist, solvamist jne. • Finantsiline vägivald sisaldab raha äravõtmist, töölkäimise keelamist, pangaarvetele juurdepääsu blokeerimist, kogu arvel oleva raha ärakulutamist, autokasutamise kilometraaži kontrollimist jms.

Meetod nr. 4 Sõnade kooslus

TEEMA	LSV eelneva teadmise kasutamine
Eesmärk	<p>LSV teema tutvustamine.</p> <p>LSV kontseptsiooni puhuse sensibilisatsiooni tekitamine.</p> <p>Julgustada üliõpilasi visualiseerima oma assotsiatsioone ja eelnevaid teadmisi.</p>
Aeg	Umbes 10 minutit

Vajalikud materjalid LSV terminite leht (sh vägivald, kontroll)
Tahvel ja paberid
Nööpnõelad, nael

Harjutus Kirjutage trükitähtedega hästi teatud LSV puudutavad terminid alates lehekülje üläärest kuni lehekülje lõpuni ja tehke sellest koopia igale üliõpilasele (vt allpool olev näidis). Kasutage sama meetodit ja tehke analoogne tabel keeles, milles õpe toimub.

Iga üliõpilane peaks kirjutama sõnu (trükitähtedega), mis tulevad neile meelde, ja mille alguses, keskel või lõpus on tabelis antud täht.

Kui kõik on lõpetanud oma sõnade kirjutamise, esitatakse töö grupele ja pannakse tahvlile.

Kui need sõnad on pandud tahvlile, kasutatakse neid diskussiooni alustamiseks, et moodustada küsimusi, esitada ideid või kontseptsiooni, mis neil on LSV kohta.

Näidis

						H	A	A	V	A	T	U	D		
								V	Ä	G	I	V	A	L	D
								Ä	G	E					
						P	O	L	I	T	S	E	I		
				S	O	L	V	A	V						
								K	A	N	N	A	T	U	S
									L	A	P	S	E	D	
					E	A	K	A	D						

Meetod nr. 5 Etüüd

TEEMA Sensoorsed vägivalda kogemused.

Eesmärgid Arendada teadlikkust enda emotsioonide kohta.
Õppida hakkama saama oma ja teiste emotsioonidega.
Arendada empaatia võimet ja tunnetada perspektiivi rääkida sellisel tabu teemal nagu seda on LSV.
Julgustada ennast analüüsima ja aru saama enda suhtumisest ja käitumisest.

Aeg Sõltuvalt rühma vajadustest võib selle pikkus varieeruda

Harjutus

Üles – alla

Moodustage paarid ja liikuge nagu teile ette näidatakse. Üks partner jälgib teise liigutusi nagu oleks ta vaadanud peeglisse. Ärge rääkige. Hoidke silmsidet.

Jah – ei

Vahetage partnerit. Üks partneritest kordab pidevalt “Jah”, teine “Ei”. Püüdke kasutada erinevaid hääletoone, kehaasendit, hääle tugevust. Arutage partneriga, mis tunded teil tekkisid vastaspoole käitumisest.

Ohver – kurjategija

Üks osalistest kujutab kurjategijat. Kurjategija modelleeritakse partneri poolt, kes määrab selle, kuidas kurjategija välja näeb. Igaüks püüab meelde jätta nende kehaasendi ja võtta sama poosi. Seejärel vahetatakse osad ja partner, kes enne oli modelleerija, on nüüd kurjategija rollis. Paaride tööst saame nn “Kurjategijate galerii”, mida vaatame.

Esialsed partnerid otsustavad nüüd, kes neist võtab ohvri positsiooni ja kes võtab kurjategija poosi. Ohvri rollis oleval partneril tuleb endal otsustada, millise poosi ta peaks võtma. Proovige see nii läbi, et igaüks oleks leidnud selle poosi, mis tema arvates on ohvriks. Seejärel moodustage nn “Ohvrite galerii”.

Nüüd otsustab iga paar, kes tahab olla viimases mängus kurjategija ja kes ohvri rollis. Seejärel võetakse sisse vastavalt kas kurjategija või ohvri roll ja jäädakse hetkeks sellesse asendisse. Arutage omavahel, missuguseid tundeid kutsus teis esile ühes või teises rollis olemine. Mida ütlete teie keha selles rollis olemise kohta? Mida te näete sellest positsioonist, milles te olete? Leidke lause, millega te iseloomustaksite, mida sellises asendis inimene võiks mõelda või öelda. Leidke lause “enda seest” selle situatsiooni kohta (mitte teoreetiline kommentaar). Palun pidage see lause ja toon, millega te seda ütlesite, meeles.

Situatsiooni pilt – LSV

(Harjutuse seda osa saab viia läbi alles siis, kui õpetajal on juba teatud kogemus selle meetodi kasutamisel)

Kaks gruppi. Arutage kogemusi või ideid, mis on seotud LSV-ga.

Valige situatsioonidest kaks. Üks, kes situatsioonist rääkis, ehitab selle stseeni ja valib selles mängijad. Kui situatsioon on ülesehitatud oma tüüpilisel kujul, siis salvestage see moment nagu oleks see fotol. Jutustaja modelleerib osalejad ja näitab neile, kus nad peaks olema.

Õpetajale (Taustinformatsioon meetodi kohta)

Rolli mäng ja vägivalda küsimused, jõuetus, võim/mõjuvõim

Eesmärgid

Õppida tundma, mis tunne on kogeda vägivalda, kuidas see toimib kehale ja suhtumisele. Kuidas mulle tundub, kas mu enda reaktsioonid on jõulised või nõrgad? Missugune tunne on tunda vastupidiseid asju?

Proovige strateegiaid vägivalda vastu, hirmu vastu, julgustamist ja jõustamist.

Selleks, et rekonstrueerida ja interpreteerida raskeid situatioone, proovida uusi käitumisvõimalusi ja anda tagasisidet, millise tunde see annab.

Meetod töötab tunnete tajumisel, oma keha toonuse mõistmisel, arusaamisel, kuidas mina ja kuidas teised liiguvad, näoilmetel. Tavaliselt ei vaja me pikka juttu. Lihtsalt tuleb proovida, missuguse füüsilise ja psüühilise tunde see annab.

Rollimängude autoriks loetakse Ingo Schellerit, kognitiivsete reaktsioonide kriitilise hindamise õpetamise standardite väljatöötajat. Scheller leidis, et sotsiaalselt nõrgemad inimesed olid tugevamad kommunikatsiooni vormides, situatsioonide lahendamisel ja kehaliselt kui nn “keskklassi” üliõpilased.

Uta Oelke ja Gisela Ruwe võtsid selle meetodi kasutusele õenduses ja hakkasid kasutama situatsioonide lahendamise ja nn tabutemaatika käsitlemisel.

Etüüd töötab kogemustega juhendaja puhul ja sellega on võimalik saada teadlikuks kehaga seotud käitumisest nagu näiteks ruumis liikumine, kehahoiak, žestid ja hääl.

Scheller teeb vahet “sisemiste” suhtumiste ja “välisel” kehaasendil. “Sisemine” suhtumine tähendab näiteks eelarvamusi, arvamusi, norme. Välimine kehaasend on kehahoiak ja kõne. Mõlemast enam teadlikuks saamine annab võimaluse kasutada uusi käitumisviise.

Mõningaid meetodeid, mida kasutatakse etüüdide esitamisel ja loomisel, kasutatakse ka teiste pedagoogiliste meetodite korral nagu näiteks rollimäng ja teatri-pedagoogika.

Võimalik etüüdi esitamise struktuur

- *leia situatsioon: harjutus liikumisega, visualiseerimise ja rääkimisega*
- *loo situatsioon moodustades “pildi” või “piltide galerii”, mida saab edaspidi interpreteerida*
- *interpretatsioon: asendite imiteerimine, asendite muutmine, kehakeele kasutamine ja ladustamine, assotsiatsioonidest rääkimine*
- *tagasisidestamine ei ole ratsionaalne, vaid pigem see, mida me kirjeldame kogemusena. Siit võib areneda edasi teooria alane diskussioon.*

Meetod nr. 6 Nelja nurga harjutus

TEEMA	Müüdid ja uskumused LSV kohta
Eesmärgid	Selleks, et juhatada sisse LSV ainesse. Esitatakse väide, mida kasutatakse kui alust aruteludeks, et julgustada üliõpilasi lähenema LSV küsimustele struktureeritult ja progressiivselt. Esitatud väidet võib kasutada ka selleks, et suunata õppijaid arutlema mingit kindlat LSV aspekti.
Aeg	20-30 minutit
Vajalikud materjalid	4 kaarti väitega Sulepead 4 lauda
Näidised alustamiseks	1. LSV esineb igas perekonnas. 2. Naabrid märkavad LSV olemasolu sageli. 3. Ma ei saa aru, miks ohver ei lahku vägivaldse partneri juurest. 4. LSV saab alati alguse meestest.

Harjutus	<p>Pange laud ruumi igasse nurka ja lauale kaart väitega. Iga kaardi peal on üks LSV puudutav väide. Väited võivad olla provokatiivse iseloomuga, aga ka probleemi tõstatavad. Üliõpilased peavad valima ühe neljast nurgast ja ühe neljast väitest. Nurga valiku aluseks on see, kas nad nõustuvad või ei nõustu väitega, tekitab see neis uudishimu või huvi.</p> <p>Iga grupp arutab poolt ja vastu argumente selle väite kohta, mille nad on valinud.</p> <p>Pärast 5-8 minutilist diskussiooni tuleb terve rühm kokku ja arutab kõik need neli väidet läbi.</p> <p>Need väited ja diskussioon, mis enne toimus väikestes gruppides ja seejärel kordub suures, aitavad üliõpilastel selgemalt saada aru probleemist, mille kohta neil on vähe teadmisi või mille kohta informatsioon pärineb vaid juttude tasemelt.</p>
-----------------	---

Meetod nr. 7 (a) Audiovisuaalne

TEEMA	Vägivalla vormide eristamine
Eesmärgid	<p>Julgustada üliõpilasi ära tundma vägivalla ja kuritarvitamise erinevaid vorme, milles vägivald võib esineda intiimsuhetes olevate partnerite vahel. Olla võimeline nimetama vägivalla ja kontrolli erinevaid vorme.</p>
Aeg	Umbes 30 minutit (aeg sõltub õppetöös kasutatud filmi pikkusest)
Vajalikud materjalid	<p>Valige lühike filmijupp mõnest filmist, kus käsitletakse LSV. Võimalik on kasutada UK kanalit 4, milles esitatakse esimese seitsme minuti jooksul näiteid erinevatest koduvägivalla juhtumitest.</p> <p>Televisoor/videomagnetofon või projektor.</p>

Harjutus

Tutvustage filmijuppi üliõpilastele. Seletage, et sellel võib olla nende meeleolu muutev mõju ja et nad peavad endale ka tunnistama neid meeleolusid, mida see film tekitab.

Kui film on vaadatud, paluge üliõpilastel arutada oma tundeid nähtuga seoses nende kõrval istuva partneriga. Andke selleks aega umbes kolm minutit.

Jagage klassis olevad üliõpilased väikestesse gruppidesse ja paluge neil loetleda filmis nähtud vägivalla vorme. Te võite paluda kirjutada neil äratuntud, nähtud või kuulnud vägivalla vormid paberile või paluda neid kõva häälega ütelda.

Arutage rühmaga filmis nähtud vägivalda. Paluge üliõpilastel tuua konkreetseid vägivalla näited filmist, mida nad nägid või kuulsid.

Tutvustage Võimu ja kontrolli ratast, kasutades kas tabelit või jaotusmaterjali, mille jagate igale üliõpilasele. (Tabel nr. 1 Õpetaja käsiraamatus). Paluge üliõpilastel näidata Võimu ja kontrolli rattal neid vägivalla vorme, mida nad eelnevalt nägid või kuulsid. Juhatage sisse arutelu vägivalla taktika kasutamise eesmärkidest. (See osa õppest ei ole tarvilik, kui kasutatakse õppetöös meetodit nr. 8)

Meetod nr. 7 (b) Audiovisuaalne

TEEMA

Naiste strateegilise vastupanu äratundmine

Eesmärgid

Tõsta üliõpilaste teadmist, et tegelikult seisavad naised pidevalt vägivalla vastu, vaatamata sellele, et mõnikord on nad passiivsed ja allaheitlikud. Laske üliõpilastel leida ja ära tunda ning klassifitseerida vastupanu vorme, mida vägivalla all kannatavad naised kasutavad oma igapäevases tegevuses, et hoida enda turvalisust.

Aeg

20-30 minutit

Vajalikud materjalid

Valige lühike filmijupp mõnest filmist, kus käsitletakse LSV. Võimalik on kasutada UK kanalit 4, milles esitatakse esimese seitsme minuti jooksul näiteid erinevatest koduvägivalla juhtumitest.

Harjutus

Kasutades eelnevat harjutust, võib seda kohandada, kasutades eelmises harjutuses nähtud filmi. Harjutuse kolmandas ja neljandas osas asendage vastupanu ja vastureaktsioonide vormid vägivalla vormidega ja paluge rühmal neid loetleda ja arutada.

Meetod nr. 8 Õige või vale?

TEEMA

Miks esineb koduvägivalda? Müüdid ja faktid.

Eesmärgid

Julgustada üliõpilasi leidma uskumusi LSV kohta. Arutelude käigus püüdke eristada uskumusi faktidest ja jõudke korrektsete tõendus põhiste materjalide kasutamise abil arusaamisele LSV-st.

Aeg

Umbes 30 minutit

Vajalikud materjalid

Küsimustik 12 küsimusega

1. Vägivaldne isik on see, kes "läheb endast välja" liiga sageli.

Tõsi

Vale

2. Koduvägivald esineb enamuses madalama majandusliku tasemega gruppides.

Tõsi

Vale

3. Vägivalla ohvrid on algusest peale nõrgad inimesed ja ei ole seetõttu võimelised lahkuma vägivaldse partneri juurest.

Tõsi

Vale

4. Vägivaldsed isikud käituvad alati vägivaldselt oma partneri suhtes.

Tõsi

Vale

5. Vägivaldse inimese tunneb kohtumisel kohe ära.

Tõsi

Vale

6. Alkoholi või narkootikumide tarvitamine võib esile kutsuda sõltuvuse tekke ja kuritarvitamise.

Tõsi

Vale

7. Inimesed löövad oma partnerit, kuna see räägib pidevalt, kisab või käsib neil midagi teha.

Tõsi

Vale

8. Vägivalla all kannatav inimene võib vägivallale lõpu teha.

Tõsi

Vale

9. Kuritarvitatud lastest endist saavad hilisemad kuritarvitajad.

Tõsi

Vale

10. Inimesed õpivad, kuidas muutuda vägivaldseks.

Tõsi

Vale

11. Inimesed, kes kasutavad oma perekonna suhtes vägivaldat, on mingil määral psüühiliselt haiged.

Tõsi

Vale

12. Vägivaldat perekonnas esineks vähem, kui nii naistel kui ka meestel oleks selge arusaam nende traditsioonilistest rollidest ühiskonnas.

Tõsi

Vale

Harjutus

Jagage küsimustik üliõpilastele ja paluge neil märkida ära nende arvates õiged vastused. Kui kõik on 12 küsimusele oma vastused andnud, paluge neil arutada oma vastuseid rühma sees ja seejärel suuremas grupis. Olemasolev faktide leht annab korrektsed vastused eelpool esitatud küsimustele.

FAKTIDE LEHT

Miks esineb koduvägivalda? Tõsi või vale?

1. Vägivaldne isik on see, kes “läheb endast välja” liiga sageli.

Vale. Kuigi igaühel, kes käitub vägivaldselt, võib olla halb tuju, on koduvägivald enam kui halb tuju. See on käitumismall, mida vägivallatseja kasutab, et saada ülemvõimu ja kontrolli oma partnerite või perekonnaliikmete üle. Paljud vägivaldsed inimesed käituvad halvasti isegi siis, kui neil ei ole halb tuju.

2. Koduvägivald esineb enamuses madalama majandusliku tasemega gruppides.

Vale. Koduvägivalda esineb sõltumata majanduslikest tingimustest. Majanduslik surve võib tekitada peres lisapingeid ja seega veelgi teravdada vägivalla ilminguid selles peres, aga alati peab meeles pidama, et majanduslik pinge iseenesest ei ole koduvägivalla vallandamise põhjuseks. Koduvägivald on ühe inimese vajadus saavutada kontroll ja võim teise inimese üle. Samasugune probleem esineb nii kõrgklassi, keskklassi kui ka madalamatesse (majandusnäitajate alusel) klassidesse kuuluvate perede hulgas ühtemoodi.

3. Vägivalla ohvrid on algusest peale nõrgad inimesed ja ei ole seetõttu võimelised lahkuma vägivaldse partneri juurest.

Vale. Fakt, et inimene kannatab koduvägivalla all, ei tee teda veel pärilikult nõrgaks inimeseks. Manipulatsioonide ja sunnivahendite kasutamisega lõhub vägivallatseja ohvri enesehinnangu. Mõnikord toimub kogu protsess nii märkamatu, et ohver ei saagi aru psühholoogilisest, emotsionaalsest ja muud tüüpi kuritarvitusest enda kallal enne, kui see lõpeb füüsilise vägivalla perioodiga. Lisaks on oluline märkida, et paljud ohvrid on kasvanud üles perekondades, milles esines vägivalda ja muid eluraskusi. Nad võivad olla näinud oma vanemate alkoholi ja ravimite tarvitamist ja võivad ebakõlades ja õnnetuses ennast süüdistada.

4. Vägivaldsed isikud käituvad alati vägivaldselt oma partneri suhtes.

Vale. Pärast vägivalla sooritamist võivad mõned vägivaldsed inimesed muutuda väga alandlikeks ja armastavateks, kasutades seda sageli manipulatsiooni ühe vormina. Selline üha kasvava intensiivsusega pinge ja vägivalla tsükkel, mis vaheldub nn “mesinädalatega”, teeb vägivalla all kannatavale inimesele raskemaks sellest suhtest väljumise. Kuigi peab mainima, et mitte kogu vägivald ei esine selliste tsüklitena. Mõnede inimeste jaoks ei ole nn “mesinädalate” faasi. Osa inimesi ei saa aru pinge pidevast suurenemisest. Naisõiguslaste esindajad on muutnud tänapäeval kasutusel olevat mudelit, nimetades selle ümber nn “Vägivalla kampaaniaks”. Uus nimi seletab, et vägivald on pidev protsess ja võib omada väga mitmesuguseid ilminguid ja vorme.

5. Vägivaldse inimese tunneb kohtumisel kohe ära.

Vale. Nii nagu ei ole ühte põhjust vägivallatsemiseks, ei ole ka ühte tüüpi vägivallatsejat. Paljud vägivaldsed inimesed on edukad nii materiaalselt kui ka muudes eluvaldkondades. Kui nende ümber on seltskond, kes toetab nende arvamusi, on neil vähe põhjust mõelda, et nad kedagi kuritarvitavad või kahetseda oma partnerile tehtut. Võib olla nii, et te teate, et nad käituvad vägivaldselt kodus, aga avalikkuse ees käitudes ei näita vähimaidki vägivalla tunnuseid. Vägivaldsed inimesed võivad avalikkuse ees käituda nagu kõik teised normaalsed inimesed.

6. Alkoholi või narkootikumide tarvitamine võib esile kutsuda sõltuvuse tekke ning vägivaldseks muutumise.

Vale. Kuigi alkoholi ja/või narkootikumide kasutamine eelneb peaaegu 50% vägivalda juhtumitele, ei ole alkohol ja narkootikumid iseenesest vägivaldsuse põhjustajateks. Uuringud on näidanud, et inimesed, kes on saanud ravi ja vabanenud alkoholi või narkootikumide sõltuvusest, omavad kalduvust olla vägivaldsed ka siis, kui nad enam ei ole sõltlased. Alkohol ja narkootilised ained võivad vähendada inimese kontrolli oma käitumise üle.

7. Inimesed löövad oma partnereid, kuna partner ei lõpeta rääkimist, kisab või käsib neil midagi teha.

Vale. Vägivaldsed inimesed löövad teisi sellepärast, et soovivad suhtes domineerida. Ükskõik kuidas kannatanu käitub, kas nõudlikuna või allaheitlikuna – ikkagi võidakse talle liiga teha. Vägivaldsele inimesele on iseloomulik, et vaatamata sellele, kuidas ohver ka ei käitu, leiab vägivaldsete alati, et süüdi tekkinud olukorras on ohver.

8. Vägivalla all kannatav inimene võib vägivaldsele lõpu teha.

Vale. Ainuke, kes tõesti saab teha vägivaldsele lõpu, on vägivaldne inimene ise. Vägivalla all kannatav inimene võib võtta ette samme, kuidas ennast kaitsta või suurendada enda turvalisust, aga ta ei saa peatada teise inimese vägivaldset käitumist.

9. Kuritarvitatud lastest saavad hilisemad kuritarvitajad.

Vale. Ei ole olemas ühte kindlat vägivaldsuse tekkepõhjust. Vägivald on oma olemuselt soov näidata enda ülemvõimu ja saada kellegi teise üle kontroll. Paljud vägivaldsed isikud on kannatanud ise nooruses vägivalda või on pärit sellistest perekondadest, kus vägivaldne käitumine oli ülekaalus, kuid alati peab meeles pidama, et mitte igast inimesest, kes on olnud vägivalda ohver lapsepõlves, ei saa täiskasvanu eas vägivaldset inimest.

10. Inimesed õpivad, kuidas muutuda vägivaldseks.

Õige. Vägivald on käitumise viis, mida võidakse õppida vägivaldse käitumisega perekondades, koolis, meediast ja paljudest teistest ühiskonnas esinevatest vägivaldse käitumise viisidest. Kuid samas võib vägivaldset käitumist nähes sellest ka mitte õppida ja teha endale selgeks, et see ei ole aktsepteeritava käitumise näidis.

11. Inimesed, kes kasutavad oma perekonna suhtes vägivalda, on mõnikord psüühiliselt haiged inimesed.

Vale. On leitud, et koduvägivalda kasutajate grupp on väga heterogeenne ja selles on väga mitmesuguseid vägivaldsete tüüpe ja vaid mõnel neist esineb isiksuse muutusi.

12. Vägivald perekeses esineks vähem, kui nii naistel kui ka meestel oleks selge arusaam nende traditsioonilistest rollidest ühiskonnas.

Vale. Kultuuridevahelised uuringud on näidanud, et võivad esineda väga mitmesugused nii sotsiaalsed kui ka kultuurist tingitud faktorid, mis võivad suurendada vägivalda esinemise taset. Levinsoni analüüs näitab, et naiste peksmist esineb enam nendes ühiskondades, kus meeste käes on nii sotsiaalne kui majanduslik jõud ja majapidamise ülesanne kuulub naiste tööde hulka, kus naistel ei ole kerge lahutust taotleda ja kus on tavapärane, et täiskasvanud lahendavad omavahelisi lahkhelisi vägivalda abil. Samuti on leitud, et kui struktuuris esinevad erinevused meeste ja naiste vahel, jääb arusaamine soorollidest ja meessoos domineerimine, nn meeste aukodeksi olemasolu ja meessoos sidumine jõuga, suurenevad LSV riskid. "WHO World Report on Violence and Health" näitab, et traditsionaalsed soorollid ühiskonnas võivad suurendada koduvägivalda riske.

Meetod nr. 9 Võimu ja kontrolli ratas

TEEMA	LSV vormide identifitseerimine
Eesmärgid	<p>Julgustada üliõpilasi identifitseerima ja nimetama vägivalda taktikaid, mis esinevad LSV korral.</p> <p>Aidata üliõpilastel ära tunda vägivalda vormide vahelisi seoseid ja vägivaldset kontrolli.</p> <p>Toetada üliõpilasi vägivaldse taktika nimetamisel ja nendest taktikatest arusaamisel, et nad mõistaksid neid ja oskaksid aidata kannatanuid, neid ära tunda ja aru saada, et tegemist on vägivaldsete taktikatega.</p>
Aeg	30-60 minutit
Vajalikud materjalid	<p>Suur Võimu ja kontrolli ratas koos pealkirjadega igal segmendil (isolatsioon, laste ärakasutamine jne.).</p> <p>Väiksemad koopiad Võimu ja kontrolli rattast.</p>
Harjutus	<p>Tutvustada Võimu ja kontrolli rattast, andes selgituse tema arengutest. (Ärge näidake neile selles punktis veel tervet rattast.)</p> <p>Valmistage suur Võimu ja kontrolli ratas ning segmendid koos pealkirjadega igal segmendil (isolatsioon, laste ärakasutamine jms.). Jagage grupp neljaks väiksemaks grupiks ja andke igale grupile kaks segmenti. Paluge grupil leida nii palju vägivalda taktikaid kui võimalik (isolatsioon – ei lubata kodust lahkuda, ei lubata töötada väljaspool kodu, öeldakse, kellega tohib kohtuda ja kellega ei tohi jne.). Aega on selleks umbes 20 minutit.</p> <p>Arutage seda üliõpilastega, kusjuures iga rühm annab tagasiside selle kohta, millised olid nende segmentide pealkirjad, pange need ratta erinevatesse segmentidesse. Seejärel arutab iga rühm oma segmente teistega ja seejärel kinnitavad õppijad oma tehtu seinale, jättes väikese tühja ringi ratta keskele.</p> <p>Kui tagasiside on lõpetatud, kasutage ajurünnakuks järgmist küsimust: <i>“Mida saavutab vägivaldseja nende taktikate kasutamisega?”</i></p> <p>Julgustage üliõpilasi leidma, kuidas vägivaldseja saavutab võimu ja kontrolli oma partneri üle ja kuidas see lubab tal saavutada enda vajadused ilma läbirääkimisi pidamata. Sõnad “võim” ja “kontroll” kirjutatakse seejärel ratta keskele. Aega kulub selleks tegevuseks umbes 20 minutit.</p> <p>Julgustage üliõpilasi arutlema alljärgnevate küsimuste üle: “Kuidas saavad naised sellest üle, kui neid on väärkoheldud mõnel sellisel moel nagu on kirjas rattal?” “Millised võivad olla lühi- või pikaaegsed efektid naisele, kui ta peab elama sellise ülekohtu all?” (Aega kulub selleks umbes 20 minutit.)</p> <p>Andke üliõpilastele täielik Võimu ja kontrolli ratas.</p>

Õpetajale

Vaata lisa nr. 2 Võimu ja kontrolli ratta jaoks.

Võimu ja kontrolli ratta arendaja oli Duluth Domestic Violence Intervention Project US-s. Informatsiooni korjati varjupaikades olnud naistelt, kes olid kannatanud vägivaldse partneri poolt ja kontrollisid nende tegevusi. Ratas toob välja terve rea füüsilise ja seksuaalse vägivalda kasutamise taktikaid. Neid taktikaid tuntakse spetsialistide poolt kui väärkohtlemine või vägivaldne käitumine. Vägivalla all kannatavad naised

vaidavad, et need taktikad on sageli enam stressi tekitavad kui tegelik füüsiline vägivald. Kirjeldatud on pidevaid ja perioodilisi vägivaldse käitumise vorme.

Võrdsuse ratast (Lisa nr 3) saab kasutada rühmatöökõks samal viisil kui Võimu ja kontrolli ratast, andes kahe segmendi kaupa teemad igale grupile. Gruppidel palutakse tuua konkreetseid näiteid iga pealkirja kohta. Meetodi eesmärgiks on julgustada üliõpilasi leidma võrdse partnerluse näiteid.

Meetod nr. 10 Audiovisuaalne

TEEMA	Lapsed ja LSV
Eesmärgid	Julgustada üliõpilasi ära tundma ja leidma LSV ja laste väärkohtlemise vahelisi seoseid. Aidata üliõpilastel planeerida vahelesekkumise taktikat LSV-le, juhul kus lapsed on samuti sellesse kaasatud.
Aeg	50 minutit
Vajalik materjal	Lühike (12 minutit) multifilm nimega "Home Truths" on leitav: Leeds Animation Workshop (www.leedsanimation.org.uk). See film on antud aadressil inglise ja saksa keeles. Selles käsitletakse viie noore inimese, kes elavad vägivalda situatsioonis, reaktsioone LSV-le.
Harjutus	Näidake multifilmi üliõpilastele. Kui nad on näinud kõiki viit osa, jagage üliõpilased gruppidesse alljärgnevalt: <ul style="list-style-type: none"> • Emma lugu • Sidra lugu • Jamie lugu • Sophie lugu • Danieli lugu Paluge igal grupil arutada alljärgnevaid küsimusi seoses eelpool nimetatud laste/noortega. <ol style="list-style-type: none"> 1. Kuidas teie lahendaksite nähtud probleemi? Mida tuleks selles situatsioonis teha? 2. Milliseid teenistusi oleks vaja? Mis on esimene tegevus, millega tuleb alustada selle probleemi lahendamist ja kes seda peaks tegema? Pärast grupi arutelu lõppemist tooge üliõpilased jälle tagasi suurde gruppi ja paluge neil esitada grupi tulemusi ja ettepanekuid.

Meetod nr. 11 (a) Probleemõpe

TEEMA	Töötamine vägivalda ohvritega
--------------	-------------------------------

Eesmärgid	Julgustada üliõpilasi aru saama, milline väljakutse on töötada vägivallaohvritest naiste ja lastega kliinilises keskkonnas.
Aeg	See on aeganõudev meetod, kuid kasutatav aeg võib varieeruda sõltuvalt arutatavast juhtumist ja üliõpilaste kogemustest.
Vajalikud materjalid	Tahvel koos probleempõhise õppe seitsme sammuga. Juhtumi kirjeldus. (Vaata allpool olevaid juhtumite kirjeldusi)

Juhtumi kirjeldus õenduse eriala üliõpilastele

Susan on 35 aastane naine, kes elas viis aastat tagasi üle autoavarii, mille tulemusena on ta praegu liikumispuudega ja seetõttu kaotanud oma töökoha õpetajana. Ta elab Tomiga, kes on tema abikaasa, ja nende kaheksa aastase tütreaga. Oma puude tõttu on ta Tomist sõltuv, kuna Tom maksab nende maja laenu ja ka kõik muud arved. Tom sõidutab nende tüdrit iga päev kooli ja toob ta igal pärastlõunal koju tagasi. Susan on käinud esmaabis, kus on leitud haavu käsivartel ja säärtel. Kui talt küsiti, mis temaga juhtus, räägib ta, et tema abikaasa on väga äkilise iseloomuga ja lööb teda, kuna on ärritunud, et Susan ei suuda koduseid töid korralikult teha. Ta hakkab nutma ja räägib, et on Tomist täielikult sõltuv, kuna ta ei saa kodust lahkuda ega ole võimeline endale elatist teenima.

Juhtumi kirjeldus sotsiaalala üliõpilastele

Susan on 35 aastane naine, kes elas viis aastat tagasi üle autoavarii, mille tulemusena on ta praegu liikumispuudega ja seetõttu on kaotanud oma töökoha õpetajana. Ta elab Tomiga, kes on tema abikaasa ja nende kaheksa aastase tütreaga. Oma puude tõttu on ta Tomist sõltuv, kuna Tom maksab nende maja laenu ja ka kõik muud arved. Tom sõidutab nende tüdrit iga päev kooli ja toob ta igal pärastlõunal koju tagasi. Susan on pöördunud nende pereõe poole ja esmaabisse, kes on olnud mures Susani vigastuste ja ärevuse tõttu. Vestluse ajal räägib Susan, et ta muretseb sellepärast, et Tom veedab üksi väga palju aega nende tütreaga.

Vajalikud materjalid:

Tahvel küsimuste kirjutamiseks.

Ligipääs antud probleemiga seotud uuringute materjalidele.

Soovitava kirjanduse nimekiri ja viited veebi lehekülgedele.

Harjutus Seitse probleempõhise õppe sammu

Sammud	Tegevused
Samm 1: Terminite selgitamine	Tehke selgeks terminid ja kontseptsioonid.
Samm 2: Probleemide loetelu	Iga grupi liige püüab leida probleemi ja sõnastada selle küsimusena. Grupi sekretär kirjutab küsimused tahvlile.
Samm 3: Ajurünnak	Ajurünnaku käigus püüab iga üliõpilane leida teises sammus esitatud küsimustele võimalikke vastuseid. Sekretär kirjutab esitatud lahendused paberile. Seejärel püütakse grupeerida ajurünnaku jooksul saadud vastused. Märkige sarnased vastused ära sümbolitega (grupeerige) ja küsige rääkija käest, kas tema arvates on nii nagu ta rääkis?

Samm 4: Hüpoteesi püstitamine	Arutage kolmandas sammus saadud seletusi. Arutage neid kategooriaid, mis te leidsite ja eelneva alusel püstitage hüpotees.
Samm 5: Õppeküsimumuste/ õppe eesmärgi formuleerimine	Neljanda sammu alusel formuleerige need küsimused, millele on vaja anda vastus.
Samm 6: Probleemi käsitlemine	Lahendage oma probleem, kasutades selleks iseseisvat õppimist. (Sealhulgas kirjanduse ning muude allikate otsimine, et saada aru probleemide sisust ja leida vastuseid küsimustele, mis olid formuleeritud õppe eesmärkides)
Samm 7: Probleemi lahendamine	Esitage oma iseseisva õppimise tulemused grupile aruteluks ja analüüsimiseks. Arutage teooriaid ja seletusi, mida õppijad leidsid kirjandusest. Hinnake probleemõppe protsessi kulgu.

Õpetajale

Õpetaja roll selle meetodi puhul ei ole õpetada, vaid juhendada üliõpilasi nende iseseisva õppe jooksul.

Meetod nr. 11 (b) Probleemõpe

TEEMA

Vägivalla ohvrite turvalisuse vajadused

Probleemõpet võib kasutada selleks, et laiendada arusaamist ohutuse tagamise vajadusest juhul kui suunatakse naist teise teenuse pakkuja juurde. Järgnevat probleemi kirjeldust võib kasutada nii sotsiaalala kui ka õenduse üliõpilaste õppes.

Juhtumi kirjeldus

Mandy on 45 aastane naine, kes elab juba 20 aastat koos väga vägivaldse mehega. Mees on murdnud Mandy lõualuu ja käsivarre ja põhjustanud haavu nii tema kehale kui ka hingele. Mees ei luba Mandyl kodust üksinda välja minna. Kõige eelneva tõttu on Mandyl tekkinud tõsine alkoholi sõltuvus ning enesekahjustuslik käitumine. Eelmisel õhtul pärast tõsist seksuaalset vägivalda ja peksmist lõi Mandy oma rannet ning tema seisund oli selline, et ta 13 aastane poeg Joe pidi ta viima haiglasse. Ka Joe sai isa käest peksa.

Kasutage probleemõpet ja eelpool kirjeldatud seitset sammu, et selgitada välja Mandy ja Joe turvalisuse vajadus. Kuidas on neid võimalik toetada ja aidata neid ilma ohtu suurendamata. Selleks, et seda teemat arutada, peavad üliõpilased olema kursis seadusandlusega ning sotsiaalsüsteemiga ja nende poolt pakutavate teenustega vägivalla all kannatajatele.

Meetod nr. 11 (c) Probleemõpe

TEEMA

Riigi tsiviil- ja kriminaalseadusandlus (õiguslikud aktid)

Probleemõpe sobib hästi ka seadusandluse ja vägivalla ohvritele pakutava sotsiaalteenuste tundmaõppimiseks. Kasutades Mandy lugu (vt eelmine) ja probleemõppe puhust seitset sammu, saab üliõpilasi suunata õppima riigi tsiviil- ja kriminaalkoodeksit ja uurida, mida saab kasutada nii Mandy kui ka tema poja turvalisuse tagamiseks ja milliseid teenuseid on neil kohapeal võimalik kasutada (nii seadusejärgselt ettenähtud kui ka vabatahtlike poolt pakutavat), mis võiks neil aidata lahkuda vägivaldse partneri juurest ja leida pikaajaline turvaline koht edasi elamiseks.

Meetod nr. 12 Õpikohvik

TEEMA	Erinevate gruppide vajadused
Eesmärgid	Anda ülevaade erinevate gruppide (sealhulgas etniliste vähemuste, eakate, puuetega inimeste) vajadustest.
Aeg	Umbes 60 minutit
Vajalikud materjalid	Märkmepaberid. Laud igale grupile ja teemale, mida arutatakse. Küsimused/teemad igale grupile (sealhulgas selliste vägivalla ohvrite vajadused nagu migrantist naisterahvas, eakas naine, puuetega inivid, geide ja lesbide esindaja, alkohoolik/narkomaan, vaimse tervise probleemidega inimene).
Harjutus	<p>Üliõpilased jaotatakse väikestesse gruppidesse nii, et iga arutatava teema käsitlemiseks on üks grupp. Iga grupile antakse erinev ülesanne/teema (nii, et igal grupil oleks erinev ülesanne) ja see kirjutatakse suurele paberile.</p> <p>Iga grupp valib sekretäri, kes teeb märkmeid selle kohta, mida grupi liikmete poolt arutatakse.</p> <p>Iga grupp arutab oma teemat 10 minutit ja seejärel läheb grupp edasi järgmise laua juurde vastupidiselt kella liikumise suunale (sekretär jääb samale kohale, kust grupp oma tööd alustas).</p> <p>Sekretär informeerib uue grupi liikmeid eelmise grupi mõtetest ja ideedest ja seejärel protokollib uue rühma arutelu käigus tekkivad mõtted ja ideed.</p> <p>Rühmad muudavad oma asukohti niikaua, et nad on saanud läbi arutada kõik teemad/küsimused. Kui nad jõuavad tagasi laua juurde, kust nad algasid oma arutelu, siis sekretär kannab kogu rühmale ette kõik registreeritud mõtted ja ideed. Tunni lõpul tehakse rühma poolt kokkuvõtte kõikide käsitletud teemade kohta.</p>

Õpetajale

Seda harjutust võib kasutada mitmete teemade arutelude puhul nagu näiteks erinevate institutsioonide rolli kohta vägivalla all kannatavate naiste toetamiseks. Grupid võib moodustada nii, et iga grupp esindab ühte teenust pakkuvat organisatsiooni.

Meetod nr. 13 Rollimäng

TEEMA	Kurjategija motiivide ja strateegia LSV-s tundmine
Eesmärgid	Võimalikult elulähedase stsenaariumi esitamine üliõpilastele, et iga inimene saaks stsenaariumis osalemise kogemuse. Anda üliõpilastele võimalus praktiseerida ametlikku/formaalset vahelesegamist. Anda üliõpilastele võimalus tunda enda suhtes vägivaldset käitumist neile turvalises keskkonnas.
Aeg	1 tund 30 minutit

Rollid

- Härra X, kes tuleb töölt koju.
- Proua X, kes kiirustab talle õhtusööki valmistama.
- 4 aastane tütar Meeri, kes joonistab koridori põrandal.
- 8 aastane Peeter, kes teeb oma koolitööd köögi laua taga.
- Kaks politseinikku, kes olid kutsutud kiirabi poolt. Nad ootavad seni, kuni neil lubatakse sisse tulla.
- Sotsiaaltöötaja, kes on valves. Tema saabub pärast politsei kutset.
- Vaatlejad/vaatlejate grupid (sõltuvalt üliõpilaste arvust) eraldi härra X ja proua X jaoks, Meerile, Peetrile, politseinikele ja sotsiaaltöötajale.

Juhtumi kirjeldus

Proua ja härra X on olnud abielus 10 aastat. Neil on kaks last: tütar Meeri on nelja aastane ja poeg Peeter on kaheksa aastane.

Kaks aastat tagasi kolis perekond uude majja, mis oli olnud nende unistuseks. Maja oli kallid ja selle saamiseks pidid nad võtma suure laenu. Selleks, et laenu maksmisega hakkama saada, pidi proua X minema tagasi tööle.

Neli aastat tagasi muutus härra X füüsiliselt vägivaldseks oma naise suhtes. Proua X arvas, et vägivalda põhjuseks olid viletsad elamistingimused ja uskus, et vägivald lõpeb kohe kui nad kolivad uude majja. Aga tuli välja, et see oli vaid ta soovunelm. Tegelikult muutus olukord hoopis hullemaks. Kaks korda oli ta nii tugevasti vigastatud, et pidi minema haiglasse ravile. Haiglas ei rääkinud ta oma vigastuste tõelistest põhjustest sealsetele töötajatele, kuna ei teadnud, mis juhtub pärast seda. Abikaasa ütles talle enne haiglasse minekut, et kui ta oma vigastuste tegelikust põhjusest kellelegi räägib, kaotab ta oma laste hooldusõiguse ja ta jääb üksi kogu selle laenuga.

Ühel õhtul tuleb härra X töölt halvasti tuju. Ta kukub peaaegu maha, kuna Meeri istub koridoris ja joonistab. Ta vihastab Meeri peale, öeldes talle, et see mujale läheks. Peeter istub köögis laua taga ja teeb oma koolitööd ja loodab, et ema teda aitaks, aga ema on teiste töödega hõivatud ja Peeter arvab, et isa võiks teda aidata, kuna isa teab matemaatikat hästi. Kui Peeter näeb, kui vihane isa on, ei julge ta temalt abi paluda, kuna isa on talle varem käega vastu nägu löönud ja teda lolliks kutsunud.

Proua X rabeleb köögis õhtusööki teha. Härra X muutub vihasemaks, kuna õhtusöök ei ole ikka veel valmis. Proua X püüab seletada, et ta jõudis koju veidi hiljem kui tavaliselt, sest toidukauplus oli rahvast täis. Härra X ei soovi kuulata ta seletusi ja muutub järjest vihasemaks ja vihasemaks, kõnnib köögis edasi-tagasi ja pillub asju põrandale. Meeri tuleb kööki ja tahab näidata oma joonistust emale ja isale. Härra X lükkab Meeri tagasi koridori ja käsib tal sinna jääda. Peeter muutub enam ja enam hirmunuks, kui isa teda tõukab ja seejärel ema lööb. Peeter läheb vaikselt koridori oma õe juurde ja hakkab seal nutma.

Ukse kell heliseb ja härra X käsib kõikidel vait olla ja läheb ise ust avama. Uksel seisavad kaks politseinikku, kellele oli helistatud, kuna sellest majast kostus kisa. Mr. X seletab, et see peab olema viga ja siin on kõik korras. Politseinikud näevad kahte hirmunud pisarates last koridoris. Nad küsivad luba majja sisenemiseks, kuna peavad raporteerima, kas kõik on tõesti korras ja nad tahaksid selles veendunud olla.

Köögis näevad politseinikud segadust. Proua X püüab olla rahulik, aga ta on kahvatu ja ta käed värisevad. Politseinikud kommenteerivad seda, mida nad näevad ja ütlevad härra X-le, et nad soovivad kutsuda sotsiaaltöötaja, et see tuleks ja räägiks proua X ja lastega.

Harjutus

Paluge üliõpilastel võtta ülalpool kirjeldatud isikute rollid. Oluline on, et üliõpilased jaotaksid rollid omavahel vabatahtlikult, kuna olenevalt eelnevast kogemusest (eelnevast või praegusest) võib mõne rolli kandmine nende jaoks väga raskeks osutuda. Kinnitage üliõpilastele, et vaatlejad ei ole mitte hindajad ja ei hinda mitte kellegi näitlejaoskusi. Nende rolliks on ainult kirjeldada oma tundeid ja mõtteid antud situatsiooni erinevate lahenduste kohta. Paluge rollitäitjatel jääda niikauaks teise ruumi, kuni on nende kord oma rolli esitada. Üliõpilased peavad kuulma ja nägema, mis laval toimub.

Üliõpilastele tuleb meelde tuletada, et rollimäng võib esile kutsuda ängistavaid tundeid. Pärast draama esitamist peab üliõpilastel olema võimalik rääkida oma tunnetest kas grupis või individuaalselt.

Rollimängu lõpus esitab õpetaja järgmised küsimused, esiteks näitlejatele, kes täitsid valitud rolle. Vaatlejad ei kommenteeri selles staadiumis oma tundeid nähtu kohta.

Küsimused härra X-le

Milliseid tundeid tekitas teile olemine härra X rollis? Mis aitas teid selles rollis politsei ja sotsiaaltöötajaga suhtlemisel?

Küsimused proua X-le

Milliseid tundeid tekitas teile olemine proua X rollis? Mis aitaks teil üles tunnistada, mis tegelikult toimus selles situatsioonis ja mis aitaks teil abi paluda?

Küsimused 4 aastasele tütrele Meerile

Milliseid tundeid tekitas teile olemine Meeri rollis? Mis aitaksid teil selles situatsioonis töötada politsei ja sotsiaaltöötajaga?

Küsimused 8 aastasele pojale Peetritele

Milliseid tundeid tekitas teile olemine Peetri rollis? Mis aitaks teil selles situatsioonis töötada politsei ja sotsiaaltöötajaga?

Küsimused politseinikele

Milliseid tundeid tekitas teile selles situatsioonis olemine politseiniku rollis? Milliseid instruksioone/kogemusi vajaksite sellises situatsioonis? Mida peaksite tegema, et tagada enda turvalisus/ohutus?

Küsimused sotsiaaltöötajale

Milliseid tundeid tekitas teile selles situatsioonis olemine sotsiaaltöötaja rollis? Milliseid instruksioone/praktilist kogemust vajaksite selles situatsioonis? Mida teeksite, et tagada enda ohutus?

Pärast seda, kui näitlejad on arutanud enda tundeid ja mõtteid, jagab õpetaja üliõpilased väikestesse, 5-6 üliõpilasega rühmadesse. Neil on aega 15–20 minutit alljärgnevate küsimuste arutamiseks.

Milliseid tundeid tekitas teile esitatud situatsioon? Millist toimet ta teile avaldas? Kuidas saab ametlik politsei ja sotsiaaltöötaja vahelesegamine kindlustada kannatanute turvalisuse ja teha vägivallatseja vastutavaks oma tegude eest? Kas te saaksite nimetada erinevate teenistuste vastutuse perezgivalla situatsioonide lahendamisel?

Harjutus lõpeb ülddiskussiooniga, milles käsitletake häid lahendusi koostööst erinevate teenistuste vahel, mis aitavad nii vägivalla ohvrit kui ka vägivallatsejat.

Meetod nr. 14 Ajurünnak

TEEMA	LSV puhused naiste kogemused vägivalla suhtes
Eesmärgid	Julgustada üliõpilasi tähele panema naiste ja meeste kogemusi vägivalla osas. Tõsta teadlikkust võimalikest vägivalla sümptomitest, mis peaksid suunama professionaalide mõtteid sellele, et isik on kannatanud LSV käes.
Aeg	15 minutit
Harjutus	Õppejõud suunab üliõpilased viima läbi ajurünnakut, et saada vastus alljärgnevatele küsimustele.

Lisaks vigastuste tunnustele, millised emotsionaalsed ja käitumuslikud ilmingud võivad teid suunata mõttele, et teie ees seisev naine võib olla vägivalla ohver? Signaale vägivalla kohta võite saada nii naiselt kui ka teda saatvalt partnerilt.

Õppejõud kirjutab üliõpilaste vastused seinal olevale tahvlile. Need vastused peavad sisaldama allpool olevat informatsiooni. Kui vajalik, võib õppejõud lisada üliõpilaste poolt esitatule omalt poolt veel tunnuseid.

Emotsionaalsed/käitumuslikud signaalid

NAINE	MEES
Ärevuse, hirmu ja vältimise ilmingud	Vastab kõikidele küsimustele naise eest
Ebausutavad seletused oma vigastustele	Ebausutavad seletused naise vigastuste kohta
Vigastuste raskusele mittevastavad seletused	Keeldub lahkumast naise kõrvalt
Esineb hirm oma partneri ees	Ülihoolditsev
Ärevus lahkumise ees	Erutunud/agressiivne
Paanika hood	

(“Women’s Aid”, Dublin)

Meetod nr. 15 Grupitöö

TEEMA	Barjäärid, mis takistavad naiste puhuse LSV identifitseerimist
Eesmärgid	Suurendada üliõpilaste teadlikkust nendest raskustest, mis võivad takistada naistel rääkida oma väärkohtlemisest ning professionaalide raskustest vägivalla äratundmisel.
Aeg	Umbes 20 minutit

Vajalikud materjalid	Tegevusjuhendid, kuidas küsitleda naist, kes on kannatanud vägivalda all (näited selle kohta võite leida Õpetaja käsiraamatust).
Harjutus	<p>1. Jagage rühm kaheks väiksemaks grupiks.</p> <p><i>Grupp 1. Vastab järgnevale küsimusele:</i></p> <p><i>Millised on potentsiaalsed barjäärid, mis võivad takistada naist rääkimast, et ta on kannatanud oma intiimpartneri poolt vägivalda?</i></p> <p><i>Grupp 2. Vastab järgnevale küsimusele:</i></p> <p><i>Mis on need professionaalsed barjäärid, mis takistavad teil kui õel/sotsiaaltöötajal küsimast naise käest, kas ta on kannatanud intiimpartneri poolse vägivalda all?</i></p> <p>2. Võtke rühmas osalejatelt tagasiside, julgustades neid arutama alljärgnevaid küsimusi:</p> <p><i>Kuidas oleks võimalik mõningaid nendest barjääridest, millest on juttu olnud, kõrvaldada?</i></p> <p><i>Missugust abi ma vajaksin oma asutuselt, et julgustada mind ületama ülalpool kirjeldatud barjääre?</i></p> <p><i>Mõningad lahenduste näited: abi demonstreerimine vägivalda all kannatanud naistele, regulaarne personali õpe ja praktika, personali õpe, et anda vägivalda all kannatanud naisele sõnum, et ta ei ole süüdi ega vastutav vägivalda eest.</i></p> <p>3. Andke kursusel osalejatele jaotusmaterjalid näidetest ja teedest, kuidas küsitleda naisi, kui nad on kannatanud LSV all oma intiimpartneri poolt. (Vaata Õpetaja käsiraamat)</p>

Õpetajale

Üliõpilased peavad leidma üles barjäärid, mis on kirjeldatud Õpetaja käsiraamatus. Üliõpilastelt, kes vastavad teisele küsimusele, tuleb küsida, kas nad leidsid oma ametialases tegevuses selliseid tegevusi, mida saab käsitleda kui ametialast barjääri. Nad peaksid võtma arvesse ka seda, millised personaalsed faktorid tekitavad vastumeelsust kannatanu avameelsuse kohta.

Meetod nr. 16 Rollimäng standardiseeritud kliendiga

TEEMA	LSV kohta küsimine professionaalide ringis
Eesmärgid	<p>Julgustada üliõpilasi harjutama neid oskusi, mida nad vajavad professionaalses tegevuses.</p> <p>Anda üliõpilastele võimalus oma tegevusest tagasiside andmiseks turvalises keskkonnas rollis olles.</p>
Aeg	30-50 minutit

Järgnevaid situatsiooni kirjeldusi võidakse kasutada kui stsenaariume rollimängudeks erakorralise meditsiini osakonnas (Juhtum A), samas juhtum B-d võib kasutada rolli mänguks, kirjeldamaks naist, kes pöördus tervise keskusesse sotsiaaltöötaja poole.

Juhtum A

Proua Sora, 29 aastane naine, abielus, kolme aastane tütar, saabub erakorralise meditsiini osakonda kell 20.30 laupäeva õhtul. Tema kukal veritseb, hingamine on raske, ta käed värisevad. Tundub, et ta on segaduses.

Ta abikaasa, härra Sora, esitab juhtunud kohta andmeid väga ettevaatlikult. Ta ütleb, et ta abikaasa on häiritud ja tõesti šokis, et meenutada juhtunut detailselt. Ta teatab samuti, et naine kukkus trepist alla keldrisse, kui ta läks sealt midagi lõunaks tooma. Täielikus šokis, desorienteeritud, veritsev, lamas ta alumisel trepiastmel, ja õnneks oli härra just õigel ajal ta leidnud. "Ta vist libises trepil. Tänu jumalale, et ma ta leidsin!"

Seejärel ta embab abikaasat ja sosistab talle midagi kõrva. Proua Sora paistab olevat hirmunud ja tema silmad on vees. Kui õde kirjutab EKG suunamiskirja, märkab ta hulgi kriimustusi ja hematoomi proua Sora ülakehal. Õde palub härra Sorat jätta ta üksi tema naisega, kuid härra Sora ei taha ruumist lahkuda ja hakkab agressiivselt karjuma. Pärast lühikest aega lahkub härra Sora koos oma nutva väikese tütreaga ja läheb ooteruumi.

Juhtum B

Mira, 26 aastane naine koos kahe lapsega, kellest üks on kolme ja teine nelja aastane, toodi haiglasse lõualuu murruga. Ta läbis kirurgilise operatsiooni ja on valmis täna koju minema, kuid ta paistab välja erakordselt õnnetu ja tema silmad on pisarates.

Ta tunnistab kõhklevalt, et ta kardab tagasi oma abikaasa juurde koju minna. Ta ütleb, et see ei olnud esimene kord, kui tal on abikaasa julmusest põhjustatud luumurrud. Eriti julm on abikaasa siis kui ta on joonud. Ta ütleb, et ei ole varem mitte kellelegi rääkinud abikaasa vägivaldsusest, aga nüüd ta lihtsalt ei jõua enam kannatada. Ainuke põhjus, mis sunnib teda koju tagasi minema, on nende lapsed: lapsed vajavad isa ja abikaasa käitub nendega väga kenasti. Õde on kuulnud šokeeritud ja ütleb proua Mirale, et keegi ei peaks elama vägivaldse inimesega. Ta helistab sotsiaaltöötajale, kes tuleb proua Miraga kohtuma.

Kui võimalik, kasutage videofilmi.

Harjutus

Viige läbi rollimäng. Kui neid rollimänge on võimalik filmida, siis on võimalik sügavam arutelu ja tagasiside, mis võimaldab suurendada harjutuste efektiivsust ja julgustada üliõpilasi teema edasiseks õppimiseks.

Rollimängu lõpus võib filmitud materjali veelkord üle vaadata ja mängida või kui ei ole lindistatud, siis võivad teised üliõpilased anda tagasisidet alljärgnevatele küsimustele:

Mida tegi õde/sotsiaaltöötaja hästi?

Mis oleks julgustanud naist usaldama õde/sotsiaaltöötajat?

Milliseid ärevuse sümptomeid naisel esines?

Kuidas õde/sotsiaaltöötaja vastas naise ärevuse sümptomitele?

Mida oleks õde/sotsiaaltöötaja vajanud selleks, et ta oleks saanud enam jõustaval ja empaatilisel moel toetada kannatanut?

Standardiseeritud klienti tuleks paluda kommenteerida, kui turvaliselt ja toetatuna ta ennast tundis kogu mängu ajal õe/sotsiaaltöötaja rollis?

Harjutuse võib lõpetada kasutades järeldusi "Heade tavade juhend õdedele ja sotsiaaltöötajatele", Õpetaja käsiraamat.

Õpetajale

"Standardiseeritud klienti" meetodit võib esitada kogunud praktik või näitleja, kellel peab seejärel olema võimalus aruteluks. Rollimäng on konkreetse situatsiooni mängimine konkreetsetes ruumis, kusjuures üliõpilastega võib seda rolli mängida sotsiaaltöötaja rollis. Kui ei ole võimalik kasutada nn "standardiseeritud klienti", võivad üliõpilased mängida klienti rolli.

Meetod nr. 17 Vigastuste pildistamine

TEEMA	Vigastuste dokumenteerimine
Eesmärgid	Valmistada ette õenduse üliõpilasi efektiivselt ja tundlikult korjama dokumenteeritud materjali LSV kohta.
Aeg	30 minutit
Vajalikud materjalid	Juhend, kuidas fotografeerida vigastusi. Polaroid või digitaalfotoaparaat.

Harjutus

Üliõpilased valmistuvad selleks harjutuseks lugedes läbi juhendid, kuidas fotografeerida vigastusi, mis on kopeeritud Õpetaja käsiraamatust (õpetaja poolt ettevalmistatud materjal on kasulik tagamaks kõikidele üliõpilastele sarnased juhendmaterjalid).

Jagage rühm kaheliikmelisteks gruppideks. Üks üliõpilane mängib Sara rolli, kes on 25 aastane naine ja suunati haiglasse "sinise silma", katkise huule ja tõsiste vigastustega käsivartel. See on kolmas kord, kui tal on fikseeritud sedalaadi vigastused nagu eespool kirjeldatud, ja ta ütleb õele, et ta abikaasa peksab teda, kui ta kulutab raha sellisel viisil, mida abikaasa heaks ei kiida. Üliõpilane, kes mängib õe rolli, kasutab fotoaparaati ja fikseerib kirjeldatud vigastused.

Kui fotod on tehtud, loevad üliõpilased uuesti läbi juhendid, et näha, kas nad on jälginud neid korrektselt. Seejärel arutavad üliõpilased paaris alljärgnevaid küsimusi:

*Kas Sara käest küsiti selgesõnaliselt tema nõusolekut fotografeerimiseks ja kas see fikseeriti dokumentides?
Kuidas tundis Sara ennast selle protseduuri vältel?
Kas fotod numereeriti korralikult, kirjutati juurde kuupäevad ja allkirjastati?
Kas Sarale pakuti toetajat?
Kas ta häbenes seda protseduuri? Kui jah, mida võeti ette, et ta tunneks ennast mugavamalt?*

Õpetajale

Fotograafia tehnikatest lisainformatsiooni saamiseks vaadake Õpetaja käsiraamatut.

Ametlik dokumentatsioon, mis kirjeldab erinevaid vigastusi, on maati väga erinev. Enamikes maades kuulub see tegevus ja dokumenteerimine meditsiinitöötajate valdkonda. Milline on situatsioon erinevates maades ja antud maal, tuleb koos õpetajaga väga täpselt läbi arutada.

Detailsemat informatsiooni vigastuste fotografeerimisest ja dokumenteerimisest leiab Perttu, S. ja Kaselitz, V. (2006) Addressing Intimate Partner Violence. Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care. Daphne Project.

Meetod nr. 18 Rollimäng

TEEMA

Professionaalne suhtlemine

Eesmärgid

Selle harjutuse eesmärk on baasteadmiste ja oskuste andmine üliõpilastele selliste oskuste osas nagu aktiivne kuulamine, mittesüüdistav kommunikatsioon ja avatud küsimuste kasutamine. Osalejad peavad olema suutelised nimetama jõustamise printsiipe toetavat kommunikatsiooni isikutega, kellel on stress.

Aeg

Kokku umbes 100 minutit:
40 minutit rollimänguks väikeses grupis, kaasa arvatud tagasiside
60 minutit tulemuste esitamiseks ja õpetaja poolt juhitaavaks diskussiooniks.

Vajalikud materjalid	Juhendmaterjalid. Vaata Õpetaja käsiraamat. Tahvel märkmepaberitega.
Harjutus	Kursusel osalejatest moodustatakse nelja liikmelised grupid. Rollid <ul style="list-style-type: none"> • Osaleja räägib oma loo. • Teine osaleja kuulab. • Kaks inimest jälgivad. • Üks isik loo jutustaja jälgimiseks ja üks kuulaja jälgimiseks.
Variant 1	<p>Isikul, kes räägib loo, palutakse taastada situatsioon, kus ta oli stressis selle tõttu, et situatsioon, mis temaga juhtus, oli väga ebameeldiv. Enne kui jutustaja hakkab oma lugu rääkima, peab kontrollima, kas ta tunneb ennast selles situatsioonis turvaliselt ja suudab selle loo üldse ette kanda, talle tuleb anda võimalus keelduda sellest, kui ta ei tunne ennast turvaliselt. Sellisel juhul tuleb valida mõni teine lugu ettekandmiseks. Seejärel jutustatakse lugu umbes 15-20 minuti vältel ja teised kuulavad. Kuulaja peab olema kindel, et arutelu toimuks konstruktiivselt ja viiks konstruktiivsetele järeldustele ning et see ei lõpeks lihtsalt seetõttu, et aeg sai otsa. Seejärel toimub tagasisidestamine.</p> <p>Pärast rollimängu tagasisidestavad rollide kandjad koos vaatlejatega, kes delikaatselt küsivad küsimusi. Esiteks esitatakse küsimusi isikule, kes mängis jutustaja osa ja seejärel kuulajale.</p> <p>Järgmised küsimused võivad aidata tagasisidestamisel.</p> <p>Jutustajale:</p> <p style="padding-left: 40px;"><i>Mis olid teie ootused, hirmud, mõtted enne seda kui arutelu algas? Mis tunded valdasid teid siis, kui te rääkisite oma lugu? Kuidas te teadsite, et teid tõesti kuulati? Mis aitas teil ennast mugavalt tunda? Kas teile esitati küsimusi? Kuidas te end sellel ajal tundsite? Mis oli teie jaoks raske? Mida oleks teil veel vaja olnud? Mis teile kõige enam meeldis? Mis oli teie jaoks toetav ja jõustav?</i></p> <p>Kuulajale:</p> <p style="padding-left: 40px;"><i>Mis olid teie kavatsused ja eesmärgid? Kuidas te tundsite ennast teise inimese poolt jutustatud loo kuulamise ajal? Kuidas te aitasite jutustajal tunda ennast mugavalt? Mida teie ütlesite ja mis oli selle eesmärgiks? Mis oli teie vahelesegamise kavatsus? Mida te loete enda tugevusteks toetava suhtlemise ajal? Mis on teie nõrkused? Mida te ütleksite järgmisel korral teistmoodi? Mis teile rollimängus kõige enam meeldis?</i></p> <p>Õpetajale</p> <p>Kui on küllaldaselt aega selle harjutuse jaoks, võiksid rolli mängijad vahetada oma osad.</p>

Variant 2 Töö toimub paarides. Üks paarilistest meenutab situatsiooni, mida ta on kuulnud ja püüab seda ka tagasisidestada kuulaja abiga. Arutelul võib tagasisidestamiseks kasutada sarnaseid küsimusi nagu variandis 1. Seejärel vahetage rollid.

Iga variandi lõpus võtab väike grupp kokku selle, mis elemendid toetavad suhtlemist ja kannavad selle ette kogu grupile.

Õpetajale

Juhendaja märgib tahvlile tulemused ja täiendab neid andmetega "Suhtlemise käsiraamatust".

Variant 3 Kursusel osalejatel palutakse moodustada neljaliikmelised grupid.

Rollid

Osaleja räägib loo, teine osaleja võtab professionaali rolli ja kaks osalejat kui vaatlejat jutustaja ja professionaali jaoks. Arutelu nagu variandis 1.

Juhtumi kirjeldus

Te töötate haiglas erakorralise meditsiini osakonnas. Keskööl toob politsei osakonda noore naise. Ta leiti tänaval sihitult kõndimas. Ta riided olid rebitud. Erakorralise meditsiini osakonna arst leidis, et kannatanut on vägistatud. Kuidas teie, kui õde/sotsiaaltöötaja töotaksite kannatanuga ja käsitleksite seda situatsiooni?

Meetod nr. 19 Juhtumi kirjeldus

TEEMA	Mitmetasandiline hindamine
Eesmärgid	Julgustada üliõpilasi leidma ja loetlema nii tugevusi kui ka riske, millega naine seisab vastamisi vägivaldses situatsioonis.
Aeg	15 minutit
Vajalikud materjalid	Koopia mitmetasandilise hindamise võrgustikust (vaata lisa nr. 4). Juhtumi kirjeldus (vaata allpool).

Juhtumi kirjeldus

Maria on 27 aastane naine, kes helistas koduvägivalla abiliinile eelmisel öhtul pärast seda, kui tema sõber kasutas ta kallal vägivalda. Maria on elanud Jimiga seitse aastat, neil on kaks last (5 ja 4 aastased). Marial paluti tulla järgmisel hommikul valves oleva sotsiaaltöötaja juurde. Maria kirjeldas situatsiooni sotsiaaltöötajale alljärgnevalt:

Maria:

"Hästi, ma otsustasin tulla teie juurde pärast eileõhtust kaklust oma sõbraga. See oli siiani halvim ja hirmutas mind tõesti.

Ma ei tea, mida teha. Ma mõtlesin, et võiksin saada abi otsustamiseks, mida teha edasi.

Ma tulin eile õhtul tund aega hiljem koju, kuna olin kaupluses. Mu sõber muutus tõesti vihaseks ja armukadedaks, et ma hiljaks jäin.

Ma asusin tööle umbes kuu aega tagasi. Mulle meeldib tõesti mu töö, aga ma töötan koos meestega. Ma olen dispetšer. Kuna ma jäin hiljaks, mõtles ta, et ma jalutan ühe oma

töökaaslasega. Aga ma ei olnud kellegagi. Kuid paistab, et mu sõber ei suuda unustada, mis juhtus aasta tagasi. Ma sain kokku kellegagi ja käisin selle inimesega kohtamas. Ma tutvusin selle inimesega ühe enda sõbranna kaudu. Kuid tegelikult ei juhtunud mitte midagi. Aga mu sõber sai sellest teada, kuna keegi nägi mind temaga. Ta oli tõesti kuri, kuid siis ta ei löönud mind, ta lihtsalt karjus mu peale ja tõukas mind ning seejärel vabandas ja palus, et ma ei jätaks teda maha. Peale selle sundis ta mind endaga kohe seksima ja oli seejuures tõesti vägivaldne ja ma tundsin ennast väga ebamugavalt selles situatsioonis. Pärast seda ei ole ma enam meievahelist suhet nautinud.

Ma otsustasin jääda temaga, sest ta on minu laste isa, ja ma tõesti tahan, et meie kooselust saaks asja. Igal juhul, ma sain selle töö kuu aega tagasi ja ta on käitunud sellest ajast tõesti imelikult. Alati küsib ta mu käest töö kohta ja selle kohta, kellega ma koos töötan. Eelmisel õhtul otsustasin ma minna kauplusesse, kuna sain oma esimese palga ja tahtsin osta oma sõbrale ja lastele kingitusi ja neid üllatada. Mu sõber oli kodus ja hoidis lapsi, kuna ta praegu ei tööta. Kõik, mida ma tahtsin osta, oli liiga kallid ja lõpuks tulin ma koju tühjade kätega, mis oli tegelikult suur viga. Kui ma tulin koju, hakkas ta küsima minu käest, kus ma olen olnud. Ta ütles, et lapsed ajasid ta hulluks, seepärast lasi ta lastel minna naabrite juurde kuni õhtusöögini.

Ma seletasin talle, et ma läksin kauplusesse. Kui ta küsis mu käest, mis ma siis ostsin, ja ma ütlesin, et mitte midagi, siis juhtuski see, et ta läks marru. Ta hakkas mind süüdistama, et ma läksin välja poisiga mu töökohast ja kordas mitu korda nime, mida ma olin varem paaril korral nimetanud. See kolleeg on olnud tõesti abiks mulle. Ta kutsus mind lihtsalt litsiks ja nõudis, et ma talle tõtt räägiksin. Kui ma ütlesin talle, et ma räägingi tõtt, siis läks ta veelgi vihasemaks. Ta hüppas mulle peale ja lõi mind mitu korda. Ta ütles, et tahab kuulda tõtt või muidu tapab mu. Siis ta kuulis, et lapsed tulid tagasi ja lõpetas ning läks magamistuppa, ja seejärel lahkus. Õhtul ei tulnud ta tagasi. Tõenäoliselt läks ta välja ühega oma sõpradest ja jõi ennast purju, mida ta teeb alati, kui tal süda täis läheb.

Ma ei tea tõesti, mida teha. Sellel korral ta hirmutas mind tõesti. Ma ei ole enam mina ise alates sellest ajast, kui me aasta tagasi kaklesime. Ma tõesti ei armasta enam minna meie magamistuppa. See meenutab mulle seda ööd, kui ta ennast väevõimuga mulle peale surus. Ma ei maga hästi ja ma näen unenägusid, et ta tapab mu ära. Ma olen tõesti pinges, kui tulen töölt koju, kogu aeg olen hirmul, et mis tujus ta on.

Ta on mures oma töö pärast ja ma tean, et tegelikult ei armasta ta laste järele vaatamist. Tema sõbrad naljatlevad ta üle, et te teate ju seda "härra ema" lugu. Samuti ei taha ta, et ma saaksin kokku oma vanade sõpradega, kuna need tegid mind selle teise poisiga tuttavaks. Ta ei taha üldse, et ma kellegi teisega isegi tööl aega veedaksin. Ma tean, et tal on tõsiseid probleeme. Ma arvan, et ma olen tegelikult ainuke inimene, kellega ta kunagi lähedane on olnud. Ta ei ole kunagi tundnud oma päris isa ja ta emal oli sõber, keda ta üldse ei armastanud. Ma mõtlen, et tegelikult võiksime me mõnikord minna neid külastama – ma tõesti ei tea, mida teha. Ma tahaksin käia tööl, aga ma kardan teda. Ta vajab tõesti abi, aga seda vajan ka mina."

Harjutus

Andke koopia mitmetasemelisest hindamise võrgustikust igale üliõpilasele. Lugege juhtumi kirjeldust ja seejärel paluge üliõpilastel täita hindamise leht.

Kui üliõpilased on selle täitnud, arutage kogu rühmaga, kuidas nad selle täitsid. Riskid ja tugevused igal tasemel peavad sisaldama järgnevat.

<p>Vägivalla skeem: Vorm(id), tase, sagedus, suund, motiiv, tagajärjed. Suurenenud armukadedus. Füüsiline, seksuaalne ja verbaalne vägivald. Kontroll ja isolatsioon. Hirm ja ärevus. Suund on mehelt naisele.</p>	
<p>Individuaalsed riski faktorid Suurenev vägivald ja armukadedus Vägivalla skeemi muutmine Mehe töötus Mehe patriarhaalsed tõekspidamised</p>	<p>Individuaalsed tugevused Fakt, et naine helistab abitelefoni ja tuleb sotsiaaltöötajaga rääkima. Naise teadlikkus selle kohta, et teda on koheldud vägivaldselt. Naise valmisolek abi vastu võtmiseks. Töökoha olemasolu naisel.</p>
<p>Perekonnast tulenevad riskid: Riskid Mehe õnnetu lapseõlv.</p>	<p>Tugevused Laste olemasolu.</p>
<p>Keskkonnast tulenevad riski faktorid Mehe sõbrad – nende alkoholi kuritarvitamine ja vaated mehe rollile.</p>	<p>Keskkonnast tulenevad tugevused Abitelefoni olemasolu. Spetsiaalse ettevalmistusega sotsiaaltöötajate olemasolu ja koduvägivalla all kannatajate toetusteenistuse kättesaadavus. Sõbrannade olemasolu naisel.</p>

Meetod nr. 20 Juhtumi kirjeldus

TEEMA	Multiprofessionaalne riski analüüs
Eesmärgid	<p>Julgustada üliõpilasi hindama vägivalla ohtlikkust ja surma riske. Anda tuge naistele, kes soovivad jätkata oma pere kooshoidmist. Anda vägivalla all kannatanud naistele ja vägivaldsetele meestele kohalikku asjakohast teenust.</p>
Aeg	30 minutit

51 aastane Susan tuleb naiste varjupaigast tervisekeskusesse arsti konsultatsioonile. Ta jooksis kodust kaks päeva tagasi ära, pärast seda, kui ta mees oli ta läbi peksnud. Susan soovib oma vigastuste ja haavade kohta saada meditsiinilist tunnistust juhuks, kui see on vajalik kohtu jaoks. Susan on olnud varjupaigas enne seda juhtumit kahel korral. Arst kuulab Susani lugu ja teeb läbivaatuse ja kaardistab kõik vigastused ja selle käigus näeb ta, et kehal on jälgi ka varasematest vigastustest. Arst kannab kogu leitu haiguslukku ja saadab Susani õe juurde leiu fotografeerimiseks.

Pärast vigastuste fotografeerimist ütleb õde Susanile, et tal tuleb minna politseisse ja teha avaldus enda väärkohtlemise kohta. Õde meenutab Susanile, et tal tuleks rääkida ka varasematest juhtumitest. Seekordne pöördumisel leitu on hullem kui varasem. Susan ei ole valmis politseile avaldust kirjutama, kuna eelmisel korral ta tegi seda ja selle tulemuseks oli ainult see, et ta suhe abikaasaga ainult halvenes. Samuti kõhkles politsei abi vajaduses. Susan tahab esmalt näha, kas tema abikaasa muutub sellel korral. Ta loodab, et ta teeb seda, kuna nad on olnud nii kaua abielus. Susan ütleb, et ta otsustas varjupaigas, et see on viimane kord, kui ta läheb mehe juurde tagasi. Ta on seda oma abikaasaga korduvalt arutanud telefoni teel. Abikaasa on lubanud, et ta ei käitu enam kunagi vägivaldselt, sellepärast, et abielu on tema jaoks väga tähtis ja ta vajab Susani ja nende lapsi väga. Ta lubab, et läheb abi saama kohalikust perenõustamise keskusest ja loodab, et Susan tuleb temaga kaasa. Ta ütleb, et lapsed loodavad, et võiksid kõik koos abi saada. Ja lahendada oma probleemid. Lapsed on väga mures oma perekonna pärast. Nad nägid pealt viimast vägivaldset ja olid hirmul ka selle tõttu, et isa oli nendega kuri.

Õde muretsseb Susani otsuse pärast ja püüab teda veenda, et ta lahkuks oma vägivaldse abikaasa juurest, kuid sellel ei ole mingeid tulemusi. Ta küsib Susani käest, kui ohtlik on tema arvates ta mees. Susan ei taha sellest praegu üldse mõelda. Lõpuks teeb õde järelduse, et kuna lapsed on juba nii vanad, ei ole nad tõsisel ohus ja on suutelised ennast kaitsma. Lapsed on 16 ja 17 aastased ja enamiku ajast koolis. Kõik ootavad Susani koju.

Harjutus

Sellel harjutusel on kaks varianti. Õpetaja otsustab, milline on sobivam.

Variant 1

Õpetaja loeb juhtumi kirjelduse (vt eespool).

Üliõpilased arutavad väikestes gruppides järgnevat küsimusi:

Kas Susani abikaasa on ohtlik?

*Kui te arvate, et Susani abikaasa ei ole ohtlik, siis põhjendage.
Kui te arvate, et Susani abikaasa on ohtlik, palun põhjendage ja
leidke need kriteeriumid, millele teie arvamus põhineb.*

Jätke meelde parima praktika näited iga professionaali tegevuse kohta, kes on (või ei ole) selle peresituatsiooniga seotud, kuidas neist igaüks peaks organiseerima perele abi.

*Arst
Õde
Politsei
Sotsiaaltöötaja/lastekaitse teenistus
Kas on veel mingi elukutse esindaja, kes peaks selle looga
tegelema?*

Variant 2

Õpetaja loeb juhtumi kirjelduse (vt eespool). Üliõpilased arutavad juhtumit vastates järgnevatele küsimustele:

1. Milliseks hindaksite Susani abikaasa ohtlikkust?

*Ei ole hädaohtlik
Ohtlik
Väga ohtlik
Erakordselt ohtlik*

Grupp peab saavutama konsensuse mehe ohtlikkuse kohta ja leidma oma arvamusel põhjenduse.

2. Millised on teie kriteeriumid ohtlikkuse hindamisel?

Üliõpilastel palutakse kirjutada vastused oma grupi töölehele ja seejärel esitada kogu rühmale.

Meetod nr. 21 Rollimäng

TEEMA

Suhtlemine vägivallatsejaga

Eesmärk

Õppida, kuidas esitada küsimusi vägivalla kohta.
Harjutada õiget lähenemist sekkumiseks.
Harjutada, kuidas vastata vägivallatsejale.

Aeg

30 minutit

Vajalikud materjalid

Juhtumi kirjeldus
(Rollimäng võib põhineda ülalpool kirjeldatud stsenaariumile,
meetod nr. 20 või meetodile nr. 23 allpool).

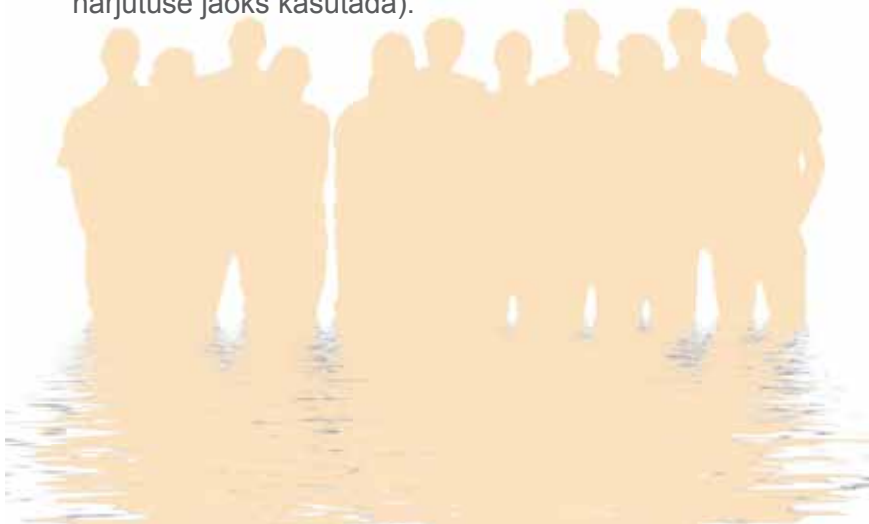
Harjutus	<p>Jagage rühm 3-5 liikmelisteks gruppideks. Paluge üliõpilastel valida endale alljärgnevad rollid.</p> <p>Vägivallatseja Sotsiaaltöötaja Vaotlejad</p> <p>Seejärel mängivad üliõpilased situatsiooni (umbes 15 minutit).</p> <p>Vägivallatseja on jõudnud tervise keskusesse saamaks nõuandeid oma naise depressiooni ravimiseks. Ta suunati arsti juurest sotsiaaltöötaja juurde, kes võtab vägivallatsejalt anamneesi, julgustades teda rääkima enda käitumisest naise ja laste suhtes, oma töökspidamistest ja selle mõjust oma käitumisele. Vägivallatseja käitub sotsiaaltöötajaga väga meeldivalt.</p> <p>Rollimängu lõpus kommenteerivad vaotlejad, kuidas õnnestus sekkumine, pidades seejuures meeles, et sellise anamneesi saamine on erakordselt raske.</p>
-----------------	---

Õpetajale

Üliõpilastele võib olla raske vabatahtlikult valida vägivallatseja osa, kuna nad ei tea, kuidas seda rolli mängida. Samuti on neile vaja meelde tuletada, et vägivallatseja ei ole alati vägivaldne, eriti siis kui temaga vestleb professionaal. Üliõpilastel võib olla raske aru saada, sest neil puudub ettekujutus vägivallatseja käitumisest.

Meetod nr. 22 Multiprofessionaalne paneeldiskussioon

TEEMA	Interdistsiplinaarne koostöö
Eesmärk	<p>Üliõpilased/osalejad õpivad, kuidas erinevate probleemidega pöörduda nende kodukandis olevate abiandvate organisatsioonide poole.</p> <p>Anda võimalus seletada, kuidas saavutada, et naine on ohutus seisundis ja vältida vägivalda.</p> <p>Teha selgeks, kuidas seadusandlus ja erinevad teenistused praktikas töötavad naiste ja laste turvalisuse tagamiseks.</p>
Aeg	Üks tund
Vajalikud materjalid	Juhtumi kirjeldus (juhtumi kirjeldust ülesannetest nr. 13, 16 või 20 võib selle harjutuse jaoks kasutada).

Harjutus

Paneeldiskussioon põhineb juhtumi kirjeldusele. Paneel koosneb sotsiaaltöötajast, politseinikust, erakorralise meditsiini töötajast, süüdistajast. Panelistid istuvad vastamisi klassis oleva rühmaga. Kõik panelistid on lugenud läbi juhtumi kirjelduse enne paneeli algust.

Küsimused paneelis osalejale.

1. Mis on teie asutuse hea praktika selle situatsiooni lahendamiseks? (Iga panelist räägib hea käitumise mudelist oma institutsioonis, kaasa arvatud vastutus, kohustused ja tekkivad probleemid.)

2. Mis on teie asutuse hea praktika selle situatsiooni lahendamiseks seoses teiste teenistustega? Milliste teiste teenistustega te teete koostööd koduvägivalla juhtumite lahendamisel?

Sessiooni lõpus võib panelistidelt küsida veel küsimusi.

Õpetajale

Mõnedes piirkondades võib olla parem, kui professionaalid võtavad paneeldiskussioonist osa.

Meetod nr. 23 Rollimäng

TEEMA

Multiprofessionaalne konverents

Eesmärk

Selgitada erinevate teenistuste rolli naiste turvalisuse tagamisel. Harjutada multidistsiplinaarset suhtlemist turvalises keskkonnas. Harjutada LSV plaani tegemist. Õppida, kuidas kaasata naisi turvalisuse planeerimisel ja laste kaitsel.

Aeg

Üks tund

Vajalikud materjalid

Juhtumi kirjeldus

Lisa, 35 aastane naine, istub elutoas diivanil oma kahe väikese lapsega. Ta tunneb valu oma õlas ja randmes, aga mingeid märke, et talle on liiga tehtud, näha ei ole. Ta peavalu läheb järjest tugevamaks, kuna mees lõi teda vastu pead. Politsei, kelle kutsus kohale nende naaber, tuli kiiresti ja praegu tegeleb üks politseinikest ta mehe politseiautosse viimisega ja teine politseinik täidab dokumentatsiooni.

Lisa abikaasa on olnud närviline paar viimast nädalat. Eelmisel nädalal kaotas ta täieliku kontrolli oma käitumise üle, kui kõige väiksem laps ei tahtnud taldrikult süüa. Mees karjus ja oli vihane.

Kui Lisa kaitses last, lõi abikaasa Lisat vastu nägu, nii et ta kulmust hakkas verd jooksuma. Abikaasa raputas oma rusikat laste poole ja röökis, et ema on nad ära hellitanud. Olukord rahunes, kui mees märkas naise veritsevat kulmu. Õhtu jooksul jätkas ta Lisa süüdistamist, et see on nende lapsed ära hellitanud, öeldes talle, et ta ei ole suuteline distsiplineerima nende lapsi.

Nende naabrid kutsusid politsei. Kui politsei saabus, oli olukord juba rahulik, aga kuna peres olid väikesed lapsed, külastas ka sotsiaaltöötaja perekonda. Politsei palus Lisal minna erakorralise meditsiini osakonda ja esimene isik, kes Lisale abi andis, oli õde. Seejärel vaatas Lisa läbi arst. Politsei registreeris juhtumi kui isikuvastase kuriteo. Seejärel suunati juhtum sotsiaalteenistusele, kes kutsus kokku juhtumi arutamise koosoleku, arutamaks perekonna lugu ja laste vajadusi.

Harjutus

Kasutades juhtumi kirjeldust, saavad üliõpilased mängida konverentsi rollimänguna, et arutada parimaid vahelesegamise meetodeid Lisa ja tema lastele turvalisuse tagamiseks.

Juhtumi konverentsil peavad osalema järgmised osalejad, kes kõik toovad erinevaid perspektiive.

- Koosoleku juhataja: see võiks olla vanem sotsiaaltöötaja kohalikust sotsiaalosakonnast, mille poole pere on pöördunud.
- Lisat ravinud õde.
- Lisat uurinud arst, kes tunneb ka tema abikaasat. Arsti arvates lahen-daks viharavi olukorra.
- Kohalik politseinik (või avalik süüdistaja, kui selline on olemas kohalikus kontekstis), kes leiab, et mehele tuleb esitada süüdistus vägivalla kasu-tamises.
- Kohaliku naiste varjupaiga direktor, kellele tundub, et Lisa peaks oma abikaasast elama niikaua lahus, kui on välja töötatud plaan ja seda ka rakendatakse.

Lisa peaks osalema kas kogu arutelul või osal sellest. Lisa ei taha lahkuda oma partneri juurest (ta muretseb oma laste pärast, kuna tal ei ole kusgil elada ega ole ka iseseisvat sissetulekut), kuid ta tahab, et mees lõpetaks vägivaldse käitumise.

Lubage üliõpilastel 30 minuti vältel mängida seda kirjeldatud stsenaariumit, tehes kindlaks, et nad töötavad välja tegevuse plaani konverentsi lõpuks. Kõik need, kes mängivad ülalpool kirjeldatud rollides, peavad saama arutada, eriti Lisa, kellelt tuleb küsida, milliseid emotsioone see osa temas vallandas.

Kas ta tundis, et professionaalid said aru tema situatsioonist?

Ka ta tundis, et nad kuulasid teda ja tegid märkmeid ta soovidest?

Kas talle tundus, et teised said aru, mis tunne on olla sellise vägivalla ohver?

Kas ta tundis, et teda toetati või mõtles ta, et oldi huvitatud vaid ta laste ohutusest?

Kas tal tekkis hirm, et talt võetakse lapsed ära?

Mis oleks võinud olla selle konverentsi ajal teistmoodi?

Kas koostatud plaan tundub talle mugav?

Kas ta mõtleb, et see kogemus julgustaks teisi naisi avaldama oma samalaadset kogemust?

Kirjandus

Copenhagen Declaration 2002: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc125_en.pdf

Resolution EUR/RC55/R9 EUR/RC55/R9: Prevention of injuries in the WHO European Region. http://www.euro.who.int/Governance/resolutions/2005/20050922_1

COM 2007, 392 final. Communication from the Commission to the Council and European Parliament. Improving the Quality of Teacher Education. http://ec.europa.eu/education/com392_en.pdf

Moodul B LSV taustinfo

Definitsioonid

United Nations (UN) (1995) Beijing Declaration and Platform of Action, Domestic Violence Against Women, Geneva: United Nations

United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

Council of Europe (2002): Recommendation Rec(2002): 5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/05._violence_against_women/

Council of Europe Parliamentary Assembly Recommendation 1450 (2000): Violence against women in Europe <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta00/EREC1450.htm>

European Parliament: Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action (2006): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0038+0+DOC+XML+V0//EN>

WHO (2002): World Report on Violence and Health, E. Krug, L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi and R. Lozano (eds), Geneva.

Esinemissagedus

CAHRV (2006) State of European research on the prevalence of interpersonal violence and its impact on health and human rights. Compiled by Manuela Martinez, University of Valencia. Monika Schröttle, University of Bielefeld

[http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/CAHRVreportPrevalence\(1\).pdf](http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/CAHRVreportPrevalence(1).pdf)

Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellesberg, M., Heise, L., Watts, C.H. (2006) Prevalence of intimate partner violence: findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *The Lancet*, 368: 1260-69

Heise, L. and Garcia-Moreno, C. (2002) 'Violence by Intimate Partners', in E. Krug, L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi and R. Lozano (eds), *World Report on Violence and Health*, Geneva: WHO

Kewshaw, C., Budd, T., Kinshott, G., Mattison, J., Mayhew, P. and Myhill, A. (2000) *The 2000 British Crime Survey: England and Wales*, Home Office Statistical Bulletin 18/100, London: Home Office

Mooney, J. (2000) 'Revealing the Hidden Figure of Domestic Violence', in J. Hanmer and C. Itzin (eds), *Home Truths About Domestic Violence: Feminist Influences on Policy and Practice*, London: Routledge

Martinez, M./ Schröttle, M./ Condon, S./ Springer-Kremser, M./ Timmerman, G./ Hagemann-White, C./ Lenz, H.-J./ May-Chahal, C./ Penhale, B./ Reingardiene, J./ Brzank, P./ Honkatukia, P./ Jaspard, M./ Lundgren, E./ Piispa, M./ Romito, P./

Walby, S./ Westerstrand, J. (2006): State of European research on the prevalence of interpersonal violence and its impact on health and human rights.

[http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/CAHRVreportPrevalence\(1\).pdf](http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/reddot/CAHRVreportPrevalence(1).pdf)

Ogrodnik, L. (ed) (2006) *Family Violence in Canada: A Statistical Profile*, Ottawa: Statistics Canada

Stanko, E. (2000) 'The Day to Count: A Snapshot of the Impact of Domestic Violence in the UK', *Criminal Justice*, 1, 2

Tjaden, P. and Thoennes, N. (2000) 'Prevalence and Consequences of Male to Female and Female to Male Intimate Partner Violence as Measured by the National Violence Against Women Survey', *Violence Against Women*, 6, 142-161

Watson, D. and Parsons, S. (2005) *Domestic Abuse of Women and Men in Ireland*, Dublin: National Crime Council of Ireland (EU, 2007).

Mirrlees-Black, C. (1999) *Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey Self Completion Questionnaire*. London. HMSO

Ogrodnik, L. (ed) (2006) *Family Violence in Canada: A Statistical Profile*, Ottawa: Statistics Canada

United Nations Population Fund (2000) *State of the World's Population* [downloaded from www.unfpa/swp/2000].

VIOLENCE in the EU examined : policies on violence against women, children and youth in 2004 EU accession countries / edited by Milica Antić Gaber. - 1st ed. - Ljubljana : Faculty of Arts, 2009.

<http://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/Dejavnosti/ZIFF/DAPHNEeng/Publications/publications.html>

World Health organization (WHO) (2006) *Multi Country Study on Women's health and Domestic Violence against Women*.

http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/Chapter3-Chapter4.pdf

LSV sooline muster

Anderson, K.L. (2007) 'Who Gets Out?: Gender as Structure and the Dissolution of Violent Heterosexual Relationships', *Gender and Society*, 21, 173-201

Dobash, R.P. and Dobash, R.E. (2004) 'Women's Violence to Men in Intimate Relationships', *British Journal of Criminology*, 44, 324-349

Dobash, R.P., Dobash, R.E., Wilson, M. and Daly, M. (1992) 'The Myth of Sexual Symmetry in Marital Violence', *Social Problems*, 39, 1, 71-86

Hester, M. (2009) *Who Does What to Whom? Gender and Domestic Violence Perpetrators*. Bristol: University of Bristol in association with the Northern Rock Foundation.

Kimmel, M. (2002) "Gender Symmetry in Domestic Violence" *Violence Against Women*, 8, No.11: 1332-1363

Johnson, M.P. (1995) Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and The Family* 57, 283-294

Johnson, M. P. (2006) Conflict and Control: Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women* 12, 1003-1018

Johnson, M.P. (1995) Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and The Family* 57, 283-294

Johnson, M.P. and Leone, J.M. (2005) The differential effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence: Findings from the National Violence Against Women Survey. *Journal of Family Issues*. 26, 322-349

Johnson, M.P & Ferraro, K.J. (2000) Research on domestic violence in the 1990's: Making distinctions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 948-963

Melton, H.C. and Belknap, J. (2003) 'He Hits, She Hits: Assessing Gender Differences and Similarities in Officially Reported Intimate Partner Violence', *Violence Against Women*, 30, 3, 323-348

Rosen, K.H., Stith, S.M., Few, A.L., Daly, K.L. and Tritt, D.R. (2005) 'A Qualitative Investigation of Johnson's Typology', *Violence and Victims*, 20, 3, 319-336

Saunders, D.G. (2002) 'Are Physical Assaults by Wives and Girlfriends a Major Social Problem?', *Violence Against Women*, 8, 12

Swan, S.C., Gambone, L.J., Sullivan, T.P. and Snow, D. (2007) 'A Review of Research on Women's Use of Violence with Male Intimate Partners', *Violence and Victims*

Swan, S.C. and Snow, D.L (2002) 'A Typology of Women's Use of Violence in Intimate Relationships', *Violence Against Women*, 8, 286-319

Swan, S.C. and Snow, D.L. (2006) 'The Development of Theory of Women's Use of Violence in Intimate Relationships', *Violence Against Women*, 12, 11, 1026-1045

Taft, A., Hegarty, K. and Flood, M. (2001) 'Are Men and Women Equally Violent to Intimate Partners?', *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 25, 498-500

Secretary-General study on violence against women. In-depth study on all forms of violence against women. United Nations 6 July 2006.

http://ftp.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/policy_and_research/un/59/A_59_281_en.pdf

<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/violenceagainstwomenstudydoc.pdf>

EU guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them, 2008.

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16173cor.en08.pdf>

LSV samasooliste partnerite suhetes

Bernhard, Linda (2000). Physical and Sexual Violence Experienced by Lesbian and Heterosexual Women. *Violence Against Women*, 6(1/January), 68-79.

Cameron, S. (2003). Domestic Violence among Homosexual Partners. *Psychological Reports*, 93(2), 410-416.

Ristock, J.L. (2002) *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*, New York: Routledge

Renzetti, C.M. (1992) *Violent Betrayal: Partner Abuse in Lesbian Relationships*, Newbury Park, Ca: Sage

Lundy, S.E., Leventhal, B (Ed.) (1999) *Same-Sex Domestic Violence: Strategies for Change*. SAGE Series on Violence against Women. (Sage)

McClennen, J.C., Gunther J. (Ed.) (1999) *A Professional's Guide to Understanding Gay and Lesbian Domestic Violence: Understanding Practice Interventions*. Symposium Series Edwin Mellen Press

McClennen, Joan (2005). Domestic Violence between Same-Gender Partners: Recent Findings and Future Research. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(2): 149-154.

Girshick Lori B. (2009) *Same-Sex Interpersonal Violence: An Activist Researcher's Commentary*.
<http://www.loribgirshick.com/LGB%20Interpersonal%20Violence%20activist%20version.pdf>

LSV põhjused

Dobash, R.E. and Dobash, R. (1979) *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*, New York: The Free Press

Dutton, D.G. and Starzomski, A.J. (1993) 'Borderline Personality in Perpetrators of Psychological and Physical Abuse', *Violence and Victims*, 8, 4, 327-337

Dutton, Mary Ann (2000) *Empowering and Healing the Battered Woman: A Model for Assessment and Intervention*. Springer Publishing Company.

Gelles, R.J. (1993) 'Through a Sociological Lens: Social Structure and Family Violence' in R.J. Gelles and D.R. Loseke (eds), *Current Controversies on Family Violence*, London: Sage

Haraway, M. and O'Neil, J.M. (1999) *What Causes Men's Violence Against Women?*, California: Sage

Heise, L. (1998) "Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework" *Violence Against Women* 4 (3) 262-290

Humphreys, C., Regan, L., River, D. And Thiara, R. (2005) Domestic Violence and Substance Abuse: Tackling Complexity, *British Journal of Social Work*, 35 (7): 1-18

Kurtz, D. (1996) 'Separation, Divorce and Woman Abuse', *Violence Against Women*, 2, 63-81

Kurtz, D. (1993) 'Physical Assaults by Husbands: A Major Social Problem', in R.J. Gelles and D.R. Loseke (eds), *Current Controversies on Family Violence*, London: Sage

James, K., Seddon, B. and Brown, J. (2002) *Using It or Losing It: Men's Constructions of their Violence towards Female Partners*, Australian Domestic Violence and Family Violence Clearing House Research Paper

Jasinski, J.L. (2001) 'Theoretical Explanations for Violence Against Women', in C.M. Renzetti, J.L. Edleson and R.K. Bergen (eds), *Sourcebook on Violence Against Women*, London: Sage

Leonard, K. E. and Quigley, B.M. (1999) 'Drinking and Marital Aggression in Newlyweds: An Event-based Analysis of Drinking and the Occurrence of Husband Marital Aggression', *Journal of Studies on Alcoholism*, 60, 537-545

Marin, A.J. and Russo, N.F. (1999) 'Feminist Perspectives on Male Violence against Women', in M. Harway and J. O'Neil

(eds), *What Causes Men's Violence Against Women?*, London: Sage, 18-35

Kelly, L. (2005) *How Violence is Constitutive of Women's Inequality and the Implications for Equalities Work*, paper submitted to the Equality and Diversity Forum Seminar, London. (downloaded from www.edf.org.uk/publications/LK_Equality)

Kantor, G.K. and Strauss, M.A. (1990) 'The "Drunken Bum" Theory of Wife Beating', in M.A. Strauss and R.J. Gelles (eds), *Physical Violence in American Families*, New Brunswick, NJ: Transaction, 203-224

Kurtz, D. (1998) 'Old Problems and New Directions in the Study of Violence Against Women', in R.K. Bergen (ed), *Issues in Intimate Violence*, London: Sage

Kwiatkowska, A. (1998) 'Gender Stereotypes and Beliefs about Family Violence in Poland', in R.C.A. Klein (ed), *Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*, London: Routledge, 129-152

Leonard, K.E. (1999) 'Alcohol Use and Husband Marital Aggression Among Newlywed Couples', in X.B. Ariaga and S. Oskamp (eds), *Violence in Intimate Relationships*, California: Thousand Oaks

Testa, M., Quigley, B.M. and Leonard, K.E. (2003) 'Does Alcohol Make a Difference? Within-participants Comparison of Incidents of Partner Violence', *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 735-743

Wood, J. T. (2004) 'Monsters and Victims: Male Felons' Accounts of Intimate Partner Violence', *Journal of Social and Personal Relationships*, 21, 555-576

Yllo, K.A. and Straus, M.A. (1990) 'Patriarchy and Violence against Wives: The Impact of Structural and Normative Factors' in M.A. Straus and R.J. Gelles (eds), *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8145 Families*, New Brunswick, NJ: Transaction, 383-399

LSV vormid

Dutton, Mary Ann (2000) *Empowering and Healing the Battered Woman: A Model for Assessment and Intervention*. Springer Publishing Company.

Pence, E. and Paymar (1993) *Education Groups for Men Who Batter: The Duluth Model*, New York: Springer Publishing Company

Stark, E. (2007) *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life*, New York: Oxford University Press

Guidelines for medico-legal care of victims of sexual violence. World Health Organization 2003.
<http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/924154628X.pdf>

LSV mudelid

Heise, L. (1998) 'Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework', *Violence Against Women*, 4, 3, 262-290

Haraway, M. and O'Neil, J.M. (1999) *What Causes Men's Violence Against Women?*, California: Sage

Mullender, A., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E. and Regan L. (2003) *Children's Perspectives in Domestic Violence*. London. Sage Publications

Hester, M., Pearson, C and Harwin, N. (2007) *Making and Impact: Children and Domestic Violence*. London. Jessica Kingsley Publishers

Landenburger, K. (1989): A process of entrapment in and recovery from an abusive relationship. *Issues Ment Health Nurs* 1989;10:209-27

Moe, A.M. (2007) Silenced Voices and Structured Survival: Battered Women's Help Seeking, *Violence Against Women*, 13, 676-699

Population Reports (1999). Health Outcomes of Violence Against Women. In: CHANGE John Hopkins University School of Public Health – Population Information Program. Baltimore. Series L, No. 11: 18.
<http://info.k4health.org/pr/11/violence.pdf>

Tufts, K.A., Clements, P.T. and Karłowicz, K.A. (2009) Integrating intimate partner violence content across curricula: Developing a new generation of Nurse Educators. *Nurse Education Today*, 29, 40-47

Materjalid, lingid

Council of Europe: Violence against women, [http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/05_Violence_against_women/Council_of_Europe/EG-VAW-DC\(2008\)Study.Administrative_data_collection_on_domestic_violence_in_Council_of_Europe_member_states](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/05_Violence_against_women/Council_of_Europe/EG-VAW-DC(2008)Study.Administrative_data_collection_on_domestic_violence_in_Council_of_Europe_member_states)

[http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/EG-VAW-DC\(2008\)Study_complete_text.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/EG-VAW-DC(2008)Study_complete_text.pdf)

Council of Europe (2010): Children who witness domestic violence. Report. Social, Health and Family Affairs Committee. Rapporteur: Mrs Carina OHLSSON, Sweden, Socialist Group. Doc. 12111, 5 January 2010
<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc10/EDOC12111.htm>

Curriculum Pro Train (Daphne Project 2007-2009), http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de/uploads/TrainingProgram/Module-1-MP_bw_Basic-information-on-gender-based-violence.pdf

Family Violence Prevention Fund [http://endabuse.org/Final Activity Report](http://endabuse.org/Final_Activity_Report), Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence. The Council of Europe. Strasbourg, September 2008. http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf

WHO (2002): *World Report on Violence and Health*, E. Krug, L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi and R. Lozano (eds), Geneva. Available from: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap4.pdf

Preventing violence. A guide to implementing the recommendations of the World report on violence and health. WORLD HEALTH ORGANIZATION, GENEVA 2004. <http://whqlibdoc.who.int/publications/2004/9241592079.pdf>

Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence / World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. WHO 2006. http://whqlibdoc.who.int/publications/2006/9241594365_eng.pdf

WHO (2005): Multi-country study http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/

UN. Womenwatch, www.un.org/womenwatch/daw/vaw/SGstudyvaw.htm

State of World population 2000, www.unfpa/swp/2000

CAHRV (2006): Good practice in Tackling Violence against Women and Children European Research & Practice Conference. 20 – 22 September 2006, Budapest, European Youth Centre. CAHRV (2004 – 2007) International Domestic Violence Resources, http://www.vachss.com/help_text/domestic_violence_intl.html
 Interdisciplinary Research Centre on Family Violence and Violence against Women, <http://www.criviff.qc.ca>, <http://www.cahrv.uni-osnabrueck.de/>
 Information on Gay, Lesbian, Bisexual and Transgendered and Domestic Violence: <http://www.rainbowdomesticviolence.itgo.com/>, <http://www.broken-rainbow.org.uk/>
 Report of the Fourth World Conference on Women Beijing, 4-15 September 1995. United Nations. United Nations • New York, 1996. <http://www.un.org/womenwatch/confer/beijing/reports/> <http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>
 Link to United Nation Database: www.un.org/esa/vawdatabase

Moodul C LSV-st arusaamine

Lapsed ja LSV

Black, D.A., Schumacher, J.A., Smith, S. and Heyman, R.E. (1999) Partner, Child Abuse Risk Factors Literature Review, National Network of Family Resiliency, National Network for Health (www.nnh.org/risk)
 Edleson, J. and Williams, O. (2007) Parenting by Men who Batter: new Directions for Assessment and Intervention. Oxford, Oxford University Press
 Felitti, V.J., Anda, R.A., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.K., Marks, J.S., B (1998) Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 37, Issue 5, November 2009, Pages 389-396 Vol. 14, (4) Pages 245-258
 Brown, D.A., Anda, R.A., Tiemeier, H., Vicent, J., Felitti, V. J., Edwards, J. B., Croft, W. H., Giles (2009) Adverse Childhood Experiences and the Risk of Premature Mortality. *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 37, Issue 5, Pages 389-396
 Ferguson, H. and O'Reilly, M. (2001) Keeping Children Safe, Child Abuse, Child Protection and the Promotion of Welfare, Dublin: A and A Farmer
 Hestor, M & Radford, L (1992) "Domestic Violence and Access Arrangements for Children in Denmark and Britain." *Journal of Social Welfare and Family Law* 1., pp 57-70
 Humphreys, C. and Stanley, S. (2006) (eds) Domestic Violence and Child Protection: Directions for Good Practice, London: Jessica Kingsley
 Humphreys, C. and Thiara, R. (2002) Routes to Safety: Protection Issues facing Abused Women and Children and the role of Outreach Services. Bristol: Women's Aid Publications
 Kelly, L. (1994) 'The Interconnectedness of Domestic Violence and Child Abuse: Challenges for Research, Policy and Practice', in A. Mullender and R. Morley (eds), Children Living with Domestic Violence: Putting Men's Abuse of Women on the Child Care Agenda, London: Whiting and Birch
 Kelly, L. (1996) 'When Woman Protection is the Best Kind of Child Protection: Children, Domestic Violence and Child Abuse', *Administration*, 44, 2, 118-135
 Logan, TK, Walker, R., Jordan, C.E. & Horvath, L.S. (2002) Child Custody Evaluations and Domestic Violence: Case Comparisons. *Violence and Victims*, 17, (6) pp.719-742
 Mullender, A. (2004) Tackling Domestic Violence: Providing Support for Children who have Witnessed Domestic Violence, Home Office Development and Practice Report 33. London. Home Office
 Mullender, A., Hague, G., Imam, U., Kelly, L., Malos, E., & Regan, L., (2002) Children's Perspectives on Domestic Violence London Sage
 Mullender, A. and Morley, R. (1994) Children Living with Domestic Violence England Whiting and Birch
 McGee Caroline (2001) Childhood Experiences of Domestic Violence. London. Jessica Kingsley Publishers
 Peled, E. (2000) Parenting by Men Who Abuse Women: Issues and Dilemmas *British Journal of Social Work*. 30, 25-36
 Radford, L. and Hester, M (2006) Mothering Through Domestic Violence. London. Jessica Kingsley
 Waugh, F. and Bonner, M. (2002) 'Domestic Violence and Child Protection: Issues in Safety Planning', *Child Abuse Review*, 11, 282-295
 McGuigan, William M., Pratt, Clara C. (2001): The predictive impact of domestic violence on three types of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect* 25 (2001) 869–883
 Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B. D., Dube, S. R., & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood. *European archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256, 174–186
 Antle, B. F., Barbee, A. P., Sullivan, D., Yankeelov, P., Johnson, L., & Cunningham, M.R. (2007). The relationship between domestic violence and child neglect. *Brief Treatment – and Crisis Intervention*, 7, 364–382
 Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., et. al. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The adverse childhood experiences (ACE) study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14, 245–258
 Hester, M., Pearson, C., & Harwin, N. (2004). Making an impact. Children and domestic violence. London: Jessica Kingsley Publishers.
 Kitzmann, Katherine M.; Gaylord, Noni K.; Holt, Aimee R.; Kenny, Erin D. (2003) Child witnesses to domestic violence: A meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Vol 71(2), Apr 2003, 339-352
 Kuelbs, Cynthia (2009): The Impact of Intimate Partner Violence on Children. In: Mitchell, Connie, Anglin, Deidre (Ed.) (2009): Intimate Partner Violence. A health-based perspective. Oxford University Press. New York
 Spilsbury, James C.; Kahana, Shoshana; Drotar, Dennis; Creeden, Rosemary; Flannery, Daniel J.; Friedman, Steve (2008): Profiles of Behavioral Problems in Children Who Witness Domestic Violence. *Violence and Victims*, Volume 23, Number 1,

2008, pp. 3-17(15)

U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information (2003): In Harm's Way: Domestic Violence and Child Maltreatment. (Washington, DHHS).
Whitfield C, Anda R., Dube S., Felitti V. (2003): Violent Childhood Experiences and the Risk of Intimate Partner Violence in Adults. *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 18, No. 2, 166-185 (2003)
Zolotor, Adam J. MD, Theodore, Adrea D, Coyne-Beasley, Tamera, Runyan, Desmond K. (2007): Intimate Partner Violence and Child Maltreatment: Overlapping Risk. *Brief Treatment and Crisis Intervention* 7:305–321 (2007)
The World Report on Violence against Children. United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children. Paulo Sérgio Pinheiro. 2006. http://www.crin.org/docs/UNVAC_World_Report_on_Violence_against_Children.pdf,
http://www.unicef.org/violencestudy/reports/SG_violencestudy_en.pdf

Naise vägivaldsest suhtest lahkumise protsess

Dutton, M.A. (1996 a) The Battered Woman's Strategic Response to Violence: The Role of Context in J.L. Edleson and Z.C. Eisikovits (eds) *Future Interventions with Battered Women and Their Families* London Sage
Dutton, Mary Ann (2000) *Empowering and Healing the Battered Woman: A Model for Assessment and Intervention*. Springer Publishing Company.
Fleury, R.E., Sullivan, C.M. and Bybee, D.I. (2000) 'When Ending the Relationship Does Not End the Violence', *Violence Against Women*, 6, 12, 1363-1383
Kelly, L. (1995) *Crisis Intervention Responses to Domestic Violence*, paper presented at St Georges Conference, London.
Kirkwood, C., (1993) *Leaving Abusive Partners* Sage London
Moe, A.M. (2007) 'Silenced Voices and Structured Survival: Battered Women's Help Seeking', *Violence Against Women*, 13, 676-699
Peled, E., Eisikovits, A., Enosh, G. and Winstok, Z. (2000) Choice and Empowerment for Women Who Stay: Toward a Constructivist Model, *Social Work*, 45, 1, 9-25
Prochaska, J.O., Velicer, W.F., Rossi, J.S., Goldstein, M.G. Marcus, B.H., Rakowski, W. (1994) Stages of Change and decisional balance for 12 problem behaviours. *Health Psychology* 13(1): 39-46
Sev'er, A. (1997) 'Recent or Imminent Separation and Intimate Violence Against Women', *Violence Against Women*, 3, 6, 566-589
Wilcox, P. (2006) *Surviving Domestic Violence: Gender, Poverty and Agency*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
http://www.crin.org/docs/UNVAC_World_Report_on_Violence_against_Children.pdf

Vägivald ja rasedus

Bacchus, L./ Mezey, G./ Bewley, S. (2002): Women's perceptions and experiences of routine screening for domestic violence in a maternity service. *British Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 109: 9-16
Bacchus, L./Mezey, G./Bewley, S. (2004): Domestic violence: prevalence in pregnant women and associations with physical and psychological health. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 113(1): 6-11
Goodman, Peggy (2009): *Intimate Partner Violence and Pregnancy*. In: Mitchell, Connie; Anglin, Deidre (Ed.) (2009): *Intimate Partner Violence. A health-based perspective*. Oxford University Press. New York
McFarlane/ Parker, B. (1994): Preventing Abuse during Pregnancy: An Assessment and Intervention Protocol. *MCN, the American Journal on Maternal Child Nursing* 6, Vol 19, November/December 1994, p. 321-324
Perttu, S./ Kaselitz, V. (2006): *Addressing Intimate Partner Violence. Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care*
http://www.hyvan.helsinki.fi/daphne/pdf/Addressing_Intimate_Partner_Violence_English_Version%20.pdf 7.11.2008.

Töötamine vägivaldsejaga

Dobash, R.E. et al. (1996) *Re- Education Groups for Violent Men: An evaluation*. London. Home Office research and Statistics Research Directorate
Eriksson, M., Hester, M., Keskinen, S. and Pringle, K. (2005) *Tackling men's violence in families: Nordic issues and dilemmas* UK Policy Press
Hennessy, D (1998) *Gender Issues: Working with men who are violent to their intimate partners*. Irish Social Worker 16 No 3.
Pence, E. & Paymar, M. (1993) *Education Groups for Men Who Batter: The Duluth Model*. New York: Springer
Council of Europe. *Combating violence against women: minimum standards for support services*. Liz Kelly and Lorna Dubois.
[http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf)
<http://www.coe.int/equality/>

Lapsed

The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study, Bridging the gap between childhood trauma and negative consequences later in life. <http://www.acestudy.org/>
United Nations Children Fund (UNICEF) (2000): *DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN AND GIRLS*. Innocenty digest. June 2000, <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>
Felitti, et al, (1998) Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, Volume 14, Issue 4, Pages 245-258. <http://www.tk-online.de/centaurus/servlet/contentblob/160724/Datei/17935/Leitfaden%20%22Gewalt%20gegen%20Kinder%22%20.pdf>

Moodul D Identifitseerimine, sekkumine ja toetamine

Tagajärjed tervisele

- Abbott, J./Johnson, R./Koziol-McLain, J./Lowenstein, S.R. (1995): Domestic violence against women. Incidence and prevalence in an emergency department population. *Jama* 273(22): 1763-7
- Bacchus, L./Mezey, G./Bewley, S./Haworth, A. (2004a): Prevalence of domestic violence when midwives routinely enquire in pregnancy. *Bjog* 111(5): 441-5
- Bacchus, L./Mezey, G./Bewley, S. (2004b): Domestic violence: prevalence in pregnant women and associations with physical and psychological health. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 113(1): 6-11
- Boy, A./Salihu, H.M. (2004): Intimate partner violence and birth outcomes: a systematic review. *Int J Fertil Womens Med* 49(4): 159-64
- Campbell, J.C. (Hg.) (1998): Empowering survivors of abuse: Health care for battered women and their children. Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Campbell, J.C. (2002): Health consequences of intimate partner violence. *Lancet* 359(9314): 1331-6.
- Cascardi, M./Mueser, K./DeGirolomo, J./Murrin, M. (1996): Physical aggression against psychiatric inpatients by family members and partners: a descriptive study. *Psychiatric Services* 47: 531-533
- Davis, J./Parcs, S./Kaups, K./Bennik, L./Bilello, J. (2003): Victims of Domestic Violence on the Trauma Service: Unrecognized and Underreported. *Journal of TRAUMA Injury, Infection and Critical Care*, Vol 54-2, 352-354
- Dearwater, S.R./Coben, J.H./Campbell, J.C./Nah, G./Glass, N. et al. (1998): Prevalence of intimate partner abuse in women treated at community hospital emergency departments. *Jama* 280(5): 433-8
- Drossman, D.A. (1997): Irritable bowel syndrome and sexual/physical abuse history. *Eur J Gastroenterol Hepatol* Apr; 9 (4): 345-52
- Dutton, D. (1995): *The Domestic Assault of Women. Psychological and Criminal Justice Perspectives*. UBC Press. Vancouver, Kanada.
- Fanslow, J./Norton, R.N./Spinola, C.G. (1998): Indicators of assault-related injuries among women presenting to the ED emergency department. *Ann Emerg Med* 32:1-8
- Gazmararian, J.A./Lazorick, S./Spitz, A.M./Ballard, T.J./Saltzman, L.E./Marks, J.S. (1996): Prevalence of violence against pregnant women. *Jama* 275(24): 1915-20
- Gleason, W. (1993): Mental disorders in battered women: an empirical study. *Violence Victims* 8(1):53-68
- Goodwin, M.M./ Gazmararian, J.A./ Johnson, C.H./ Gilbert, B.C./ Saltzman, L.E. and the PRAMS Working Group (2000): Pregnancy intendedness and physical abuse around the time of pregnancy: Findings from the pregnancy risk assessment monitoring system 1996-1997. *Maternal and Child Health Journal* 2, S. 85-92
- Jordan, C.E./ Nietzel, M.T./ Walker, R./Logan, T.K. (2004): *Intimate Partner Violence: A Clinical Training Guide for Mental Health Professionals*. New York
- Kilpatrick, D.G./Acierno, R./Resnick, H.S./Saunders, B.E./Best, C.L. (1997): A 2-year longitudinal analysis of the relationships between violent assault and substance use in women. *J Consult Clin Psychol* 65(5): 834-47
- Krug, E.G./Dahlberg, L.L./Mercy, J.A./Zwi, A.B./Lozano, R. (2002): *World report on violence and health*. WHO. Genf.
- Leserman, J./Li, Z./Drossman, D.A./Toomey, T.C./Nachman, G./Glogau, L. (1997): Impact of sexual and physical abuse dimensions on health status: development of an abuse severity measure. *Psychosom Med* 59(2): 152-60
- McCauley, J. / Yurk, R./Jenckes, M./Ford, D. (1998): *Inside "Pandora's Box". Abused Women's Experiences with Clinicians and Health Services*. *J Gen Intern Med*. 1998
- McFarlane, A./Schrader, C./Bookles, C. (2001): *The Prevalence of Victimization and Violent Behaviour in the Serious Mentality III*. Department of Psychiatry, University of Adelaide, South Australia.
- Mitchell, Connie, Anglin, Deidre (Ed.) (2009): *Intimate Partner Violence. A health-based perspective*. Oxford University Press. New York
- Muelleman, R.L./Lenaghan, P.A./Pakieser, R.A. (1996): Battered women: injury locations and types. *Ann Emerg Med* 28(5): 486-92
- Muelleman, R.L./Lenaghan, P.A./Pakieser, R.A. (1998): Nonbattering presentations to the ED of women in physically abusive relationships. *Am J Emerg Med* 16(2): 128-31.
- Müller, Ursula, Schrötle, Monika (2004). *Health, Well-Being and Personal Safety of Women in Germany. A Representative Study of Violence against Women in Germany*. Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. Berlin. <http://www.bmfsfj.de/bmfsfj/generator/RedaktionBMFSFJ/Abteilung4/Pdf-Anlagen/kurzfassung-gewalt-frauen-englisch,property=pdf,bereich=bmfsfj,sprache=de,rwb=true.pdf>
- Rubin, J.(2005): Psychosomatic pain: new insights and management strategies. *South Med J* Nov. 98 (11): 1099-110.
- Schmuel, E./Schenker, J. (1998): Violence against women: the physician's role. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol* 80(2): 239-45.
- Tjaden P, Thoennes N. *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington (DC): Department of Justice (US); 2000a. Publication No. NCJ 181867. Available from: <http://www.ojp.usdoj.gov/nij/pubs-sum/181867.htm>
- Walker, E.A. / Keegan, G./ Gardner, D. / Sullivan, M./Bernstein, D./Katon, W.J. (1997): Psychosocial Factors in Fibromyalgia Compared With Rheumatoid Arthritis:II. Sexual, Physical, and Emotional Abuse and Neglect. *Psychosomatic Medicine* 59: 572-577 (1997)
- van der Kolk, B.A./McFarlane, A.C./Weisaeth, L.(ed.) (1996): *Traumatic Stress. The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society*. The Guilford Press.
- Wijma, B./ Schei, B./ Swahnberg, K. et al. (2003): Emotional, physical and sexual abuse in patients visiting gynaecology clinics: a Nordic cross-sectional study. *Lancet* 361:2107-13

Vahelesegamine

Bacchus, L./ Aston, G./ Torres Vitolas, C./ Jordan, P./ Murray, S.F. (2007): A theory-based evaluation of a multi-agency domestic violence service at Guy's & St Thomas' NHS Foundation Trust. London: King's College London. <http://www.kcl.ac.uk/nursing/research/violence>

Family Violence Prevention Fund (FVPF) (2004): Identifying and Responding to Domestic Violence. San Francisco. www.endabuse.org

Department of Health (DH) (2005): 83ff: Responding to domestic abuse: a handbook for health professionals.

Jordan, C.E./ Nietzel, M.T./ Walker, R./ Logan, T.K. (2004): Intimate Partner Violence: A Clinical Training Guide for Mental Health Professionals. New York

Liebschutz, J.M./ Frayne, S.M./ Saxe, G.N. (Hg.) (2003): Violence against women. A physicians guide to identification and management. Philadelphia, American College of Physicians.

Mitchell, Connie, Anglin, Deidre (Ed.) (2009): Intimate Partner Violence. A health-based perspective. Oxford University Press. New York

Perttu, S. (2000): Vocation – specific Module for Medical Professionals. In: Sensitisation and Training of professionals on violence against women. Training Programme on Combating Violence Against Women. Published by Wave, Women Against Violence Europe. Vienna 2000.

Perttu, S./ Kaselitz, V. (2006): Addressing Intimate Partner Violence. Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care).

Juhendid

American Medical Association (1992): Physicians dedicated to the health of America. DIAGNOSTIC AND TREATMENT GUIDELINES ON DOMESTIC VIOLENCE. <http://www.vahealth.org/civp/projectradarva/AMADiag&TreatGuide.pdf>. 25.9.2008
National Domestic Violence Health Practice Forum (now called HEVAN). Domestic Abuse Training Manual for Health Practitioners. Department of Health.

Wave, Women Against Violence Europe. (2002). Training Programme on Combating Violence against Women. Vienna 2000.

Perttu, S./ Kaselitz, V. (2006): Addressing Intimate Partner Violence. Guidelines for Health Professionals in Maternity and Child Health Care).

http://www.hyvan.helsinki.fi/daphne/pdf/Addressing_Intimate_Partner_Violence_English_Version%20.pdf 7.11.2008.

Preventing Domestic Violence: Clinical Guidelines on Routine Screening. (1999): Family Violence Prevention Fund. <http://endabuse.org/programs/healthcare/files/screpol.pdf> 7.11.2008.

Riski hindamine

Campbell, J.C. et al (2003): Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study, American Journal of Public Health, vol. 93, no. 7, pp. 1089-97

Campbell, J.C. (2005): Assessing Dangerousness. Violence by Sexual Offenders, Batterers and Child Abusers, Thousand Oaks/London/New Dehli

Humphreys, C./ Thiara, R.K./ Regan, L./ Lovett, J./ Kennedy, L./ Gibson, A. (2005): Prevention not prediction? A preliminary evaluation of the Metropolitan Police Domestic Violence Risk Assessment Model (SPECSS), Final Report, University of Warwick/Centre for the Study of Safety and Wellbeing, London Metropolitan University/Child and Women Abuse Studies Unit
Kropp, P.R./ Hart, S.D. (2000): The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and Validity in Adult Male Offenders, Law and Human Behavior, Vol. 24, No. 1, pp. 101-118

Walby, S. and M., Andrew (2001): Assessing and managing the risk of domestic violence, in: Taylor-Browne, J. (Ed.): What Works in Reducing Domestic Violence?, London, P. 309 – 335

Websdale, N. (2000): Lethality Assessment Tools: A Critical Analysis, National Electronic Network on Violence Against women. www.vaw.umn.edu/Vawnet/lethality.htm, March 15, 2008

Weisz A. N./ Tolman, R. M. & Saunders, D. G. (2000): Assessing the risk of severe domestic violence: The importance of survivors' predictions, Journal of Interpersonal Violence, vol.15 no. 1, pp: 75-90

Moodul E Seaduslik võrgustik ja multiinstitutsionaalne koostöö

Bacchus, L./ Aston, G./ Torres Vitolas, C./ Jordan, P./ Murray, S.F. (2007): A theory-based evaluation of a multi-agency domestic violence service at Guy's & St Thomas' NHS Foundation Trust. London: King's College London. <http://www.kcl.ac.uk/nursing/research/violence>

Eluf, L. (1992) 'A New Approach to Law Enforcement: The Special Women's Police Stations in Brazil', in M. Schuler (ed), Freedom from Violence: Women's Strategies from around the World, Washington Overseas Educational Fund International

Martinez, M./ Schröttele, M. et al. (2007): Perspectives and standards for good practice in data collection on interpersonal violence at European Level. http://www.cahrvi.uni-osnabrueck.de/reddot/standard_polnisch/190.htm

Stanley, N. and Humphreys, C. (2006) 'Multi – Agency and Multi - Disciplinary Work: Barriers and Opportunities' in C.

Humphreys and N.Stanley (eds) Domestic Violence and Child Protection: Directions for Good Practice, London: Jessica Kingsley Publishers

CAHRV – Reports (2006/2007): Co-ordination Action on Human Rights Violations funded through the European Commission, 6th Framework Programme, Project No. 506348. Internet: <http://www.cahrvi.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm>

Council of Europe (2007): Combating violence against women: minimum standards for support services. Prof. Liz Kelly, Roddick Chair on Violence Against Women, London Metropolitan University and Lorna Dubois

[http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev_complete_text_en.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev_complete_text_en.pdf)

Hanmer, J./ Gloor, D./ Meier, H. et al. (2006): Agencies and evaluation of good practice: domestic violence, rape and sexual assault. <http://www.cahrvi.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm>

Logar, R. (2008): Good Practices and Challenges in Legislation on Violence against Women, paper presented at the UN Expert Group Meeting on good practices in legislation on violence against women, 26-28 May 2008, <http://www.un.org/womenwatch/daw/>, 31 July 2008

WAVE-Network (Women against Violence Europe) (2006): Bridging Gaps - From good intention to good cooperation, Manual, DAPHNE project Bridging Gaps, Vienna, <http://www.wave-network.org/start.asp?b=6&sub=14> December 18, 2006

Links

Pro Train Curriculum

Improving multi-professional and health care training in Europe — building on good practice in violence prevention (Daphne Project 2007-2009)

<http://www.pro-train.uni-osnabrueck.de>

Jeziarski M/Lynch M/Dexheimer Pharris M/Sateren J (2004). Family Violence Nursing Curriculum. Practice Guidelines Committee of the Minnesota Healthcare Coalition. Minnesota.

<http://www.mincava.umn.edu/documents/nursing/nursing.html>

WAVE Training programme on violence against women Page

<http://www.wave-network.org/images/doku/manual.pdf>

A Trainer's Manual and Resource Manual. Improving the Health Care Response to Domestic Violence. Family Prevention Fund (FVPF) Ed. by Warshaw C/Ganley A (1998)

http://www.endabuse.org/section/programs/health_care/_resource_trainersmanual

<http://portal.coe.ge/enews/EEZEVuuVAFTkGpHEJc.php>

Kuhu pöörduda, kust saab abi

<http://www.naistetugi.ee>

<http://www.politsei.ee/?id=1308>

Sotsiaalministeerium

<http://www.sm.ee/sinule/perele/lahisuhtevagivald.html>

Välisministeerium

<http://www.vm.ee>

WAVE- Women Against Violence Europe

<http://www.wave-network.org/>

Family Violence Prevention Fund

www.endabuse.org

Women's aid

<http://www.womensaid.org.uk/>

WomenWatch is the United Nations Internet Gateway on the Advancement and Empowerment of Women

www.un.org/womenwatch

Lisa nr 1 Inimõiguste ülddeklaratsioon (lühivorm)

- Artikkel 1 Kõik inimesed sünnivad võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt.
- Artikkel 2 Igal inimesel peavad olema kõik inimõigused ja vabadused.
- Artikkel 3 Igal inimesel on õigus elule, vabadusele ja isikupuutumatusel.
- Artikkel 4 Kedagi ei või pidada orjuses või õiguseta seisundis.
- Artikkel 5 Kellegi suhtes ei tohi rakendada piinamisi või julma, ebainimlikku, tema väärikust alandavat kohtlemist või karistamist.
- Artikkel 6 Igal inimesel on õigus oma õigussubjektsuse tunnustamisele.
- Artikkel 7 Kõik inimesed on seaduse ees võrdsed.
- Artikkel 8 Igal inimesel on tema tagatud põhiõiguste rikkumise korral õigus õiguste ennistamisele kohtu kaudu.
- Artikkel 9 Kedagi ei või meelevaldselt vahistada, kinni pidada või pagendada.
- Artikkel 10 Igal inimesel on õigus, et tema vastu esitatud süüdistused vaadatakse läbi avalikult kohtu poolt.
- Artikkel 11 Igal kuriteos süüdistataval on õigus, et teda loetakse süütuks kuni tema süülisuse kindlakstegeviseni seaduslikus korras avalikul kohtulikul arutamisel.
- Artikkel 12 Kellegi isiklikku ja perekonnaellu ei või meelevaldselt vahele segada. Igal inimesel on õigus seaduse kaitsele selliste vahelesegamiste ja rikkumiste eest.
- Artikkel 13 Igal inimesel on õigus vabale liikumisele.
- Artikkel 14 Igal inimesel on õigus tagakiusu eest varjupaika otsida teistes maades ja seda varjupaika kasutada. Seda õigust ei saa kasutada jälitamise puhul, mis tuleneb mittepoliitilisest kuriteost või teost, mis on vastuolus Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkide ja põhimõtetega.
- Artikkel 15 Igal inimesel on õigus kodakondsusele ja õigus seda muuta.
- Artikkel 16 Täisealisteks saanud meestel ja naistel on õigus ilma igasuguste kitsendusteta rassi, rahvuse või usu põhjal abielluda ja perekonda asutada. Neil on võrdsed õigused abiellu astumise, abielu olemise ja abielu lahutamise ajal.
- Artikkel 17 Igal inimesel on õigus vara omamisele.
- Artikkel 18 Igal inimesel on õigus mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadusele.
- Artikkel 19 Igal inimesel on õigus veendumuste vabadusele ja nende veendumuste vabalt avaldamisele riigipiirist sõltumata.
- Artikkel 20 Igal inimesel on õigus rahumeelse kogunemise ja liitumise vabadusele. Kedagi ei või sundida ükskõik millisesse assotsiatsiooni astuma.
- Artikkel 21 Igal inimesel on õigus kas vahetult või siis vabalt valitud esindajate kaudu oma maa valitsemisest osa võtta. Igal inimesel on õigus võrdsele pääsule oma maa riigiteenistusse.
- Artikkel 22 Igal inimesel kui ühiskonna liikmel on õigus sotsiaalsele kindlustatusele ja tema väärikuse säilitamiseks ning tema isiksuse vabaks arenemiseks.
- Artikkel 23 Igal inimesel on õigus tööle, töö vabale valikule, õiglastele ja soodsatele töötingimustele ning ilma diskrimineerimiseta võrdsele töötasule. Igal inimesel on õigus luua ametiühinguid ja oma huvide kaitseks ametiühingutesse astuda.
- Artikkel 24 Igal inimesel on õigus puhkeajale ja vaba aja veetmisele, kaasa arvatud tööpäeva mõistlik lühendamise ja tasustatav perioodiline puhkus.
- Artikkel 25 Igal inimesel on õigus sellisele elatustasemele, sealhulgas toit, riietus, korter, arstiabi ja vajalik sotsiaalne teenindamine, mis on nõutav tema enda ja perekonna tervise ja heaolu hoidmiseks, ja õigus kindlustatusele tööpuuduse, haiguse, invaliidsuse, lebestumise ja vanaduse saabumise korral või mõnel muul endast olenemata põhjusel. Kõikidele lastele peab osaks saama ühesugune sotsiaalne kaitse.
- Artikkel 26 Igal inimesel on õigus haridusele. Haridus peab olema tasuta vähemalt alg- ja üldhariduse osas. Tehniline ja kutseharidus peab olema kättesaadav kõigile ja kõrgharidus vastavalt igaühe võimetele.
- Artikkel 27 Igal inimesel on õigus ühiskonna kultuurielust vabalt osa võtta, anda oma panus ja selle hüvesid nautida.
- Artikkel 28 Igal inimesel on õigus sotsiaalsele ja rahvusvahelisele korraldusele, kus käesolevas deklaratsioonis toodud õigusi ja vabadusi on võimalik täies ulatuses rakendada.
- Artikkel 29 Igal inimesel on kohustused ühiskonna ees, oma õiguste ja vabaduste teostamisel peab iga inimene alluma vaid sellistele piiramistele, mis on seadustega kehtestatud ainsa eesmärgiga tagada teiste inimeste õiguste ja vabaduste terviklik tunnustamine ja austamine.
- Artikkel 30. Käesolevas deklaratsioonis ei tohi midagi tõlgendada kui õiguse andmist mõnele riigile, isikute rühmale või üksikisikutele tegutsemiseks või tegudeks, mis on suunatud käesolevas deklaratsioonis toodud õiguste ja vabaduste kaotamisele.

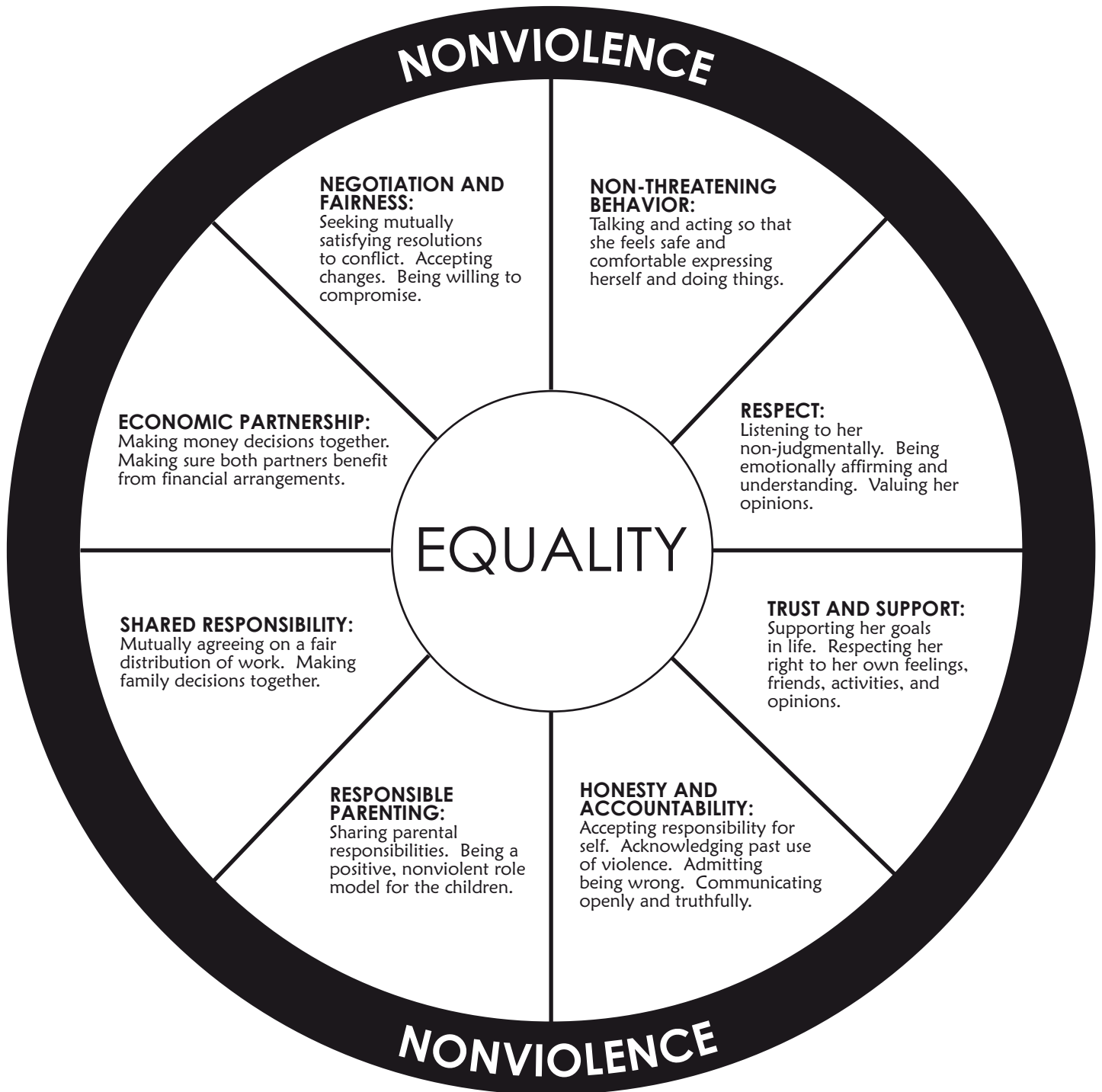
POWER AND CONTROL WHEEL

Physical and sexual assaults, or threats to commit them, are the most apparent forms of domestic violence and are usually the actions that allow others to become aware of the problem. However, regular use of other abusive behaviors by the batterer, when reinforced by one or more acts of physical violence, make up a larger system of abuse. Although physical assaults may occur only once or occasionally, they instill threat of future violent attacks and allow the abuser to take control of the woman's life and circumstances.

The Power & Control diagram is a particularly helpful tool in understanding the overall pattern of abusive and violent behaviors, which are used by a batterer to establish and maintain control over his partner. Very often, one or more violent incidents are accompanied by an array of these other types of abuse. They are less easily identified, yet firmly establish a pattern of intimidation and control in the relationship.

EQUALITY WHEEL

Lisa nr. 4 Mitmetasemeline hindamise võrgustik

Vägivalla muster: vorm(id), tase, sagedus, suund, motiiv, tähendus, tagajärjed

Individaalsed riski faktorid

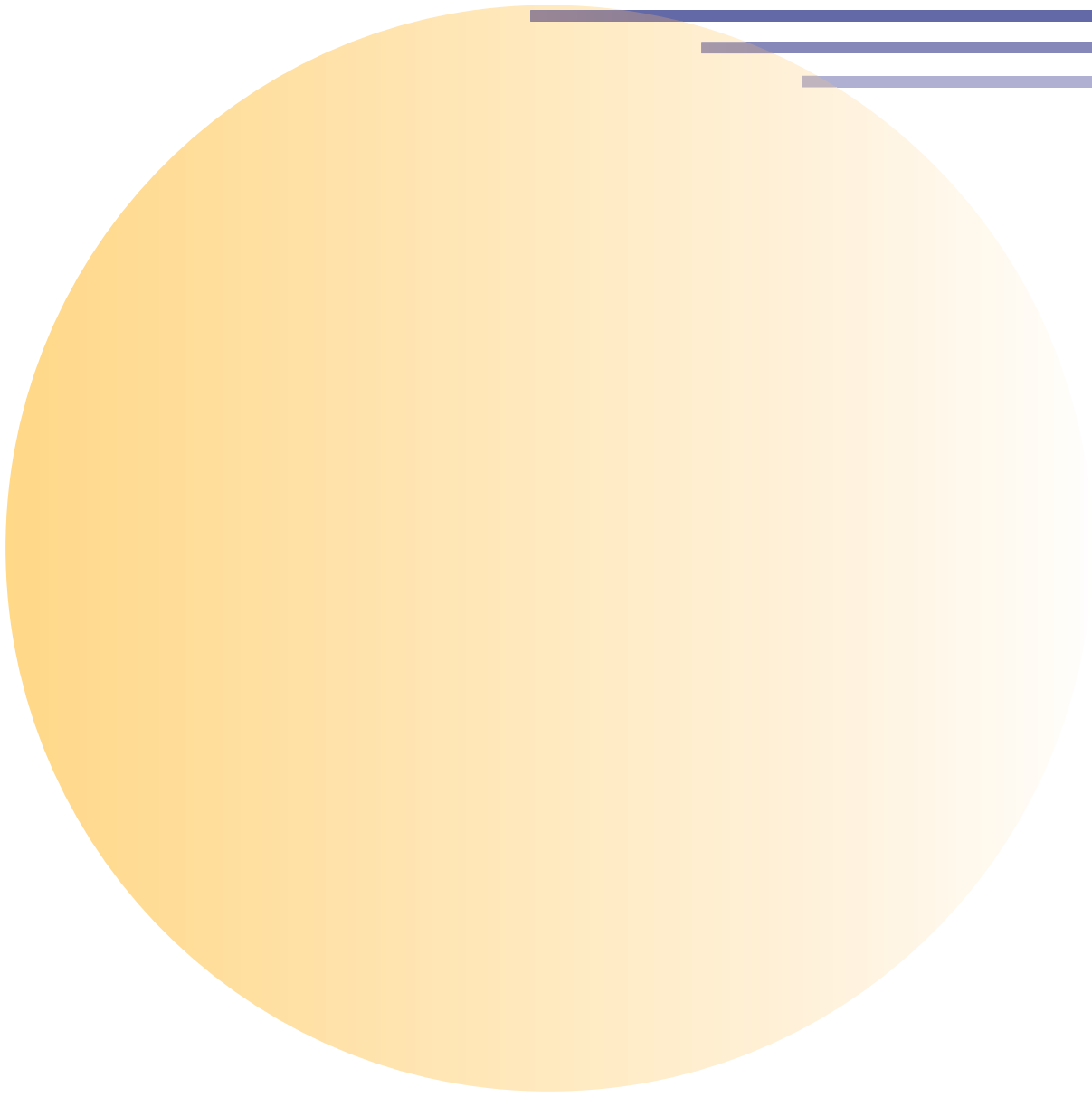
Individaalsed tugevused

Perekonna riskid

Perekonna tugevused

Keskkonna riskifaktorid

Keskkonnast tulenevad tugevused

Project coordinator
University of Helsinki,
Palmenia Centre for Continuing Education
P.O. Box 58 (Vuorikatu 24)
FI-00014 UNIVERSITY OF HELSINKI
FINLAND

Contact person
Sirkka Perttu
sirkka.perttu@helsinki.fi
<http://www.palmenia.helsinki.fi/hevi/index.asp>

This publication has been funded
by the European Commission. The
Commission accepts no responsibility
for the contents of the publication.